

ZPRAVODAJ
HISTORICKÉHO KLUBU

Časopis Sdružení historiků České republiky
(Historického klubu 1872)

Roč. 18, 2007, č. 1-2

Vydává Sdružení historiků České republiky (Historický klub 1872) v Praze
Vedoucí redaktor: Jiří Kocian

Redakční kruh:

Karol Bílek, Josef Hrdlička, Michaela Hrubá, Tomáš Knoz, Jiří Kocian (vedoucí redaktor), Jaroslav Pánek, Jiří Pešek, Svatava Raková, Marie Ryantová, Eduard Šimek, Petr Vorel.

Redakční rada: výbor SH ČR

Adresa:

PO BOX č. 66
110 01 Praha 01

Zveřejňováno i na internetové stránce: <http://www.malice-moravska.cz/shcr>
<http://www.phil.muni.cz>

ISSN 0862-8513

© Sdružení historiků České republiky (Historický klub 1872), 2007

OBSAH

Úvodní slovo	6
--------------	---

I. ČLÁNKY

Vilém Z á b r a n s k ý	
Některé aspekty přijímání měšťanů do měst ve světle novoměstské knihy měšťanských práv 1612-1658	7
Jitka J o n o v á	
Domus Correctione Müroviensis. Korekční dům na Mírově	33
Vojtěch K á b r t	
Církevní rozkol a vznik církve československé na Náchodsku a Úpicku	54

II. MATERIÁLY

VALNÉ SHROMÁŽDĚNÍ SDRUŽENÍ HISTORIKŮ ČR (Národní muzeum v Praze, 29. listopadu 2007)

Marie R y a n t o v á	
Zápis z valného shromáždění Sdružení historiků České republiky - Historického klubu 1872 konaného dne 29. listopadu 2007	59
Marie R y a n t o v á	
Zpráva o činnosti Sdružení historiků České republiky (Historický klub 1872) od poslední valné hromady konané 19. října 2005	60
Karol B í l e k	
Zpráva revizní komise	65
Jiří L a c h	
Zpráva o činnosti Historického klubu v Olomouci v roce 2007	66

Milan B e d n a ř í k		
Zpráva o činnosti opavské pobočky Sdružení historiků ČR za období 2005 - 2007		66
Markéta P á n k o v á - Martin S t e i n e r		
Zpráva o činnosti Unie Comenius za léta 2005-2007		71
Karol B í l e k		
Stručná zpráva o činnosti Pekařovy společnosti Českého ráje v letech 2005-2007		77
Jiří K o c i a n		
Vyhlášení vítězné práce soutěže o Cenu Josefa Pekaře za rok 2007		79
Petr V o r e l - Karol B í l e k		
Vyhlášení 7. ročníku soutěže o Cenu Josefa Pekaře		80
Jiří L a c h		
Usnesení valného shromáždění Sdružení historiků České republiky - Historického klubu 1872 ze dne 29. listopadu 2007		80
III. ZPRÁVY O ČINNOSTI KOLEKTIVNÍCH ČLENŮ SH ČR		
Karol B í l e k		
Zpráva o činnosti Pekařovy společnosti Českého ráje za rok 2006		82
Helena M a n d e l o v á		
Krátce o činnosti ASUD ve školním roce 2006/2007		89
IV. Z HISTORICKÉ OBCE		
Sylva S k l e n á ř o v á		
Mezinárodní konference České, slovenské a československé dějiny 20. století II.		91
Petr K o z á k		
Odborný seminář „Památky ve Slezsku“		92

Hana K á b o v á	Pocta řediteli Zemského archivu Království českého Františku Dvorskému	94
Ivan H l a v á č e k	Pár poznámek ke knize poctěné v roce 2007 cenou Josefa Pekaře	98
Milan B e d n a ř í k	Přednášková činnost opavské pobočky Sdružení historiků ČR za léta 2005-2007	100
V. DISKUSE		
Helena M a n d e l o v á	Kdo komu nenaslouchá. K článku prof. Z. Beneše o činnostech ASUD	102
VI. RECENZE		
Ivona Ř e z a n k o v á	Dějiny sjednocení Německa a jejich velké souborné zpracování ve čtyřech svazcích vydaných roku 1998 ve Stuttgartu od Deutsche Verlags-Anstalt	109
VII. JUBILEA		
Petr V o r e l	Životní jubileum Jaroslava Pánka	121
Miloslava M e l a n o v á	Významné výročí Roberta Kvačka	124
Jiří P e š e k	Prof. Dr. Svatce Rakové k šedesátinám	127
VIII. NEKROLOG		
Ondřej F e l c m a n	Zemřel historik a učitel prof. PhDr. Zdeněk Macek, CSc.	133

Úvodní slovo

Vážení a milí čtenáři, vážené kolegyně a kolegové,

přijměte prosím nejprve laskavě omluvu celé redakce a zejména moji jako vedoucího redaktora za opožděné vydání a distribuci časopisu našeho sdružení Zpravodaje Historického klubu za rok 2007. Vzhledem k nemalé časové prodlevě bylo redakčním kruhem projednáno a schváleno vydání dvojčísla 1-2. Z jeho obsahu připomínáme tři zajímavé články mladých historiků – Viléma Zábranského, Jitky Jonové a Vojtěcha Kábrta, jejichž studie byly oceněny v rámci studentské soutěže Sdružení historiků ČR o Cenu Josefa Šusty za rok 2006. V rubrice Materiály otiskujeme příspěvky z bilančního valného shromáždění SH ČR, které se konalo 29. listopadu 2007 v Národním muzeu v Praze. Dále přinášíme zprávy o činnosti Pekařovy společnosti Českého ráje a Asociace učitelů dějepisu v roce 2006, které jsou kolektivními členy SH ČR, a také řadu zajímavých informací a textů v rubrice Z historické obce. V rubrice Diskuse uveřejňujeme odpověď vedení ASUD na polemický příspěvek pana profesora Zdeňka Beneše otištěný ve Zpravodaji Historického klubu v roce 2006 v čísle 2. Připomínáme též životní jubilea našich milých a vážených kolegů – paní profesorky Svatavy Rakové, pana profesora Roberta Kvačka a pana profesora Jaroslava Pánka. Vzpomínku na historika pana profesora Zdeňka Macka zaslal pan docent Ondřej Felcman.

Jiří Kocian

I. ČLÁNKY

V rubrice Články otiskujeme oceněné studentské práce v soutěži Sdružení historiků ČR o Cenu Josefa Šusty za rok 2006. Držitelem ceny pro rok 2006 se stal Vilém Zábranský z Katedry historie Filosofické fakulty University Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem za studii o měšťanech a jejich právech v 17. století. Úspěšně v soutěži reprezentovali své fakulty i další dva autoři článků - Jitka Jonová z Katedry historie Filosofické fakulty University Palackého v Olomouci a Vojtěch Kábrt z Katedry historie Pedagogické fakulty University Hradec Králové. Všichni tři mladí kolegové byli pozváni 28. března 2007 do Prahy, kde na zasedání výboru SH ČR převzali příslušná ocenění v podobě knižních publikací a finanční odměny pro vítěze.

Některé aspekty přijímání měšťanů do měst ve světle novoměstské knihy měšťanských práv 1612-1658

„Město a obec nic jiného není, nežli nějaká společnost a shromáždění lidí, kteříž se jistými právy a pořádky řídí a spravují, jsauce dostateční k ochranění statečkův a životův svých.“

Pavel Krystyan z Koldína, Práva městská, Artikul A. XXXVIII. II.

Knihy měšťanských práv jako pramen pro studium migrace obyvatelstva předstatistického období svým významem představují jedinečný soubor dlouhodobých historických datových řad, umožňujících komplexně nahlédnout na strukturu pohybu jednotlivců mezi městy, popřípadě jinými sídelními jednotkami v období raného novověku. Postihují tu vrstvu městského obyvatelstva, představující v sociálně právní rovině plnohodnotné obyvatele prostoru města. Touto vrstvou byli měšťané, kteří tvořili určující ekonomickou a výrobně-produkční sílu a kteří zároveň byli hlavním nositelem a konečně i tvůrcem městského práva, práva jež upravovalo vnitřní poměry ve městě, práva jež vytvářelo abstraktní teritorium se zcela specifickými kvalitami, práva definujícího a chtěného, neboť každý musel někým být a musel někam patřit.

Základním pramenem, z kterého tato práce vychází, je Kniha měšťanských práv Nového Města pražského s časovým rozsahem let 1612–1657, která je v držení Archivu Hlavního Města Prahy a je evidována ve fondu Sbírká rukopisů pod signaturou 559. Z hlediska obsahového eviduje novoměstská kniha měšťanských práv jednotlivé příchozí do měst, jimž bylo uděleno městské právo. Zachycují původní právní akt, v němž na jedné straně stojí nově přijímaný měšťan a na straně druhé společenství měšťanů prezentované městskou radou. Struktura zápisu je tvořena ustálenou úřední formulí, vyvíjející se v čase, převážně jen formálně, sporadicky pak i předmětově, přesto však doslovné chápání sémantiky úřední formule nelze podpořit. Samotný zápis obsahuje jméno novoměšťana, ne vždy povolání, místo a datum vydání zachovacího listu, popřípadě i listu výhostního, jméno a ojedinele i

povolání ručitelů, datum přijetí a jméno úředníka z rady dohlížejícího na zápis, takzvaného relátora. Množství různorodých dat umožňuje bádání za užití nejen čistě historických metod, ale i metod onomastických nebo geografických, protože prostorový aspekt je zde značně výrazný. Jedinou překážkou pak může být nesprávná transliterace jmen písařem. Problém však vyvstává v momentě uchopení této historické skutečnosti, její hodnověrnosti.

Tato práce, jako dílčí výstup širšího výzkumu migrace měšťanů do Nového města pražského v první polovině 17. století, si klade za cíl postihnout prostřednictvím knih měšťanských práv, primárního pramenného materiálu pro vstupování osob do svazku s širokou měšťanskou obcí, poukázat na některé zásadní aspekty nabývání městského práva v souladu s fungováním ranně novověké society. Konkrétně se jedná o evidenci vyznání, která se objevuje v knize ve 20. letech 17. století. Další metou tohoto bádání je pak nástin základních tendencí projevujících se ve fenoménu imigrace měšťanů na Nové Město pražské, na pozadí dobových událostí první poloviny 17. století.

Vznik institutu knih měšťanských práv jako hmatatelného projevu postupující byrokratizace středověké městské samosprávy a souběžně s prohlubující se sociální diferenciací spojujeme s prostorem římské říše od druhé poloviny 12. století. Následně v průběhu 13. a 14. století se jejich užívání rozšířilo téměř do všech částí říše. V oblastech, které sousedily s nejvyspělejšími teritorii říše, začaly být knihy přijímány za měšťany užívány až o několik století později, například v některých oblastech Rakouska až hluboko v 15. století.¹ Stejně tak na území polského království se objevují až na konci 14. století.²

V českém prostředí nalézáme samostatné knihy měšťanských práv taktéž velmi opožděně, až v druhé polovině 15. století. Pro toto období se dochoval pouze jediný exemplář pocházející z provinčního města České Lípy. Konkrétně se jedná o pamětní knihu města, vedenou kontinuálně v letech 1461–1722.³ Mimo vlastní knihy měšťanských práv máme pro předcházející období doložené zápisy o přijetí nových měšťanů v jiných městských knihách, jako byly knihy pamětní a soudní. V rámci prostoru Prahy to jsou tři po sobě následující pamětní knihy Starého Města

¹ Martin NODL, *Sociální aspekty pozdně středověkého městského přistěhovalectví*, *Colloquia* 5, Praha 2006, s. 7–8.

² Jerzy WYROZUMSKI, *Dzieje Krakowa*, díl I, *Kraków do schyłku wieków śrenich*, Kraków 1992, s. 316–317. Popř. Leszek BELZYT, *Kraków i Praga okolo 1600 roku*, Toruń 1999, s. 90–91.

³ Tato kniha byla zpracována v rámci ediční řady LIBRI CIVITATIS jako prvotní výstup projektu Katedry historie Filosofické fakulty university J. E. Purkyně kladoucího si za cíl zpřístupňování městských knih pro potřeby badatelů. Ivana EBELOVÁ a kol. (edd.), *Pamětní kniha města České Lípy 1461–1722*, LIBRI CIVITATIS I., Ústí nad Labem 2005.

pražského dokumentující časovou řadu intervalu 1324–1518.⁴ Časově pak následují záznamy o přijímání za měšťany z Jihlavy, dochované pro více než jedno století, z let 1433–1536, v knize nesporného soudnictví.⁵ Obdobně se ze stejného období dochovala kniha nesporného soudnictví města Litomyšle vedená v letech 1440–1536.⁶ Na vlastním Novém Městě pražském se knihy měšťanských práv, ještě ne zcela samostatně vedené, objevují v první polovině 16. století.⁷ Následují svazky, které jsou předchůdci knihy, jíž se zabývá tato práce. Konkrétně jde o Knihu přípo- vědí, kvitancí a práv měšťanských (1539–1564) a Knihu kvitancí a měšťanských práv (1562–1593).⁸ Novoměstská řada počínaje Knihou měšťanských práv z let 1612–1658 pak kontinuálně pokračuje bez přerušení až do roku 1775.⁹

Bádání v oblasti migrace do měst ve spojitosti s knihami městských práv má své kořeny již v 19. století, zejména v rámci německé historiografie, jehož výsledky představil již K. Bücher v rámci své práce věnující se poměrům ve Frankfurtu nad Mohanem.¹⁰ Kontinuální bádání pokračovalo i ve 20. století. Nejnověji byly dosavadní poznatky zhodnoceny ve studii P. M. Lipburgera, zabývající se salzbur- skými knihami měšťanských práv.¹¹ Výzkum se nesoustředil pouze na rozbor knih konkrétních města, ale vyústil prostřednictvím rozsáhlých analýz mnoha desítek knih například ve studii R. CH. Schwingese.¹² Stejně tak i polská historiografie pro-

⁴ Jiří ČAREK, *Městské a jiné úřední knihy archivu hlavního města Prahy*, Praha 1956, s. 43–44.

⁵ Ludmila SULITKOVÁ, *Vývoj městských knih v Brně ve středověku*, Praha 2004, s. 88–89.

⁶ Rostislav Nový, *Městské knihy v Čechách a na Moravě 1310–1526*, Katalog, AUC Phil et Hist 4, Praha 1963, s. 109.

⁷ Kniha z let 1518–1538. Jiří ČAREK, *Městské a jiné úřední knihy archivu hlavního města Prahy*, Praha 1956, s. 79.

⁸ AMP, Sběrka rukopisů, sig. 555 a AMP, Sběrka rukopisů, sig. 556.

⁹ Eva SEMOTANOVÁ, *Knihy městských práv – Významný pramen předstatistického období /Příspěvek ke studiu přistěhovalectví do měst pražských v letech 1618–1770/*, HDem 10, 1986, s. 111.

¹⁰ Karl BÜCHER, *Die Bevölkerung von Frankfurt am Main im XIV. und XV. Jahrhundert*, Tübingen 1886.

¹¹ Peter Michael LIPBURGER, *Salzburger Bürgerbücher als Quelle für die Migrationsgeschichte*. In: *Gewerbliche Migration im Alpenraum*, Bozen 1994, s. 261–281.

¹² Rainer Christoph SCHWINGES, *Neubürger und Bürgerbücher im Reich des späten Mittelalters: Eine Einführung über die Quellen*, in: *Neubürger im späten Mittelalter, Migration und Austausch in der Städtelandschaft des alten Reiches (1250–1550)*, Berlin 2002, s. 12–50.

střednictvím výzkumu K. Kaczmarczyka, jenž se věnoval nejstarší krakovské knize měšťanských práv.¹³

Oproti tomu česká historiografie značně zaostává. Předně je třeba konstatovat, že pro prostor zemí koruny české, popřípadě ani pro vlastní Čechy, neexistuje komplexní shrnující práce týkající se knih měšťanských práv. Kromě toho pouze několik dílčích studií se zabývá detailně procesuálními náležitostmi přijímání městského práva.¹⁴ Následně některé práce se omezují pouze na citace kodexů městských práv, zejména pak Brikcího z Licka.¹⁵ Vlastní počátky studia měšťanských knih pražských měst můžeme nalézt v edici J. Teigeho, který bez dalšího kritického zpracování vydal tiskem seznamy novoměšťanů Starého Města pražského (1324–1620).¹⁶ Obdobně ve zpřístupňování dat pokračoval pokročileji V. Líva.¹⁷ Vedle těchto edičních řad se setkáváme s pracemi, které hojně využívají získaná data, jako byly zejména studie Z. Wintera.¹⁸ Konečně cenná se jeví komplexní studie od E. Semotanové, v které podala přehled o pramenné bázi pro studium migrace do novověké Prahy.¹⁹

Brikcí z Licka a Pavel Kristián z Koldína

Při studiu problematiky procedurálních náležitostí přijímání měšťanů – aspirantů – do měst raného novověku je nezbytně nutné zkoumat tento jev nejen pod úhlem pohledu knih měšťanských práv, ale taktéž v implicitní rovině městského práva a dobových společenských poměrů a zvyklostí, kterými se příchozí aspirant na měšťanství byl povinen řídit. Nejvhodnějšími prameny, které nás mohou informovat o náležitostech spojených s udělováním městského práva, jsou dobové měst-

¹³ Kazimier KAMARCZYK, *Ksiegi przyjeć do prawa mieskiego w Krakowie 1392–1506*, Kraków 1913.

¹⁴ Například studie J. Mezníka věnovaná Olomouci. Jaroslav MEZNÍK, *Noví olomoučtí měšťané v 15. století*, ČMM 77, 1958. Popř. Jaroslav MAREK, *O studiu městského přistěhovalectví*, SMM 79, 1960, s. 86–87.

¹⁵ Josef a Hermenegild JIREČKOVÉ (edd.), *M. Brikcího z Licka Práva Městská*, Praha 1880.

¹⁶ Josef TEIGE, *Seznamy měšťanů pražských, I. Staré Město*, Almanach královského hlavního města Prahy 4, 1901, s. 215–233, 5, 1902, s. 24–64, 6, 1903, s. 103–106, 7, 1904, s. 115–176, 8, 1905, s. 107–157.

¹⁷ Václav LÍVA, *Seznamy pražských novoměšťanů za léta 1618–1653*, Časopis rodopisné společnosti Československé v Praze, 7, 1935, s. 8–35, 8, 1936, s. 121–158.

¹⁸ Zikmund WINTER, *Řemesla dle národnosti v Starém Městě pražském*, ČČM 75, 1901, s. 401–450. Popř. jeho monografie, Zikmund WINTER, *Dějiny řemesel a obchodu v 14. a 15. století*, Praha 1906.

¹⁹ Eva SEMOTANOVÁ, *Knihy městských práv – Významný pramen předstatistického období /Příspěvek ke studiu přistěhovalectví do měst pražských v letech 1618–1770/*, HDem 10, 1986, 73–115.

ské právní sbírky. Jako uvažovaného východiska v tomto případě se lze držet úzu, tak jak o něm hovoří časově starší právní sbírka od písaře komorního soudu království českého Brikcího z Licka,²⁰ pocházející ze 30. let 16. století, která vznikla jako kompilace předešlých právních sbírek různého původu.

V artikulu XLVIII. konšelských práv se můžeme rámcově dočíst, že příchozí žadatel o právo byl povinen předložit zachovací list a složit poplatek půl kopy a čtyři groše. Dále pak mohl rok svobodně pobývat ve městě a v případě že nevlastnil žádnou nemovitost, nemusel platit daně. Následně ještě další dva roky musel trpět s městem. Teprve po této lhůtě mohl případně s tímto městem rozvázat poměr. Za to všechno musel postavit dva *rukojmi*.²¹ Znění tohoto artikulu Brikcího sbírky pravděpodobně pochází z artikulu 113 takzvaných *Soběslavských práv*,²² o jedno století starších, vzniklých na Starém Městě pražském jako obrana proti Poděbradské jednotě.²³ Podobná stanoviska zaujal i soudobý, dnes již neexistující, novoměstský traktát *O právech, svobodách, milostech a ustanoveních Nového Města pražského*.²⁴ O ustanoveních zahrnutých v tomto spisu, která by se vztahovala ke způsobu udělování městského práva, však nemáme žádné zprávy.

Pro námi sledované období první poloviny 17. století je ale jejich nezměněná platnost v průběhu celého procesu přijímání přinejmenším diskutabilní. Jistým řešením by mohla být časově bližší sbírka, sepsaná původně klatovským a novoměstským měšťanem, později staroměstským kancléřem Pavlem Krystyanem z Koldína²⁵ z roku 1579 respektive 1618, která však procedurální náležitosti řeší jen okrajově, a to zejména po stránce právního postavení účastníků úředních jednání. Neznamená to však, že při podrobném náhledu nenajdeme alespoň podružné korespondující odkazy na přijímání městského práva. V kapitole *O zvodích na statky gruntovní a o dlužnících* v artikulu G.II. je uvedeno, že v případě, ve kterém eventuální věřitel nabytí nemovitosti patřící pod městský šos, byl povinen zároveň přijmout městské právo, tak aby se náležitě mohl ujmout majetku. Za okolnosti, že toto odmítl učinit, měl být jeho majetek prodán. Artikul odkazuje i na řádné předložení

²⁰ Josef a Hermenegild JIREČKOVÉ (edd.), *M. Brikcího z Licka Práva Městská*, Praha 1880.

²¹ V tomto případě ve smyslu ti rukojmí - 1. p. ten rukojmí.

²² Jaromír ČELAKOVSKÝ, *O středověkém zřízení radním ve městech pražských*. In: Sborník příspěvků k dějinám hlavního města Prahy I, 1920, s. 257. Popř. Václav LEDVINKA (ed.), *1100 let Prahy v dokumentech Archivu hlavního města Prahy, XII. Soběslavská práva*, Praha 1990.

²³ Václav LEDVINKA (ed.), *Osm století pražské samosprávy*, Průvodce výstavou, Praha 2000, s. 22.

²⁴ Michal FIALA a kol., *Nové Město pražské 1348-1784*, Praha 1998, s. 33.

²⁵ Josef JIREČEK (ed.), *Pavel Krystyan z Koldína, Práva městská království českého a markrabství moravského*, Praha 1876.

zachovacího listu a v obecné rovině i na *městská břemena* vyplývající z přijatého práva.²⁶

Na tomto příkladě vidíme, že Koldín s pojmem přijímání městského práva operoval. Proč ale tomuto významnému jevu nevěnoval více prostoru, nám není známo. Nabízejí se dvě možné varianty vysvětlení. Buď udělování městského práva bylo natolik zažitým jevem se stabilní uzancí, kterou nebylo třeba zmiňovat ve sbírce, nebo naopak přijímání nových měšťanů probíhalo ve zcela samostatné režii každého města nebo v případě poddanských měst v režii vrchnosti za dodržení z vnějšku prosazovaných pravidel. Těmito pravidly byla například řada usnesení zemského sněmu ve věci sbíhání poddaných do měst, kdy byl kladen důraz na to, že do měst nemá být přijímán nikdo, kdo by nebyl schopen prokázat osobní svobodu výhostním listem. Osobně se domnívám, že pravda osciluje mezi oběma možnostmi. Na jedné straně stojí ve středoevropském prostoru všeobecně platné a požadované náležitosti, jako byl zachovací list, na straně druhé pak flexibilní řada podmínek stanovovaných každým městem individuálně. Do této skupiny můžeme zahrnout pohyblivý poplatek, lhůtu trpění s městem apod., neb „*jednakaždá krajina své zvláštní obyčeje a pořádky má.*“²⁷

Podívejme se ale nyní, jak v případě některých vybraných aspektů vypadala konkrétně situace na Novém Městě pražském v námi sledovaném období, tak jak ji zachytila kniha měšťanských práv.

Jsouce člověk katolický

Vedle evidence běžných kategorií obsažených v zápisech nacházíme v novoměstské knize měšťanských práv po přechodnou dobu i evidenci náboženského vyznání, což je jedinečná příležitost, jak nahlédnout na náboženskou skladbu příchozích novoměšťanů. Porážka povstání vnesla do dalšího vývoje událostí v první řadě politické důsledky společně s potrestáním viníků, včetně těch z Nového Města. V těsném sledu následovala opatření, která měla císařský triumf dokončit a zároveň se do budoucna jednou provždy vypořádat s elementem tmelícím potencionální opozici královské moci.

Rekatolizace začala destrukcí nekatolické církevní správy.²⁸ Pražské nekatolické duchovenstvo bylo nuceno předávat kostely, na Novém Městě to byly předně kostely svatého Jindřicha a svatého Štěpána, pod správu katolických kněží nebo na-

²⁶ Tamtéž, s. 200–201. „...*takový každý věritel, byl-li by z království Českého aneb z země k němu příslušejících obyvatel, povinen bude, za městské právo (list pořádného na tento svět splození svého prokázíc) požádati a břemena městská podniknauti. Pakliby toho neučinil aneb učiniti nechtěl: tehdy grunt takový městský jinému v roce pořád zběhlém, jakžby ho v držení vešel, aby prodal. ...*“

²⁷ Tamtéž, Artikul J. XL. I., s. 258.

²⁸ Michal ŠRONĚK - Jaroslava HAUSENBLASOVÁ, *Gloria et Miseria, Praha v době třicetileté války*, Praha 1998, s. 84–85.

vrátivším se řádům jezuitů a kapucínů a byl na něho vyvíjen nátlak, aby se podvolilo arcibiskupské autoritě prostřednictvím přijetí nového katolického svěcení.²⁹ Dne 13. prosince 1621 jako pokračování císařských mandátů z roku 1620 a 1621 byl vydán dekret o vypovězení nekatolických kněží z Prahy a Čech a současně bylo laikům zakázáno přijímat podobojí způsobu. Rekatolizační tlak započal pomalu pronikat do všech aspektů běžného života, a stejně tak se projevil i v charakteru přijímacího řízení. Při obnově novoměstské městské rady z 21. října 1622 byli do ní dosazeni pouze katolíci nebo čerství konvertité a právě od tohoto data se změnil i zápis jednotlivých udělení práva ve vztahu k vyznání, který nadále obsahoval i poznámku o konfesi dotyčných, uvedenou na okraji. Ještě předtím na přelomu února a března pronikla do knihy měšťanských práv nová formule přísahy, kterou musel příchozí před radou přednést, předtím než mu mohlo být uděleno městské právo.³⁰ Tato přísaha vnesla do procesu přijímání zcela nové kvality. Povšimněme si několika zásadních nových prvků, které obsahuje. Přijímaný novoměšťan musel přísahat konkretizovanému jedinému pravému králi Ferdinandovi II., což mělo tímto odpovídajícím obsahem striktně odlišit jeho osobu od osoby Fridricha Falckého, který se ještě v předcházejícím roce pokoušel o revizi situace, prostřednictvím plánu pokračovat v boji ze Slezska, a zároveň si stále nárokoval titul českého krále.³¹ Dalším důležitým faktem je to, že v textu přísahy vystupuje král již jako dědičný, což ve své podstatě vyjadřuje nový vztah dědičné poddanosti, iuramentum fidelita-

²⁹ Václav LÍVA, *Studie o Praze pobělohorské. II. Rekatolisace*. In: Sborník příspěvků k dějinám hlavního města Prahy, 7, Praha 1933, s. 1-12, 17.

³⁰ „*Přisahám pánu Bohu všemohoucímu, Matce boží, a všem svatým, a nejjasnějšímu, a nejnepřemoženějšímu, velikomocnému knížeti, pánu pánu Ferdinandovi druhému volenému římskému císaři, Uherskému, Českému a dědičnému králi, jakožto králi českému pánu pánu mému nejmilostivějšímu. J.M.C. panu rychtáři (podtrženo), panu purkmistru a pánům, nyníjším i budoucím města tohoto, že v tomto mně uděleném měšťanství, předně cti a slávy boží vyhledávati, správy církevními pořádně svěcenými se řídití a spravovati, jich se přidržeti, J.M.C. věrnost, poddanost, a právu poslušnosti zachovávatí chci, a všecka jednání věrně právně a upřímně konati, dobré velebiti, a zlé tupiti budu. A jsa pro dobré a užitečné J.M.C. a oboje této obeslán, rád se poslušně dáti nacházeti, právě, věrně a upřímně raditi, tajnost zachovati, proti J.M.C. všelijakého zlého punktování se vystříhati; Ni by J.M.C. a žádného jiného, za svého jediného pravého a dědičného krále a pána poznávati, míti, držeti, a při J.M.C. až do posledního přemožení, a vylití krve mé, věrně a poddaně státi, a slyšel-li bych jak o J.M. taktěž o jiné vrchnosti sobě představené: co scestného a nepravého a koho mluvíti, toho neztajovati připovídám; Jinače toho neučiníce pro přízeň, ani pro nepřízeň, pro dary, ani pro žádnou jinou, jakoukoli vymyšlenou věc, tak mi k tomu pomáhej, pan Bůh všemohoucí, Matka boží, i všichni svatí.*“ AMP, Sbírka rukopisů, sig. 559. fol. 115r.

³¹ Josef JANÁČEK, *Valdštejn a jeho doba*, Praha 1978, s. 195-202 a 219-223. Nejnověji k otázce Fridricha Falckého Jaroslav ČECHURA, *Zimní král, aneb, české dobrodružství Fridricha Falckého*, Praha 2004.

tis.³² Vedle prvků definujících představené budoucího měšťana obsahuje přísaha také pasáž, která dotyčného zavazuje k oddanosti vůči *pořádně svěcené* správě církevní. Není pochyb o tom, že tím byla myšlena správa katolická.

Souvislá evidence náboženského vyznání kontinuálně pokračovala až do března roku 1625 a lze v ní odlišit dvě skupiny datových souborů s dělítkem v podobě data vydání císařského patentu z 29. března 1624, vyhlášeném 8. dubna, v kterém bylo katolické náboženství vyhlášeno za jediné povolené v Čechách a ostatní vyznání za kacířská a nepřijatelná.³³ Právě první skupina je nesmírně cenná a zajímavá, neboť zahrnuje ty nové měšťany, kteří presentovali své skutečné vnitřní přesvědčení a pro tento okamžik prozatím bez striktního postihu, v případě že se hlásili k nekatolickému vyznání. Přímé nařízení, na jehož základě se evidence konfese před rokem 1624 vedla, neznáme, i když určitou paralelu nacházíme v evidenci měšťanů přijatých v letech 1618 až 1624, kterou ve formě soupisů posílaly městské radnice České dvorské kanceláři v březnu roku 1624. Novoměstská tak učinila 20. března 1624.³⁴ Soupis obsahoval jména osob, kterým bylo za povstání udělené právo zrušeno a jimž se ho následně na různém základě podařilo obnovit. Vedle jmen seznam zahrnoval i informace o místu původu, náboženském vyznání, provozované živnosti a o tom, jakým způsobem se tyto osoby opětovně domohly obnovy práva.³⁵ Spokojme se tedy s konstatováním, že tato skutečnost pravděpodobně plyne, samozřejmě pod silným vlivem vnějších příčin, z původní iniciativy novoměstské rady, aniž by byla výrazem změny vlastních praktik ve způsobu zapisování jednotlivých udělení městského práva samotnou osobou písaře.³⁶

V rozmezí listopad 1622 až březen 1624 přijalo městské právo na Novém Městě celkem sedmdesát osob, z nichž osm obdrželo právo znovu obnovené v rámci organizovaných obnov udělených práv z doby vlády direktoria, následujících právě po jmenování rady v listopadu 1622. Předchozí obnovy měly spíše charakter počínů jednotlivců „*na své vyhledávání při Panu Purkmistru a Pánech radních*

³² Jan Michal Laurentinus z Pragenštejna ... *Ráčili jsou pan purkmistr páni radní tohoto Nového Města pražského, jeho při témž právu městském zůstaviti, a k dotvrzení téhož Iuramentum Fidelitatis aneb přísahu věrnosti novým zřízením zemským vyměřenou deferírovati, kterouž on jest s náležitou rytířskostí v místě radním poslušně vykonati nepominul.* AMP, Sběrka rukopisů, sig. 559. fol. 322v.

³³ Zdeněk MÍKA, *Dějiny Prahy v datech*, Praha 1999, s. 123.

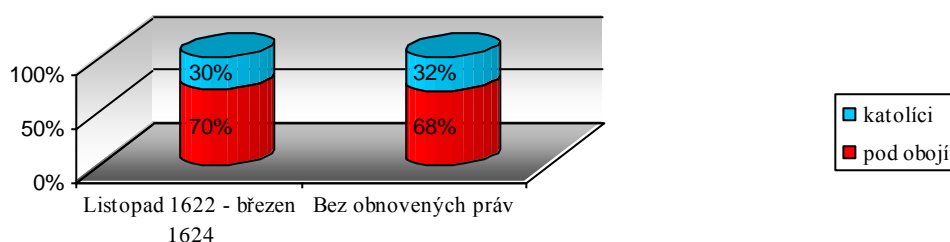
³⁴ Jaroslava MENDELOVÁ, *Rada Nového Města pražského v letech 1600-1650*, PSH 29, 1996, s. 81.

³⁵ Václav LÍVA, *Studie o Praze pobělohorské. II. Rekatolisace*. In: Sborník příspěvků k dějinám hlavního města Prahy, 7, Praha 1933, s. 38.

³⁶ Soudobá staroměstská kniha se omezuje na souvislou evidenci vyznání, v podobě formule o katolictví přichození pouze od března 1624 až do konce roku 1626, nepravidelně pak až do vydání Obnoveného zřízení zemského. AMP, Sběrka rukopisů, sig. 536, fol. 258v – 261v.

zнову собі місьтське право виједнал“ a byly realizovány pouze dodatkem pod zápisem původním. Znovupřijetí těchto osob (jeden katolík a sedm podobojí) je proto vhodné zahrnout do statistiky jen okrajově, protože obnova jejich práva byla podmiňována patrně konverzí.³⁷ Celkový podíl příchozích (Graf č. 1) s nekatolickým vyznáním tvořil 70 %, což je hodnota ne až tak značně vzdálená od náboženské struktury obyvatel Nového Města pražského v období před třicetiletou válkou.³⁸ Dokládá, že i přes nepříznivé poměry nejisté situace a narušení městských struktur zvláště v Praze, nekatolíci stále přicházeli do města, a zároveň tedy i pokračující nezeslabené vazby Nového Města a jeho širokého okolí v podobě královských a poddanských měst. Nicméně katolická strana posílená o čerstvé konvertity zaznamenala téměř třetinový podíl a není od věci se domnívat, že tomu tak bylo z důvodů nabízející se z vrchu prosazované možnosti úspěšně se etablovat na uprázdněných pozicích emigrantů a potrestaných osob v městské správě a ceších, popřípadě vzrůstajícího zájmu o koupi nemovitostí.³⁹

Graf č. 1 Relativní podíl přijatých za měšťany na Novém Městě pražském podle vyznání v časovém intervalu listopad 1622 až březen 1624 v %

Druhá skupina pak pouze odráží stav nastolený po vydání patentu o jediné katolické víře a následného dekretu z 30. března, který napříště zapovídal přijímání nekatolíků do městského svazku.⁴⁰ Poznámka o katolictví přijímaného v knize udělených práv pak podtrhuje status quo, kterým se tak vytvořil ostrý předěl v procesu

³⁷ Václav LÍVA, *Studie o Praze pobělohorské. II. Rekatolisace*. In: Sborník příspěvků k dějinám hlavního města Prahy, 7, Praha 1933, s. 39.

³⁸ Eliška FUČÍKOVÁ A KOL., *Rudolf II. a Praha, Císařský dvůr a rezidenční město jako kulturní a duchovní centrum střední Evropy*, Praha 1997, s. 310–322.

³⁹ Například přijetí Ondřeje Gattyho z Waistrinhofu z 28. června 1623. Záhy se dostává do městské rady a v říjnu téhož roku dokonce figuruje v knize měšťanských práv již jako relátor zápisů některých přijatých. AMP, Sbirka rukopisů, sig. 559. fol. 132r a 135r; Olga FEJTOVÁ, *Příspěvek k sociálně-ekonomické charakteristice NM pražského v 17. století – Domovní majetek jako výraz sociálně-ekonomického potenciálu města*, DocP 17, Praha 1998, s. 171–183.

⁴⁰ Václav LÍVA, *Studie o Praze pobělohorské. II. Rekatolisace*. In: Sborník příspěvků k dějinám hlavního města Prahy, 7, Praha 1933, s. 38.

přijímání za měšťany. Jestliže ještě Brikcí z Licka v jím sepsaném soupisu městských práv nabádá k tomu, aby se přijímaný hleděl srovnat s obcí ve smyslu víry zvláště pak podobojí,⁴¹ pak napříště již toto platit nikdy nemohlo.⁴²

Z našeho pohledu tento formální soubor ztrácí na ceně a jen celkový úhrn příchozích může vypovědět o tom, do jaké míry zasáhl dekret do života měšťanstva. Množství příchozích v roce 1624 meziročně kleslo o téměř 78 % a v následujícím roce pak ještě o dalších 50 %. Skladba osob s novým právem pak zahrnovala jednak nijak výrazný okruh nerozlišitelných jedinců, vedle nich i osoby se zachovacím listem datovaným čerstvě roku 1624 a evidentně i konvertity ke katolictví. Prvním, knihou měšťanských práv doloženým konvertitou z řad měšťanů, kteří byli přijati do městské obce Nového Města nedlouho před rokem 1624, byl Daniel Šípař z Radetína, původem ze Starého Města. Právo přijal prvně v září 1620, tedy za *nepořádné vrchnosti*, následně mu bylo znovu obnoveno v listopadu 1622, kdy do zápisu uvedl, že je vyznání podobojí. Patrně tehdy se také zavázal ke konverzi, avšak jako mnoho jiných podle dekretu z 6. května 1624 tak zřejmě neučinil. Dekret kromě konstatování, že mnozí „*ve svých bludech stále setrvávají*“, vymezil rovněž i lhůtu do svatého Jakuba (25. července) pro přestup těchto osob ke katolické víře, jinak jim budou práva vyzdvižena, z městských knih vymazána a živnosti zastaveny.⁴³ Ani v tomto termínu Daniel Šípař tak neučinil. Poté mu bylo patrně měšťanství bez jakékoli zmínky v knize práv odejmuto nebo pozastaveno, aby mu bylo po dalším tentokrátě třetím stání před radou znovu v listopadu 1624 opět vráceno.⁴⁴

Neméně zajímavým aspektem je i geografická lokalizace míst původu podle zachovacích listů osob s uvedeným vyznáním, přijatých za měšťany Nového Města pražského v intervalu listopad 1622 až březen 1624 (Mapa č.1). Prostřednictvím prostorového znázornění diferenciovaného jevu můžeme vytyčit hlavní regiony, odkud dotyční pocházeli. V případě reprezentantů podobojí to jsou místa nacháze-

⁴¹ „...*S tauto obcí máš se srovnati v řádích duchovních i světských, a zvláště v přijímání těla a krve Pána Krista pod obojí zpuosobau (srovnáváš-li se)...*“ Josef a Hermenegild JIREČKOVÉ (edd.), *M. Brikcího z Licka Práva městská*, Praha 1880, s. 25, Práva konšelská artikul XLIII.

⁴² Na druhou stranu ještě v roce 1581 uplatňují Pražané nároky na vyznání příchozího a odmítají katolíka. Zikmund WINTER, *Kulturní obraz českých měst, život veřejný v 15. a 16. věku*, díl I., Praha 1890, s. 67.

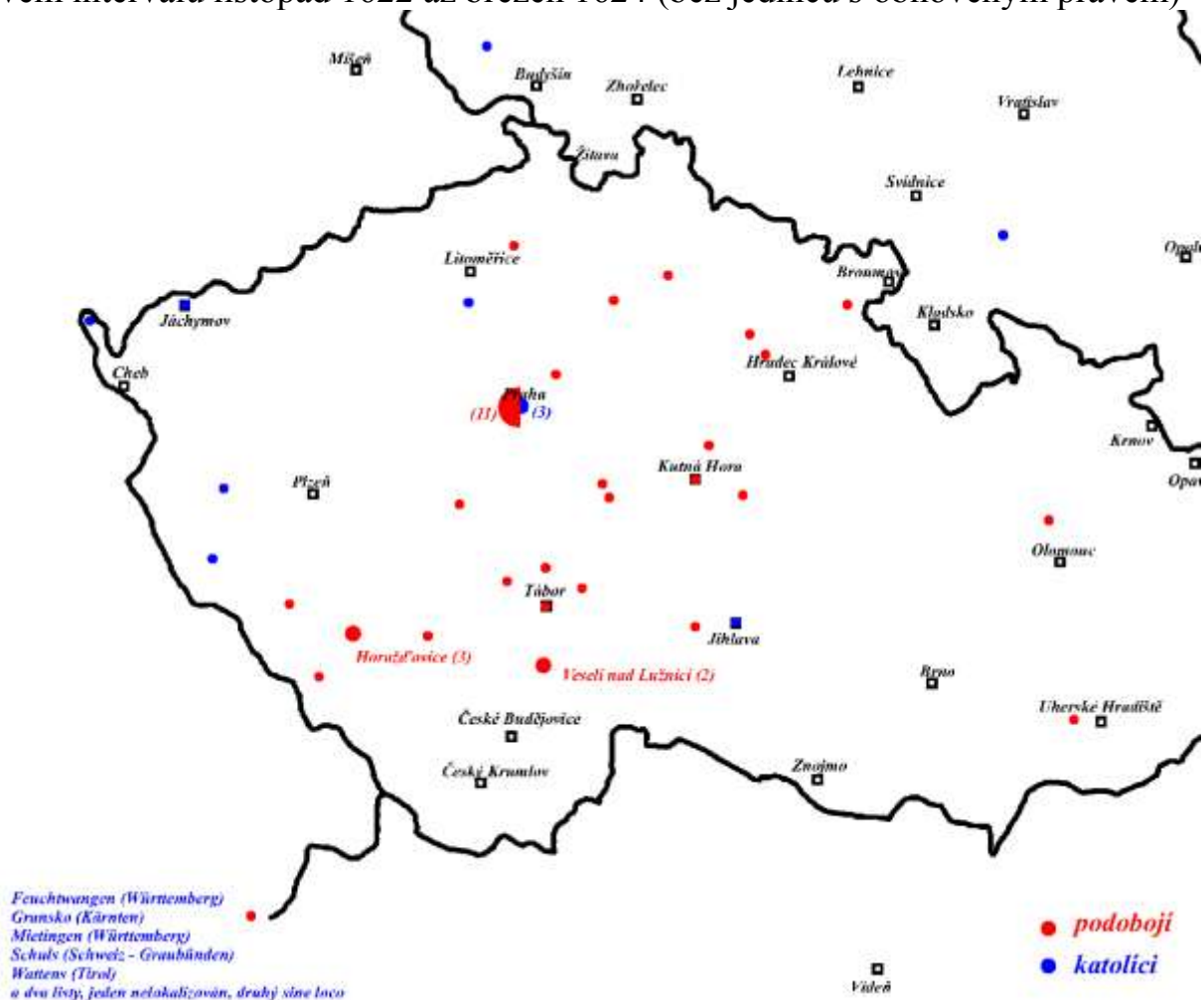
⁴³ Václav LÍVA, *Studie o Praze pobělohorské. II. Rekatolisace*. In: Sborník příspěvků k dějinám hlavního města Prahy, 7, Praha 1933, s. 39.

⁴⁴ AMP, Sbírnka rukopisů, sig. 559. fol. 105r, 124v a 139v: „*Danielovi Šípařovi z Radetína jest zase právo městské i živnost, poněvadž jest se tak, vedle jistých milostivých J.K.M. dekretů, v příčině té ku právu tomuto léta tohoto 1624 prošlých zachoval k sv. víře katolické přistoupl i toho jisté vysvědčení přinesl a ukázal. Propuštěno. Relator toho z rady p. Bernart de Balczar. 28. Novembris Anno 1624.*“

jící se v drtivé většině uvnitř české kotliny, přičemž vedle pražských měst výrazně dominují také jihočeské regiony Táborsko a Strakonicko. V druhé řadě pak následuje oblast Kutnohorska společně s Posázavím a přibližně stejně výrazně se podílí i širší region východních Čech. Morava se dvěma příchozími stojí poněkud na periferii, což ale neodporuje dlouhodobému trendu, zapříčiněnému určitými partikularistickými rysy a přítomností jiných spádových center. Oproti dřívějším tendencím však absentují zástupci z dalších vedlejších zemí Koruny, zejména ze Slezska, což mohlo být důsledkem toho, že v Čechách potažmo v Praze byl rekatolizační tlak daleko vyšší. Stejně tak i příchozí ze sousedního Saska zcela chybí.

V opozici stojící příchozí katolického vyznání pocházeli z naprosto odlišných regionů. V rámci Čech to byl západočeský a severočeský region společně s katolickým ostrůvkem Jihlavy. Druhou skupinu pak tvoří osoby, které přišly z německých krajů především Württemberska, rakouských Tyrol nebo Korutan.

Mapa č.1 Lokalizace míst vydání zachovacích listů příchozích osob v časovém intervalu listopad 1622 až březen 1624 (bez jedinců s obnoveným právem)

Závěrečnou evaluací docházíme ke zjištění, že prostor Čech z hlediska příchozích v uvedeném časovém intervalu byl přibližně rozdělen na dva velmi zřetel-

ně vystupující celky s dominancí jedné nebo druhé konfese. Následně po zohlednění národnostní struktury, zjištěné na základě poněkud zkreslující metody klasifikace příjmení, avšak upřesněné díky známému místu původu nositelů těchto jmen můžeme konstatovat, že 60 % příchozích katolíků byli Němci a jejich podíl u druhé skupiny stoupenců podobojí činil jen 19 %. Toto zjištění a stejně tak i vymezení hlavních konfesních regionů však nelze, již vzhledem k právě probíhajícím dobovým událostem, velmi malému rozsahu celého datového souboru nebo přítomnosti mnoha konvertitů v seznamu, zobecnit pro tvrzení, že regiony s českým živlem se striktně překrývají s regiony s obyvatelstvem praktikujícím přijímání sub utraque specie a naopak.

Pozdější evidence katolické víry u příchozích na Nové Město se objevuje již jen sporadicky inkorporovaná do vlastního zápisu a souvisí spíše s předloženým vysvědčením nebo potvrzením o víře při přijetí v radě, které bylo následně v obecných rysech zmíněno i v zápise o přijetí.⁴⁵ Poněkud souvislejší evidenci s ustálenou formulí „*jsa člověk římského a katolického sv. náboženství*“ následující ihned po jménu příchozího nacházíme jen v prvním pololetí roku 1628 jako reakci na vydání nového zemského zřízení a potvrzení privilegií Novoměstským, kteří zůstali i za povstání věrni.⁴⁶ Souběžně spadá i do období působení rekatolizační komise v pražských městech a s tím spojené běžící lhůty ke konverzi pro nekatolíky.⁴⁷ Záhy po roce 1628 přímá evidence víry z knihy měšťanských práv definitivně mizí, i když víme, že někteří příchozí stále těmito vysvědčeními disponovali a předkládali je i nadále.⁴⁸ Zaznamenávat nadále speciálně tuto skutečnost ztrácelo smysl, všichni příchozí byli katolíci...

Později v padesátých letech se ve vlastní formuli zápisu objevuje reference, dokazující, že alespoň ceremoniální demonstrace katolického vyznání byla stále součástí úředních formalit, na cestě k získání městského práva.⁴⁹ Tento jev je mož-

⁴⁵ „...a potom jistou certifikací že jest katolického náboženství“. AMP, Sběrka rukopisů, sig. 559. fol. 138v.

⁴⁶ Potvrzení privilegií ze 7. června 1627 bylo podmiňováno mimo jiné i tím, že žádný nekatolík nesmí zastávat městský úřad, ani nemůže být za měšťana či obyvatele města přijat. AMP PGL I – 67.

⁴⁷ Cílem komise nebylo vylidnit město, ale snaha, aby co nejvíce měšťanů přestoupilo na katolickou víru. Jiný úhel pohledu týkající se působení rekatolizační komise na Novém Městě pražském přinesla Jaroslava MENDELOVÁ, *Novoměstské měšťky a protireformace*. In: *Žena v dějinách Prahy*, DocP 13, 1996, s. 145-152.

⁴⁸ AMP PGL II – 390, zachovací list Matěje Vrzby z roku 1623 vydaný v Příbrami a k němu přiložené potvrzení o přestupu na katolickou víru ze 7. srpna 1627 od Matthiase Claudia, kněze u Panny Marie Sněžné na Novém Městě pražském. Právo přijal v prosinci 1628, aniž se v zápise objevuje zmínka o jeho stávající víře. AMP, Sběrka rukopisů, sig. 559. fol. 162r.

⁴⁹ „... Vedle kterých PP a páni radní tohoto No: Města pražského, ráčili jsou připomenutému Jiříkovi Komárkovi, po vykonaných od něho, jak vyznání katolické víry, vedle sněmu

né vztáhnout i na předchozí dekády, v kterých tato skutečnost není v knize konkrétně postižena, avšak důvodně ji lze identifikovat zkrácenou obecnou formulací „*po učiněné náležitě v místě radním povinnosti*“, která vedle výše zmíněné přísahy dědičné poddanosti habsburskému domu obsahovala jistě i toto vyznání víry. Navíc odkaz na vyznání se objevuje často i ve vlastních listech „*poctivého na svět zplození*“, jež nás mimo jiné informují také o řádném sezdání a víře rodičů.

V souvislosti s návraty a konverzí některých exulantů zaznamenáváme v novoměstské knize i zcela atypické zápisy, které těmto osobám potvrzují obnovu měšťanského práva. Jedním z nich byl i Jakub Vrchovnický, pozdější městský radní.⁵⁰ Zápis vztahující se k jeho jménu má naprosto odlišný charakter od běžného postupu poznamenání udělení práva, ve své podstatě se jedná o opis listu vydaného na podkladě jeho supliky adresované králi, v níž na základě svého přestupu ke katolické víře žádal o umožnění návratu do města. Je nadepsán jako *Recesus*⁵¹ (rozhodnutí na základě usnesení) Jakubovi Vrchovnickému a z jeho obsahu se dozvídáme, že vzhledem k tomu, „*že on skrze osvícení ducha sv., též skrze užívání v tom dobrých prostředků jež k poznání pravé samé spasena činící svaté katolické víře přišel,*“ mu je tímto listem udělen glejt svobody a zároveň povoleno vrátit se do Prahy. Následuje podmínka o tom, že ihned jakmile se vrátí, musí učinit zpověď a svaté přijímání a o tom všem pak přinést vysvědčení, ceduli, od svého zpovědníka. Teprve pak mu bude na základě tohoto listu a vysvědčení o víře, předložených radě města, právo bez jakýchkoli poplatků opět přiznáno. List nese datum 30. srpna 1628 a je podepsán Jaroslavem Bořitou z Martinic. Městské právo mu bylo navraceno 2. února 1631 a již tři roky na to, po obnově městské rady v roce 1634, v ní zasedl jako konšel.⁵²

Průnik nového prvku, přiznání a dokazování příslušnosti ke katolické víře, tedy definitivně od dvacátých let proměnil charakter řízení probíhajícího při jednání v radě. Souběžně, avšak bez ohledu na politické klima, se taktéž v jiné souvislosti dozvídáme ze zápisů knihy měšťanských práv o vyznání příchozích osob – žadatelů o měšťanství. Jedná se o jedince původně židovského vyznání, jež „*skrze pořádného kněze*“ přestoupili na katolickou víru, respektive kniha podává svědectví o existenci listů, které tyto osoby předkládaly. Podstoupením křtu a „*ve víře vyučení*“ by-

tridentskýho tak i přísahy věrnosti novým zřízením zemským vyměřené, tolikéž i jiných k městskému právu patřících rekvizit, právo městské jako i dvoum synům jeho Janovi Jiřímu a Václavovi vlastním bratřím Komárkům, uděliti, do společnosti měšťanské v této obci přijíti, a k provozování živnosti městské připustiti...“ AMP, Sběrka rukopisů, sig. 559. fol. 318r; dále pak fol. 317r – 321r.

⁵⁰ Václav Líva ho uvádí v příloženém seznamu emigrantů z Nového Města pražského. Václav LÍVA, *Studie o Praze pobělohorské. I. Emigrace*. In: Sborník příspěvků k dějinám hlavního města Prahy, 6, Praha 1930, s. 403.

⁵¹ AMP, Sběrka rukopisů, sig. 559. fol. 184r – 185r.

⁵² Jaroslava MENDELOVÁ, *Rada Nového Města pražského v letech 1600-1650*, PSH 29, 1996, s. 95.

lo těmi nejzákladnějšími podmínkami, kterým dotyčný tímto nově „v počet křesťanů uvedený“⁵³ byl povinen dostát, tak aby byl vůbec přijat majoritní společností, natož aby se mohl pokoušet získat městské právo, jak o tom svědčí důraz kladený na takovéto vysvědčující listy v úředních zápisech. Kniha eviduje v letech 1642, 1645 a 1650 celkem pouze tři osoby⁵⁴ s takovými dokumenty, stavěnými na roveň zachovacího listu. Jejich společenský transfer byl podepřen i vysokou urozeností kmotrů uvedených u dvou z nich,⁵⁵ navíc i jejich majetkové poměry dovolily následně po vstupu do měšťanské obce učinit zákup na Novém Městě.⁵⁶ Židovští konvertité netvořili tedy nikterak velkou skupinu rozšiřující řady novoměstských měšťanů, jednalo se o jednotlivce se subjektivními motivy, které je vedly k opuštění segregované koherentní židovské komunity a sblížení se s křesťanskou většinou.

Actum in Consilio N.V.P. Feria Quarta

Jedním z klíčových prvků celého procesu přijímání je vlastní datum přijetí nového člena do společenství široké obce měšťanů. Je jediným z mála statických momentů, o kterém dostáváme autentické zprávy a ke kterému můžeme relevantně vztahovat časově širší charakter tohoto dynamického děje.

Nejčastěji v případě knihy měšťanských práv Nového Města pražského ve sledovaném období jej můžeme identifikovat v rámci latinské formule zakončující jednotlivé písemné vklady „*Actum in Consilio Feria ... (den v týdnu) ... post ... (konkrétní svátek) ... Anno ...*“ (Projednáno v radě x dne po svátku x roku x), tedy s data-

⁵³ Velmi pregnantní sémantický rozbor slova křesťanstvo a jeho poměru k dnešnímu výrazu společnost načrtl J. Macek, „*Základním východiskem při tvorbě těchto shrnujících slov a pojmů (církev, křesťanstvo, sbor, obec), jež narůstají jako soustředné kruhy kolem osoby mluvčího, byla víra, náboženství – proto se např. za hranicemi církve, obce, sboru a křesťanstva octli nevěřící, pohané, jinověrci, židé.*“ Josef MACEK, *Jagellonský věk v českých zemích (1471-1526), I. Hospodářská základna a královská moc*, Praha 1992, s. 172, a není třeba pochybovat o platnosti tohoto závěru i pro námi sledované období.

⁵⁴ Jan Polák jinak Vídeňský, AMP, Sběrka rukopisů, sig. 559. fol. 257r, Dále Rudolf Henrych Kuessburger, fol. 296r, a Franc František, fol. 302v.

⁵⁵ Rudolf Hendrych Kuessburger – „...v přítomnosti vysoce urozených pánů panů Maximiliána svobodného pána z Golču a na Golču /:titul:/, též Hendrycha Purkharta z Donína na Solnice /:titul:/ a Ferdinanda Rudolfa sv. římské říše hraběte z Bukwoi, a na Bratrovicích /:titul:/ a vysoce urozené pany paní Anny Máří Purkhraběnky z Donína rozené dědičky z Muldavy jakož kmotrů a kmotry v kostele Matky Boží Sněžné 7. dne měsíce Septembris léta 1645 pokřtěném jest, ...“ fol. 296r.

Franc František – „...jemužto při křtu svatém kmotrové že jsou byli, vysoce důstojný P.P. František biskup Wirczburku /:titul:/ vysoce urozený P.P. hrabě z Ryttnhauzu, též nejvyšší P. fedrovní, a kmotra vysoce urozená P. Anna hraběnka z Ryrnhauzu, ...“ fol. 302v.

⁵⁶ Franc František byl podle Berní ruly dokonce držitel dvojdomu s hospodou na Václavském náměstí a jemu kontribuční komisí vyměřená berně z této nemovitosti byla 5zl. 23kr. Patřil tedy k průměrným plátcům na Novém Městě pražském. Václav LÍVA (ed.), *Berní rula 3, Pražská města*, Praha 1949, s. 92.

cí pomocí stálých nebo pohyblivých svátků, popřípadě v pozdější době pak v modifikované podobě s klasickou novověkou datací, vázanou ne na slavené svátky, ale na praktičtější a šířeji srozumitelné pořadí počítání dnů v měsíci. Určitým předělem v takto užívané dataci v knize měšťanských práv Nového města se jeví zcela zřetelně rok 1618, v omezené míře také rok 1617, a to v souvislosti se střídáním písařských rukou, kdy zaznamenáváme nepravidelné souběžné užívání obou způsobů zapsání data. Nový úzus v zápise pak naprosto převládl v roce následujícím, přičemž datace pomocí svátků se dále objevuje více než sporadicky. Příčiny tohoto posunu je nutné hledat nejen v celkovém obecném společenském trendu a zároveň ve změně osob písařů a jejich stylistických zvyklostí, ale také v proměně souboru svěcených svátků, prosazovaných katolickou církví po porážce povstání.⁵⁷ Jinou podobou formule vázané na datum je datace odkazující přímo na místo kanceláře „*Actum in Cancellario ...*“, která se vyskytuje naprosto ojediněle a je spojená s některými dodatky k řádným zápisům.

Vraťme se ale zpět k vlastní formuli, jádru. Informace, které jejím prostřednictvím získáváme, nese dvojí obsah. Jednak je to věcná část hovořící o tom, že žádost prošla jednáním v plénu radních a byla kladně vyřízena. Dále pak zahrnuje absolutní určení, tedy informaci, kdy k tomu došlo. Ve své podstatě toto datum pak pro nás představuje širší pevnou a neměnnou limitu, jejímž dosažením se z příchozího-aspiranta stával plnohodnotný člen komunity měšťanů Nového Města pražského. Chceme-li však vnímat celou proceduru komplexně, musíme v zájmu korektnosti zohlednit i procesualní stránku věci. Zákonitě se tedy následně musíme ptát, kdy rozhodnutí o přijetí nového měšťana vstupovalo v právní platnost. Stávalo se tak ve chvíli vyslovení nesporného posouzení - souhlasu radou, nebo až v momentě realizace samotného vkladu do městské knihy? V případě, že zápis do knihy následoval bezprostředně po usnesení rady, by tato otázka ztrácela mírně na relevantnosti, tedy alespoň co se týče nutnosti poznání. Zcela s jistotou tuto bezprostřednost potvrdit nelze, avšak na druhou stranu ani souběžně zákonitou časovou distancí. Nicméně odpověď na vyslovenou otázku hledejme opět v Brikcího díle v již zmíněném artikulu XLVIII konšelských práv o dávání městského práva⁵⁸ a stejně tak i v samotné dataci vázané ne na zápis do knihy, ale i na stání před purkmistrem a radou. Toto nás pak oprávněně vede k domněnce, že zápis vyjadřoval spíše formální, ale nezbytné ztvrzení faktu.

⁵⁷ Tak například jednou z ojedinělých datací pomocí svátku po roce 1618, zaznamenaných v knize Nového Města pražského, je zápis z léta roku 1621, kdy takováto datace podle svátku – sobota po svátku mistra Jana Husa (*ff 6. post m. Joanius Hussy*) – byla přeškrtnuta a nahrazena poplatnějším 9. červencem (*9. July*). AMP, Sběrka rukopisů, sig. 559. fol. 110r.

⁵⁸ V závěru artikulu se píše: „*Pak jestli že slibuješ se tak zachovati, podaj pánu purkmistru ruky, a již páni tobě práva městského přejí, tobě dávají a tebe přijímají i v tvých potřebách opatrovati chtě.*“ Teprve poté text pokračuje: „*Puojdeš do kanceláří a tam sobě dáš právo městské znamenati,*“ Josef a Hermenegild JIREČKOVÉ (edd.), *M. Brikcího z Licka Práva městská*, Praha 1880, s. 25.

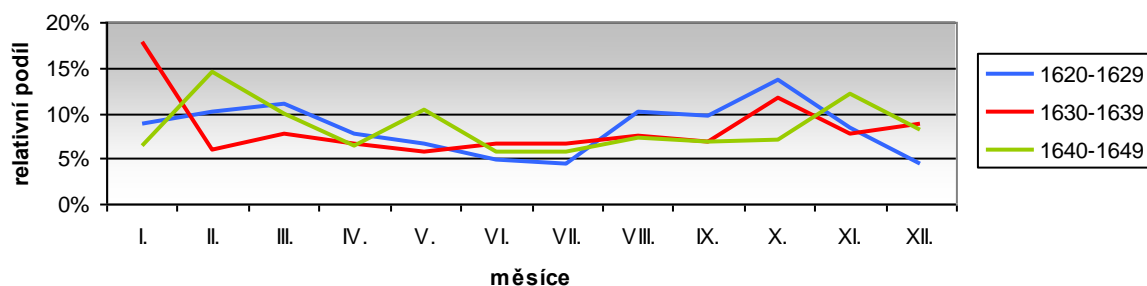
Většina zápisů v knize je řazena chronologicky za sebou, přesto nemalý podíl v řádu desítek tvoří zápisy opožděně vložené, tedy nacházející se za záznamy nesoucí mladší datum jednání rady města. Následná prodleva pak nabývá amplitudy dní nebo měsíců, výjimkou ale není ani zpoždění jednoho roku. Podíl na této skutečnosti ale nepřičítáme chodu městské samosprávy, potažmo mechanismu jejího výkonného ústrojí, propojení rady ve shodě s prací kanceláře, ve vztahu k formální realizaci přijímacího řízení, ale v samostatném opožděně realizovaném počínu konkrétního novoměšťana, což také neodporuje pojetí odpovědi na výše vyslovenou otázku. Nerealizovaný zápis, jak se zdá, neomezoval nového měšťana v jeho právu požívat výhod členství v obci měšťanů a vklad do knihy měšťanských práv nechal napravit například při příležitosti zaznamenání trhu nebo zakupu, protože v opačném případě by jistě tyto prodlevy nebyly tak časté. Navíc někteří z příchozích, kterým bylo uděleno městské právo (svědčí o tom poznámka učiněná městským písařem na versu listů příchozích osob), do kanceláře za účelem vkladu nikdy nedorazili a v knize měšťanských práv je tak nenajdeme.⁵⁹ Jak velké procento to bylo nebo zda-li šlo o ojedinělé případy, je obtížné i jen odhadovat.

Datace obsažené v knize měšťanských práv Nového Města pražského nepodávají pouze výpověď o charakteru přijímacího řízení. V dlouhodobém profilu řady zápisů vypovídají i o vlastní skupině osob aspirantů – novoměšťanů, tedy o organických trendech a zákonitostech vstupování do svazku s měšťanskou obcí, proměnných v čase jako odezva na širší sociálně ekonomické procesy, fungující a vyvíjející se society. Odhodlání k podání žádosti o měšťanství v daném městě bylo nepochybně rozhodnutím, které měšťan nebo jakýkoli jiný zájemce nedělal jistě často a které zásadně určovalo další ubírání se jeho života v podobě hlubší integrace do komunity vybraného sídla. Zvolit tak vhodnou dobu ke vstupu nebylo dílem náhody, ale pečlivého uvážení. Evidence tohoto výroku nabývá výraznějších obrysů, podíváme-li se na sezónní proměnu sledovaného jevu, neboli na hodnocení nejobvyklejší doby realizace, měsíce v roce, vytyčeného záměru aspiranty na měšťanství.

Hodnocení sezónnosti udělování městského práva (Graf č. 2) bylo postupně provedeno ve třech na sebe navazujících desetiletých intervalech v rozmezí let 1620 až 1649 (1620-1629, 1630-1639, 1640-1649), tedy v období překrývajícím se přibližně s trváním třicetileté války. Rozdělení do těchto třech intervalů bylo realizováno proto, aby následně bylo možné provést kvalitativní porovnání vzájemného stavu a ne pouze získat kvantifikovaný dlouhodobý průměr pro dané údobí. Zároveň užitím desetiletých časových úseků byly částečně rozmělněny vlivy vnějších událostí, bezprostředně působících na příliv nových měšťanů.

⁵⁹ Tak například na versu zachovacího listu Nicolause Rentzsche je poznamenáno, že městské právo mu bylo uděleno na Novém Městě 15. května 1648. V knize se však jeho jméno neobjevuje, a ani k tomuto datu nejsou žádné záznamy. AMP PGL II – 598.

**Graf č. 2 Sezonnost udělování městského práva
v desetiletých intervalech**

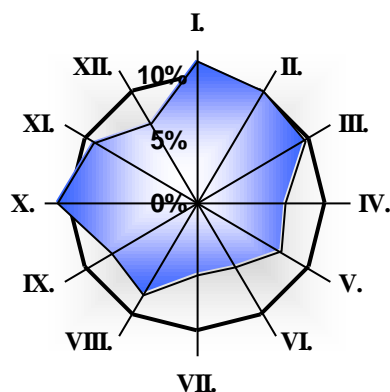
Interpretací grafu docházíme ke zjištění, že křivky pro jednotlivá období nabývají přibližně obdobného průběhu, ba dokonce se místy i kopírují, popřípadě reflektují obdobný gradient růstu či poklesu. Minima nacházíme shodně na dvou místech vývoje křivek. Je to jednak výrazné minimum v měsících pozdního jara a celého léta, druhé lokální meziměsíční minimum představuje měsíc prosinec a mimo mezidobí 1630-1639 i shodně měsíc leden. Naopak nejvíce frekventované měsíce spadají do jarního a podzimního kvartálu. Následně v třicetiletém průměru sledovaného jevu (Graf č. 3) můžeme odečíst z grafu, že nejvíce častými měsíci, vyhledávanými aspiranty pro vstup do měšťanského stavu, byly první až třetí měsíc v roce a dále pak měsíce říjen a listopad. Naopak nejméně využívaná část roku bylo léto. Tyto zřetelné tendence vstupování osob do svazku s městem bezesporu korespondují s ekonomickými aktivitami těchto jedinců, tedy s cyklem činností měnícím se pravidelně během roku. Práce v období sklizně, obchodní aktivity, popřípadě hlavní výroční trhy zaměstnávaly jistě natolik, že rozhodnutí o vstupu bylo odsouváno do poklidnější části roku. Stejně tak související najímání nebo vstupování do služebního poměru či učení podléhalo těmto sezónním vlivům.⁶⁰

Zastavme se ale ještě u konkrétních vnějších událostí majících přechodně, ale i dlouhodobě výrazný vliv na sezonnost vstupování do svazku s městem. Nápadně časově omezené výkyvy způsobené těmito markantními jevy nesmí zůstat bez povšimnutí. Účelové sledování frekvence zápisů v knize měšťanských práv jako odrazu dobových událostí je prostředek k možnému posouzení dopadu těchto událostí na rozhodování osob aspirantů. Nejlépe se pak dají identifikovat události náhlé, které měly spíše negativní dopad na množství přijatých osob. Byly to zejména vojenské operace v prostoru Prahy a jejím bezprostředním okolí a dále pak i epidemie tyfu, dyzentérie nebo moru, často právě vojáky sem zavlčenými, které následně

⁶⁰ Takovým datem, ke kterému se vztahovalo najímání osob do služby, byl svátek svatého Martina. Josef PETRÁŇ, *Poddaný lid v Čechách na prahu třicetileté války*, Praha 1964, s. 247, popř. Zikmund WINTER, *Zlatá doba měst českých*, Praha 1991, s. 199–225. Josef MACEK, *Jagellonský věk v českých zemích*, 3. *Města*, Praha 1998, s. 109–110.

vyvolaly ve městě přechodnou demografickou krizi, popřípadě uzavřely městské brány před příchozími ze zasažených oblastí.⁶¹

**Graf č. 3 Průměrná sezonnost udělování městského práva
v rozmezí let 1620-1649 v %**

Ze 30. let rozpoznáváme prostřednictvím knihy měšťanských práv zcela zřetelně přítomnost saského vojska ve městě. Počet přijatých v jednotlivých měsících roku 1631, pohybující se v průměru dvou až tří osob, náhle s příchodem listopadu klesá k nule.⁶² Až do května následujícího roku, kdy byla Praha dobyta císařskými vojsky, tedy za dobu sedmi měsíců, přijal městské právo pouze jeden měšťan.⁶³ Vedle toho v knize ani nenacházíme žádné zmínky o obnovení práva navrátilcům z emigrace. Nejistota, kterou saská okupace Prahy přinesla, kdy nebylo jasné, jak dlouho bude trvat a zda-li dojde k restauraci předbělohorských poměrů, způsobila společně se změnou chodu městských úřadů a kanceláře v důsledku personálních změn váhání v otázce vstupování do svazku s městem. Navíc v paměti lidí byla jistě i upomínka na rušení městského práva všem osobám, které jej přijaly za *nepořádné vrchnosti* v době povstání. Z pohledu malého měšťana se tedy vyplatilo jednoduše počkat na to, jak se následně události vyvinou. Stejně tak zahájení přímých švédských vojenských akcí přineslo různě dlouhá intermezza, v kterých měšťtí písaři nezapsali nikoho do knihy městských práv. Krátké obléhání Prahy na konci května roku 1639 vystupňovala ještě více epidemie, jež přišla hned po nich z Židovského města. Tíseň způsobila i obnovená švédská ofenziva z roku 1645, kdy po

⁶¹ Nevpuštění příchozích z postižených oblastí do města se týkal v roce 1624 Jihlavy a Moravy, v roce 1634 Rokycan, v roce 1639 pražského Židovského Města a v roce 1640 se tato nařízení týkala měst Tábor, Veselí, Prachatic, Loun, Žatce a Chomutova. Jaroslava MENDELOVÁ, *Třicetiletá válka a Nové Město pražské (1620-1650)*, PSH 31, s. 149-185.

⁶² Sasové obsadili Prahu 15. 11. 1631.

⁶³ Právo přijal 8. března 1632 pouze Adam Talaš z Solničky AMP, Sběrka rukopisů, sig. 559, fol. 189r.

bitvě u Jankova v následujícím půlroce (období března až říjen) byla přijata taktéž jedna osoba. Následně za dlouhého obléhání Prahy v roce 1648 nepřistoupil k Novému Městu pražskému žádný nový měšťan.

Periodicky se opakující epidemie způsobené různými původci zaznamenáváme ve sledovaném období samozřejmě i na Novém Městě pražském. Prameny, které podávají vcelku přesvědčivý důkaz přítomnosti a vývoje nákazy, jsou nám pak matriky vedené při jednotlivých farnostech. Právě v nich obsažená evidence zvýšené frekvence pohřbů poukazuje na vzniklou epidemii. Nové Město bylo zasaženo v průběhu první poloviny 17. století několika takovými epidemiemi, z nichž městskou populaci nejvíce zasáhly zejména epidemie z let 1613, 1621, 1639 a 1649.⁶⁴ Život ve městě byl navíc nepřímou ovlivněn i hromadným výskytem infekčních onemocnění v širším prostoru Čech. Za zmínku stojí početné epidemie moru, které postihly zemi v 1607, 1613, 1624-1625, 1631-1634, 1648-1649.⁶⁵

Průběh epidemie z roku 1621, kdy počet pohřbů začal rapidně stoupat v posledních měsících roku a pokračoval až do jarních měsíců, se odrazil i na počtu přijatých novoměšťanů. Jestliže v měsících září, října a listopadu vstoupilo mezi řady měšťanů v průměru sedm osob měsíčně, tak s objevením nákazy klesl tento počet v období prosinec 1621 až leden 1622 skokem na nulu. S pozvolným odchodem nemoci souvisí i nadprůměrný počet přijatých v následujícím měsíci březnu. Nejvíce patrnou nákazou odrážející se v novoměstské knize měšťanských práv byla epidemie moru z roku 1639. Počet mrtvých začal narůstat v srpnu a září a opět klesat v únoru a březnu následujícího roku.⁶⁶ Za celou tuto dobu osmi měsíců pak přijalo městské právo pouze pět osob.

Souhrnně výše zmíněné události, mající v negativním slova smyslu přímý vliv na majoritní městskou komunitu, lze tedy označit jako krize – šokové disturbance, což však nevylučuje, že tyto pohromy mohly přinášet i prospěch či příležitost pro určitý okruh lidí. Právě takovéto události s výrazným dopadem na prostor města nebo jeho okolí se jeví jako výrazné a reálně hmatatelné ve vztahu k motivačním faktorům migrace, které se pak mohou odrážet v četnosti, popřípadě v sezonnosti zaevidovaných příjetí. Na druhou stranu zde však vzniká určité riziko přecenění těchto vlivů na migraci osob mezi městy, neboť právě to co se může jevit jako krize, může být z hlediska dlouhodobého chodu města pouhou každodenní událostí bez výrazného vlivu na změnu sociálně ekonomické atraktivity daného sídla.

⁶⁴ Sledování neúplných matričních řad na Novém Městě pražském věnovala například pozornost Ludmila FIALOVÁ, *Epidemie zaznamenané v matrikách u sv. Jindřicha na Novém Městě pražském v první polovině 17. století*, DocP 16, s. 227-234.

⁶⁵ Ludmila FIALOVÁ a kol., *Dějiny obyvatelstva českých zemí*, Praha 1996, s. 102-103; srovnej s Eduard MAUR, *Populační vývoj komorních panství po válce třicetileté*, AUC Phil et Hist 3, 1972, s. 54 a 61-76.

⁶⁶ Ludmila FIALOVÁ, *Epidemie zaznamenané v matrikách u sv. Jindřicha na Novém Městě pražském v první polovině 17. století*, DocP 16, s. 228.

K tomu je navíc nutné přihlížet i k celkovému dlouhodobému charakteru procesu přijímání, kontrastujícímu s převážně krátkodobými krizemi.⁶⁷ Navíc časová četnost přijatých může být sekundárně pozměněna v souvislosti se změnou praktik a kritérií městské kanceláře, která v důsledku dané krize omezovala příliv žadatelů o městské právo, tak jak tomu bylo po vydání císařského reskriptu o jediném povoleném katolickém vyznání v roce 1624, nebo prostými administrativními opatřeními upravujícími zasedání nebo nečinnosti rady, která rozhodovala o přijetí.

Přesto však, vycházíme-li z pojetí města jako koherentní komunity tvořené individuálními jedinci, lze tyto krize jistě přijmout jako relevantní, což ještě více platí při zaměření se na válečná léta první poloviny 17. století, která přinesla jednak mnoho převratných společenských změn, přítomnost vojska a ekonomickou krizi spojenou s dlouhou mincí a jednak periodicky se opakující epidemie a požáry.

Kvantitativní analýza absolutní četnosti přijetí nových měšťanů⁶⁸ v jednotlivých letech časového údobí čtyřiceti šesti let zaznamenaném v knize měšťanských práv Nového Města pražského (Graf č. 4) nám dává nahlédnout na střednědobé a dlouhodobé tendence vstupování nových osob mezi měšťany. Dohromady mezi lety 1612 a 1658 přijalo městské právo na Novém Městě celkem 1458 osob. Rozložení však nebylo pravidelné a mělo vždy téměř stálou a výraznou odchylku od průměru 31 osob na jeden rok a podléhalo nejen výše načrtnutým vlivům. Pokusme se povšimnout si několika zřetelných tendencí vystupujících z průběhu grafu jako důsledků mnoha různorodých přímých či nepřímých příčin, které odrážejí množství osob, vstoupivších do novoměstské měšťanské obce.

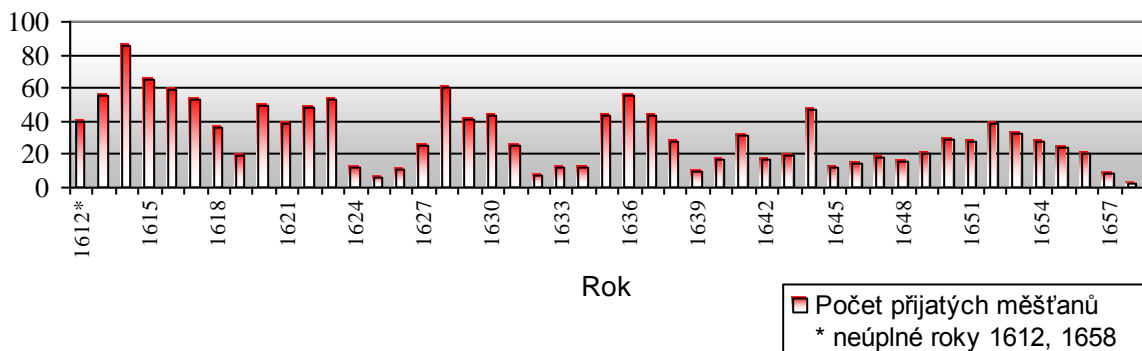
Nejvyšších hodnot nabývá graf v prvních letech vedených v knize a ty se překrývají s doznívající konjunkturou rudolfínské Prahy, která poskytovala celou řadu příležitostí a možností jak se etablovat pro příchozí do města. S odchodem královského dvora následně počet nových měšťanů pozvolna klesá a přechází skokem do období českého stavovského povstání. Restaurace císařské moci v roce 1620 znamenala obnovení přílivu nových měšťanů, kteří vycítili možnost uchytit se na uprázdněných pozicích v rámci města, popřípadě se jednalo o příchozí, kteří participovali na poklesu cen nemovitostí. Skutečným šokem z pohledu knihy se stávají roky 1624 a léta bezprostředně následující po vydání nařízení o jednotné katolické víře, v kterých se navíc plně projevil dopad hyperinflace po státním bankrotu z konce roku 1623. Rok 1625 je dokonce nejslabším rokem, kdy se k obci připojilo pouze šest nových měšťanů. Pro mnoho lidí se tak uzavřely městské brány a postavily je před zásadní životní dilema přestoupit nebo hledat obživu na jiném místě. Nivelizace poměrů v celém státě po zavedení nového zemského zřízení do praxe přinesla

⁶⁷ Blíže o vnímání katastrof působících na městskou komunitu Jaroslava PEŠKOVÁ, *Dějinné vědomí katastrofy*, DocP 16, Praha 1998, s. 141-144.

⁶⁸ Přijetím se rozumí jeden zápis v knize. To znamená, že do celkového úhrnu nebyli zahrnuti synové přijatého, byť někteří z nich vystupují samostatně s vlastními listy.

opět konjunkturu. Průměr počtu příchozích v následujících třech letech se téměř přiblížil předválečným hodnotám.

Graf č. 4 Absolutní počet přijatých měšťanů v jednotlivých letech na Novém Městě pražském v časovém intervalu 1612 - 1658

Pokles nastal opět za saské okupace Prahy a byl vystřídán růstem od roku 1637. Rozšíření přímých válečných operací v důsledku švédského vpádu zaznamenává křivka grafu v podobě výrazných podprůměrných hodnot. Celá 40. léta se pak nesou v duchu obav z těchto akcí a ani bezpečnost, jakou poskytovaly hradby města, nepřispěla s výjimkou roku 1644 k jakékoli progresivní tendenci v počtu přijatých. Po skončení třicetileté války, snad i pod vlivem privilegia Ferdinanda III. z roku 1649, umožňujícího novoměstským měšťanům opět nabývat deskových statků,⁶⁹ sice krátkodobě až do roku 1653 množství nových měšťanů stoupá, nedosáhne však již hodnot žádné z předchozích konjunktur. Všeobecný úbytek obyvatelstva v Čechách, ale i jinde v Říši a hospodářská regrese a na druhou stranu vysoké daně, které přinesla válka, ve spojení s poklesem atraktivnosti Prahy, jež těžko vzpomínala na období, kdy hostila krále a jeho dvůr, dokládají po roce 1653 celkově degresivní tendenci v množství nově přijatých měšťanů na Novém Městě pražském.⁷⁰ Ani bezprostředně následující období nepřineslo žádný výraznější vzestup počtu

⁶⁹ Vít VLNAS (ed.), *Sláva barokní Čechie, Umění, kultura a společnost 17. a 18. století*, Praha 2001, s. 404.

⁷⁰ S tím souvisí i celkový pokles počtu obyvatel Prahy. Ze 60 000 obyvatel rudolfínského města zbývalo podle dosavadních odhadů v polovině 17. století pouhých 26 000. Pavla HORSKÁ - Eduard MAUR - Jiří MUSIL, *Zrod velkoměsta, Urbanizace českých zemí a Evropa*, Praha 2002, s. 89. Konkrétně pro Nové Město se odhaduje, že k roku 1605 zde žilo přibližně 19 000 obyvatel, kdežto v roce 1653 to bylo pouze 11 600. Michal FIALA a kol., *Nové Město pražské 1348-1784*, Praha 1998, s. 130.

nových měšťanů a předválečná maxima byla vyrovnána až na sklonku 70. let 17. století.⁷¹

Konečně v souvislosti s datací v knize měšťanských práv při snaze poodhalit motivaci jedince pro vstup mezi měšťany vyvstává zároveň otázka kdy? Má být pro nás při pídění se po tomto nezastupitelném prvku vycházejícího z mentality a způsobu života směrodatné datum tohoto právního aktu, nebo čas skutečný, v kterém nový měšťan do města skutečně přišel, jenž daleko úžeji koresponduje s těmito motivačními faktory, ať už sociálního nebo fakticky geografického pohybu dotyčného novoměšťana? Jistěže je to čas skutečný, odrážející bezprostředně ekonomické, politické, či v neposlední řadě i náboženské relace a skutečnosti. Je však těžko uchopitelný. Rozdílné pojetí této skutečnosti pak dává vzniknout silně dichotomickému vnímání z hlediska koncepce výzkumu. Cesta poznávání času uvozujícího existenci příchozích v prostoru města osciluje mezi dvěma přístupy s odlišnými prostředky a konečnými cíly výzkumu. Vzniká tak dichotomie chtěného a možného, příchodu a přijetí. Stejně tak, jako když pozorujeme Měsíc v jeho kvadratuře, vidíme jen polovinu jeho osvětlené části. Druhá, i když si uvědomujeme její přítomnost, zůstává našemu oku skryta a je možné pouze nepřímou odvozovat její kvality. Nemůžeme ji však pominout, neboť je nezbytná pro hodnocení celku.

Domněnka, že budoucí měšťan pobýval již nějaký různě dlouhý čas ve městě před podáním žádosti o městské právo, je více než správná. Prokázat ji je ale věc více než obtížná. Pro vysledování tendencí odrážejících jisté push faktory⁷² a blížících se reálnému uchopení problematiky je nutné vypomoci si dalšími dochovanými dobovými registry v podobě jiných městských knih, berních rejstříků a soupisů,⁷³ popřípadě jinými listinami dokládajícími dřívější přítomnost budoucího měšťana ve městě. Určitým ztěžujícím rysem při vyhledávání takovýchto záznamů je fakt, že k většině právních pořízení, například trhu nebo zákupu, bylo třeba být i dr-

⁷¹ Eva SEMOTANOVÁ, *Knihy městských práv – Významný pramen předstatistického období /Příspěvek ke studiu přistěhovalectví do měst pražských v letech 1618-1770/*, HDem 10, 1986, Přílohy.

⁷² Push faktory – soubor vnějších faktorů majících vliv na sociální a geografickou mobilitu těchto osob, jedná se zejména o hmatatelné výrazné dobové události a tendence vývoje městské společnosti.

⁷³ Na tento typ pramene vhodného pro sledování migrace obyvatelstva nejnověji upozornil Martin NODL, *Sociální aspekty pozdně středověkého městského přistěhovalectví*, Colloquia 5, Praha 2006, s. 18. Tvrdí, že berní rejstříky nám umožňují sledovat majetkové poměry přistěhovalců při usazení ve městě, tedy při prvním uvedení mezi berními poplatníky, i jejich sociální mobilitu či sociální integraci velmi detailním, ba přímo jedinečným způsobem. Zejména pro dobu před zavedením knih měšťanských práv jsou spolu s berními knihami často jediným pramenem, na jehož základě může být zachycena široká imigrace do měst ve středověku. Pro nás je ale nejzásadnější fakt, že prostřednictvím tohoto pramene je možné od počátku rozpoznat přítomnost konkrétní osoby ve městě.

žitelem městského práva. Vysledování jakékoli aktivity těchto osob je všeobecně problematické, nejen tedy při našem zkoumání.

V případě dokumentů listinného charakteru to jsou pro náš případ překvapivě zachovací listy, jež při detailnějším nahlížení prozrazují přímo, že osoba aspiranta pobývala ve městě. Tak například v zachovacím listu z 12. prosince 1652 vystaveném rakovnickými konšely a rychtářem Fridrichu Pokorovi se dočítáme, že udělují zachovací list ševci Frydrychu Pokorovi, již obyvateli Nového Města pražského, synu Jakuba Pokory, mlynáře z Čendelínovského mlýna, a jeho manželky Kateřiny Hnátové.⁷⁴ Městské právo přitom získal téměř až o tři roky později 9. srpna 1655.⁷⁵ Nejenže tedy městská rada původně domáckého města označuje svého měšťana za obyvatele jiného města, zároveň zde ale máme důležitý přímý důkaz o tom, že tato osoba nepochybně žila na Novém Městě pražském, minimálně po dobu tří let před přijetím městského práva.

Další možností, jak využít zachovací listy osob pro doložení jejich přítomnosti ve městě před recepcí městského práva, je sledování „hromadných“ přijetí, tedy rodinné skupiny otce a jeho synů zaevidované v jednom zápise, kdy otec má zachovací list z místa mimo Nové Město pražské, zatímco aspoň jeden jeho syn není zahrnut do listu otce a již disponuje zachováním evidovaným právě na Novém Městě obecně v *Knihách kam se vysvědčení na listy zachovací zapisují*.⁷⁶ Znamená to tedy, že se narodili na Novém Městě nebo alespoň minimálně toto vysvědčení získali od novoměstské kanceláře v době před přijetím jejich otce mezi měšťany. Konkrétně se pak jedná o několik desítek zápisů uvozujících tento jev. Zkoumání v tomto směru by jistě dovedlo daleko přesněji odpovědět na položenou otázku, zvláště pak pokud bychom bádání rozšířili o porovnání záznamů *Knih na listy zachovací* s matričními zápisy narozených na Novém Městě pražském ve sledovaném období první poloviny 17. století.⁷⁷

⁷⁴ AMP PGL II – 856, Obdobně v zachovacím listu Jiříka Svobody se píše, že královský rychtář, purkmistr a rada města Žatce vydávají zachovací list Jiříku Svobodovi, který se přiženil na Nové Město pražské. AMP PGL II – 435. Jeho list je datován roku 1628, městské právo mu pak bylo uděleno až v lednu roku 1639. AMP, Sběrka rukopisů, sig. 559, fol. 241v. Znamená to tedy, že na Novém Městě pobýval více jak po dobu deseti let před přijetím práva.

⁷⁵ AMP, Sběrka rukopisů, sig. 559, fol. 356r.

⁷⁶ Například přijetí Jiřího Michálka a jeho syna Jiřího: „*Jiřík Michálek tovaryš řemesla kovářského, s Jiříkem synem svým maličkým stáří v 17 nedělích, přijal právo městské v radě, on s tím že jest ukázal listy své první výhostní a druhý zachovací od urozeného pana Václava Mathydesa Dacůského panství zámku mělnického hejtmána, oba vydaný, jimž jest datum výhostního na zámku mělnickém, v pátek 14. dne měsíce září, Ae 1629. Zachovací má 20. dne měsíce máje léta 1628. Syn pak jeho Jiřík na vysvědčení poctivého svého na svět zplození knihami městskými kdež se vysvědčení na listy zachovací zapisují na listu 283. zapsané tak jakž též vysvědčení to s sebou obšírnější přináší.*“ AMP, Sběrka rukopisů, sig. 559, fol. 266v.

⁷⁷ Tuto domněnku dokládá i ojediněle doložené předložení křestního listu u synů urozeného pána Jana Jiřího Bose z Ernštejna: „...Synové pak pána vedle něho a spolu s ním Jan

Ze souvislejších konkrétních pramenů soupisné povahy schopných šířeji dosvědčit přítomnost budoucích měšťanů ve městě, v periodě předcházející jejich vstupu, se jeví jako nedocenitelný pramen pocházející ze sousedního Starého Města. Jedná se o seznam pokojníků (nájemníků) na Starém Městě pražském z roku 1608.⁷⁸ Vznik výjimečného soupisu byl spojen s aktuální sociální a policejní situací v pozdně rudolfinském městě. Po kritickém zhodnocení, zejména co se týče odchylek vzniklých chybným zaevidováním jmen při vlastním vzniku seznamu, je možné provést komparaci s běžnými knihami měšťanských práv a následně dojít k značně hodnotné kvalifikaci sledovaného jevu.⁷⁹ Konkrétně pro Nové Město pražské takový obdobný dobový soupis neexistuje. Určitou analogií soupisného charakteru by mohl být rukopis Liber Testimoniorum z roku 1586, který podrobila zkoumání Jaroslava Mendelová.⁸⁰ Nejedná se o knihu svědomí, ale o soupis obyvatel Nového Města z období od října 1585 do ledna 1586. Byl pořízen na základě sněmovního usnesení z roku 1585 o čeledi a poddaných.⁸¹ Podle usnesení byly sepsány všechny domy a obyvatelé v nich. Každý zkontrolovaný, splňující podmínky, dostal takzvaný cejch, který znamenal, že může ve městě žít, popřípadě provozovat živnost. Bohužel tato kniha ani jí obdobná nebyla dosud edičně zpracována a zpřístupněna tak pro další možné studium. Závěrem nezbývá než, a je to i na místě, si zde opět postesknout nad opomíjením Nového Města stojícím poněkud mírně stranou hledáčku badatelů.

Krystof nejstarší, na vysvědčení urozené paní Rebeky Vendelínové a paní Jakobe Pruggerin rozené z Poppen, kterýmž že jsou jemu spolu s jinými pány a paními, 12. dne měsíce srpna léta 1634. Při křtu svatém v městě Budějovicích v farním kostele v sv. Mikoláše na duchovním rukojemství za kmotry byli vysvědčující, tak jakž též vysvědčení jedno i druhé, ... František pak druhý syn a Václav Appolynářš nejmladší na vysvědčení dvojí ctihodného kněze Tomáše Zikmunda Grinwalda administrátora chrámu páně sv. Václava v Menším Městě pražském vlastní rukou v latinském jazyku psané a dekretem stvrzené v knihách pamětních křtících při témž chrámu páně se vynacházejících, ... 1638 a 1643...“ AMP, Sbírnka rukopisů, sig. 559, fol. 265r.

⁷⁸ Edičně zpracován v publikaci Jaroslav ČECHURA - Zdeněk HOJDA - Martina NOVOZÁMSKÁ (edd.), *Nájemníci na Starém Městě pražském roku 1608*, DocP Monographia, Praha 1997.

⁷⁹ Výsledky této komparace jsou obsaženy v zatím ještě neuveřejněné práci mého kolegy Martina Pistulky, který zpracovával soudobou knihu měšťanských práv Starého Města pražského, AMP, Sbírnka rukopisů, sig. 536.

⁸⁰ Jaroslava MENDELOVÁ, *Obyvatelé Nového Města pražského na přelomu let 1585 a 1586*, DocP 19, s. 81-84.

⁸¹ Tamtéž, s. 81.

Závěr

Informace a data, které získáváme studiem knih měšťanských práv, jsou znamenáním určitého stavu, jenž nastal v momentě vyslovení souhlasu městské rady nad prosbou žadatele o měšťanství, a jeho následného potvrzení zápisem písaře do knih. Údaje vykazují pouze statickou charakteristiku jevu zachyceného v jediném okamžiku, což v kontrastu s tímto výrazně dynamickým migračním procesem příchodu a následným vstupem nových osob do společenství měšťanské obce působí obtíže při snaze postihnout problematiku komplexně, popřípadě pak následně dojít k určité všeobecně platné generalizaci zákonitostí, uvozujících migraci jedinců mezi městy.

Nicméně na knihy měšťanských práv můžeme v určitém slova smyslu nahlížet jako na určitý barometr společenské proměny, odrážející se v konkrétních osobách novoměšťanů a v četnosti příchozích vůbec. Nenadálé společenské, ekonomické a politické proměny, které přinesla první polovina 17. století v podobě pobývání a následného odchodu císařského dvora z Prahy, přítomnosti epidemií ve městě a zejména celého komplexu peripetií spojených s třicetiletou válkou, se výrazně odrazily na kolísajícím úhrnu, kvalitách příchozích, ale i migračních liniích vedoucích na Nové Město pražské. Došlo také k zásadní změně charakteru přijímacího řízení, jež se tak stalo více vázané na centrálně učiněná rozhodnutí a svévoli krále a jeho úředního aparátu. V době pokračující konjunktury stavovství, kdy Briční z Licka psal svoji právní sbírku, by tyto nové nároky kladené na aspiranty na měšťanství byly naprosto nepřijatelné.

Přísaha dědičné poddanosti králi, *iuramentum fidelitatis*, byla pouhým začátkem. Nařízená evidence vyznání a následné uzavření *bran stoupencům sub utraque specie* po roce 1624 bylo naprostou pohromou pro nekatolické Čechy, hlavního zdrojového území příchozích na Nové Město. Stejně tak původně zaručeně dědičné právo pro jedince narozené novoměstským měšťanům se v důsledku limity katolického náboženství stalo více než diskutabilní. Ohrožení města ze strany vojenských akcí vyvolávalo přechodně kladené podmínky radou města na adepty měšťanství. Generace měšťanů, jež vyrostla v období neutuchajících bojů a všeobecné nejistoty a která tvořila novoměstskou měšťanskou obec, po skončení války neměla nic společného s generací rudolfínské Prahy, byla již jiná. Jiný byl taktéž i způsob přijímání nových měšťanů. Město se proměnilo. Jestliže první zápis v knize byl právě svědkem odchodu císaře a krále Rudolfa II., s kterým se začal vytrácet i duch manýrismu, tak ve chvíli, kdy městský písař psal poslední řádky rukopisu připravoval již Carlo Luraga stavbu barokní jezuitské koleje na Dobyčím trhu. Nicméně právě díky těmto někdy až rázovitým změnám, které přinesla doba a které zasáhly Nové Město, můžeme nahlédnout na jinak v zápisu skryté rysy přijímacího řízení.

Migrace měšťanů do měst i mezi nimi byla projevem sociální a geografické dynamiky transferu obyvatelstva raného novověku a byla zároveň taktována mírou propustnosti v rámci stavovské společnosti. Měšťané vázaní právem, majetkem, lhůtami nebo podmínkami, například nemalým poplatkem za vystěhování z města,

představovali tu část obyvatel měst, která se sice na jednu stranu pyšnila postavením a výsadami, které plynuly z měšťanství, avšak na druhou stranu tato různá omezení a závazky značně limitovaly jejich flexibilitu v oblasti migrace, oproti ostatním skupinám městského obyvatelstva první poloviny 17. století. Zdá se, a myslím, že nepřeháním, když vyřknu jednu domněnku, že stát se měšťanem znamenalo stát se člověkem stálým.

Závěrem je třeba ještě dodat, že knihy měšťanských práv postihují jen malou část imigrantů do měst, pouze tu, která ve městě nabývala městské právo. Přesto jsou nedocenitelným pramenem pro studium chodu městských struktur a pro sledování pohybu měšťanů. Nejsou však pramenem univerzálním, který by dovedl rozkrýt například sociální a hlavně ekonomické rozdíly mezi příchozími měšťany, kteří až na výjimky vystupují z pohledu knih jako homogenní, bez rozdílů se jevící, řada jednotlivců nabývajících stejných práv.

Vilém Zábranský

Domus Correctione Müroviensis. Korekční dům na Mírově

Úvod

Problematika korekčních domů pro duchovenstvo, často označovaných také jako kněžská vězení, nepatří mezi často zpracovávaná témata. V případě olomoucké (arci)diecéze jim dosud největší pozornost věnoval Rudolf Zuber ve své práci *Osudy moravské církve v 18. století*¹ a zmíněné problematiky se dotkly i některé časopisecké studie, jejichž úroveň je však velmi rozdílná.² Většinou pouze konstatují existenci této instituce, ale podrobně se jí nevěnují. Snad kromě krátkého článku Karla Dvorského o kněžském vězení na Hukvaldech.³ Na Hukvaldech se kněžský karcer nacházel od roku 1559, kdy máme zprávy o první internaci, a byli zde umístováni jak skuteční provinilci, tak také duchovní stížení nějakou psychickou poruchou či chorobou.⁴ Roku 1761 olomoucký biskup Hamilton nařídil přemístit vězení z Hukvald na biskupský hrad Mírov. V polovině 19. století byla tato instituce pod názvem demeritní dům přesunuta do Vyškova a roku 1874 pak do Kroměříže, kde se dočkala svého „formálního“ zániku v letech 1923/4, ale umístění kněží zde dožívali do poloviny 20. století.

1. Prameny

K problematice korekčních domů, zejména mírovského, však existuje překvapivé množství zajímavého a dosud nevyužitého archivního materiálu, který – přestože je rozptýlen v několika fondech – nejenom umožňuje rekonstruovat celkový obraz této instituce a jejího chodu, ale také nám přibližuje každodenní život internovaných kněží i jejich mnohdy velmi barvitě osudy.

Ve fondu Arcibiskupství Olomouc, uloženém v pobočce Zemského archivu Opava v Olomouci, jsou deponovány dva kartony⁵ písemností týkající se korekčního domu pro duchovenstvo na Mírově. V prvním z nich najdeme materiály o úpravě mírovského hradu pro potřeby nově zřízeného vězení včetně plánů (sign. A 16/1-1), dokumenty týkající se správy Mírova a instrukce pro uvězněné i jejich představené (sign. A16/1-2 až 1-3). Nalezneme zde i seznam knih, které byly určeny internovaným, žádosti o doplňování knihovny (sign. A16/2-1) i žádosti dozorců o zvýšení platu s informacemi, které jazyky žadatel ovládá (sign. A16/2-2, 2-3, 2-

¹ R. ZUBER, *Osudy moravské církve v 18. století: 1695–1777. I. díl*, Praha 1987; *Osudy moravské církve v 18. století. II. díl*, Olomouc 2003.

² Články k problematice kněžského vězení na Mírově jsou uvedeny podrobněji v následující kapitole.

³ K. DVORSKÝ, *Kněžské vězení na Hukvaldech*. In: Kravařsko. Vlastivědný sborník, ročník II, Nový Jičín 1933, s. 100-102.

⁴ Srov. tamtéž.

⁵ Dále citováno ZA Opava, pobočka Olomouc, AO, kart. 244, 245.

5). Kromě již uvedených stavebních plánů zde jsou zařazeny také plány zahrady zřízené pro vězně v letech 1832–1834 (sign. A16/2-4). Druhý karton obsahuje nejen inventáře, ale i tři vzorky látek určených pro potažení slavníků internovaných (sign. A16/3-1) a záznamy o obslužném personálu (sign. A 16/3-3). V tomto kartonu nalezneme také písemnosti týkající se účetní likvidace korekčního domu (sign. A 16/3-2).

Část jednání, která vyřizovala konzistoř, můžeme nalézt ve fondu Arcibiskupské konzistoře v Olomouci,⁶ tento fond je taktéž uložen v Zemském archivu Opava, pobočka Olomouc. Nacházíme zde jak opis translační listiny, tak také opisy jednotlivých instrukcí a seznamu knih. Zachovaly se zde také opisy listů od jednotlivých arcibiskupů, ve kterých se zajímají o chod korekčního domu.

Některé záležitosti, např. záležitost prodeje hradu Mírova státu, které byly řešeny ve spolupráci s kapitulou, nacházíme ve fondu metropolitní kapituly v Olomouci,⁷ který je taktéž uchovávan v Zemském archivu Opava, pobočka Olomouc.

Záležitosti majetkoprávního charakteru převažují v písemnostech dalšího fondu – Ústřední ředitelství arcibiskupských statků Kroměříž, který je rovněž uložen v olomoucké pobočce ZA Opava. Protože tento úřad vyřizoval také patronátní agendu, nepřekvapí zde uložené plány a inventáře (včetně mírovského kostela sv. Markéty), ani žádosti kněží o uvolněné místo mírovského kaplana, či naopak žádosti zdejších kaplanů o jiná beneficia.⁸

Část písemné agendy týkající se korekčního domu na Mírově zůstala i po deponování většiny písemností v Zemském archivu Opava, pobočka Olomouc, stále fyzicky uložena přímo v archivu Olomouckého arcibiskupství, který se nalézá v budově arcibiskupské kurie. Zdejší materiály, označené jako *Písemnosti věznice v Mírově*, jsou uloženy v šesti kartonech⁹ a jsou řazeny převážně chronologicky. Byly tak „uspořádány“ mohelnickým arciknězem Dr. J. Mikulou¹⁰ roku 1874–1875 a patrně od té doby nebyly jakkoliv využity. Jsou zde jak opisy písemností určených pro arcibiskupskou kurii v Olomouci, tak také originály listů z olomoucké konzistoře adresované na Mírov nebo mohelnickému děkanovi. Kromě přijaté a ode-

⁶ Dále citováno ZA Opava, pobočka Olomouc, ACO.

⁷ Dále citováno ZA Opava, pobočka Olomouc, MCO.

⁸ Dále citováno ZA Opava, pobočka Olomouc, ÚŘAS.

⁹ Dále citováno Arcibiskupský archiv, kart. 21, 38–41, B 199.

¹⁰ V každém z šesti kartonů archiválií, které pokrývají období 1761–1850, jsou tři převázané složky s poznámkou: *In ordinem regegit anno 1874/1875 Dr. Mikula Archipresbyter*, dopsáno je také příslušné období, z kterého by uložený materiál měl pocházet, ale uvedená datace ne vždy odpovídá.

ThDr. Josef Mikula, narozen 1815 v Prusinovicích, ordinován 1839. Od roku 1866 byl jmenován děkanem a arciknězem mohelnickým, v této funkci byl až do své smrti 9. března 1881. Od roku 1873 byl také uváděn jako „správce archivních fondů“ (Adm. fundi Archives membrum).

slané korespondence se zde setkáme s rozhodnutími o umístění jednotlivých kněží na Mírov, s pravidelnými měsíčními relacemi,¹¹ s žádostmi internovaných o propuštění apod. Tyto materiály byly spíše interní povahy, neboť se jednalo o záležitosti kleriků, které neměly být bezdůvodně zveřejňovány. Pravděpodobně i z tohoto důvodu zůstaly v arcibiskupském archivu v budově arcibiskupské kurie a nebyly nikdy včleněny do fondu deponovaného v Zemském archivu.¹²

2. Vznik korekčního domu pro kněze na Mírově

Dne 30. 5. roku 1761 vydal biskup Maxmilián Hamilton listinu,¹³ v níž oznamuje, že se rozhodl přenést kněžský karcer z Olomouci vzdálených Hukvald na hrad Mírov,¹⁴ jako důvod také uvádí, že udržování kněžského karceru na Hukvaldech je značně finančně náročné. Na Hukvaldech umístění kněží měli být převezeni dle dohody správců panství na Mírov, kde je měl převzít mírovský kaplan. Biskup si od přesunu karceru sliboval také zlepšení disciplíny duchovenstva, ale nestalo se

¹¹ Jedná se pravděpodobně o opisy relací, protože jsou vždy vyplněny kaplanem, ale vyjádření arcikněže a jeho podpis často chybí, proto si dovoluji předpokládat, že se nejedná o odeslané relace. Podrobněji se relacím věnuje kap. 4.

¹² Studium těchto archiválií mi bylo umožněno díky laskavému svolení olomouckého arcibiskupství, za něž upřímně děkuji, protože bez nich by byla tato studie ochuzena o velmi důležité informace. Právě kvůli neveřejnému charakteru užitého archivního materiálu jsem se rozhodla uvádět v následujícím textu pouze iniciály internovaných.

¹³ Opis translační listiny je datován v Kroměříži 30. 5. 1761 Maximilián, zvolený biskup (Hamilton). Určena byla konzistori, praes. 4. 6. 1761. ZA Opava, pobočka Olomouc, ACO, kart. 5210 sign. I 1. Ale Březina uvádí: *Za působení biskupa Jakuba Arnošta hr. z Liechtenštejna-Kastelkornu (1738-1745) byla přeložena z Hukvaldů na Mírov káznice pro kněze olomoucké diecéze, ačkoliv již i v dřívějších dobách bývali na Mírově ve vazbě katoličtí kněží. ...Roku 1750 byl Mírov prohlášen za kněžskou káznici pro olomouckou diecézi.* BŘEZINA, c. d., s. 255. Stejně také V. PINKAVA, *Hrady, zámky a tvrze moravské*. I. svazek. Severní Morava (Olomúcko), Brno 1927, s. 30-31. Ovšem translační listina uvádí rok 1761, tedy jiné tvrzení je mylné.

¹⁴ Na Mírově byl roku 1684 vězněn i šumperský děkan Kryštof Lautner, ale v té době ještě na hradě nebyla umístěna instituce korekčního domu. Srov. ZUBER, *Osudy*. II. díl, s. 106–108 a WOLNÝ, c. d., s. 6. Právě z důvodu věznění děkana Lautnera a dalších ojedinělých provinilců před rokem 1761 považují někteří autoři mírovský hrad za biskupské vězení i před tímto datem. Srov. BŘEZINA, c. d., s. 255, M. JÍLEK, *Byl jednou jeden hrad*. České vězeňství 5/2005, s. 24-25, M. MELZER - J. SCHULZ a kol., *Vlastivěda Šumperského okresu*, Šumperk 1993, s. 348-52, *Mírov*. České vězeňství 1/2003, s. 49-51 a další. Faktem však zůstává, že kněžské vězení sem bylo přemístěno až roku 1761, a přestože sem již před tímto datem byli umísťováni provinivší se kněží, byly to pouze ojedinělé případy. Využívání Mírova před rokem 1761 pro věznění laiků souvisí se správou panství, jejímž sídlem byl právě hrad Mírov. Srov. BŘEZINA, c. d., s. 252, *Mírov*, České vězeňství 4 a 5/1995, s. 26-27, PAVLÍČKOVÁ, *Sídla olomouckých biskupů*, s. 104, PINKAVA, c. d., s. 30, J. UHLÍK, *Mírov*. České vězeňství 3/1994, s. 76-83 a ZUBER, *Osudy*. II. díl, s. 106–108.

zcela podle jeho představ, o čemž svědčí samo využívání karceru.¹⁵ Mírovský karcer byl však považován za daleko mírnější než ten na Hukvaldech.¹⁶

Zastánci osvícenských myšlenek velmi brojili proti tomu, aby kněz, občan státu, byl odsouzen bez veřejného procesu, a tak si začali všimnout i otázky kněžských vězení. Biskup Hamilton na to reagoval tím, že *jako pastýř a soudce má biskup právo trestat provinilé děti. Vždyť nikdo z kněží nebyl odsouzen na smrt. Na Mírově se provinilí kněží napravují exerciciemi a posty. Jsou zavíráni v celách, vybavených vším potřebným, a zůstávají v nich až do polepšení, aby byli odtrženi od neřestí a nezavdávali věřícím pohoršení.*¹⁷ Pro delikventy dal první olomoucký arcibiskup a později i kardinál Colloredo vypracovat obšírný denní řád, podobný dlouhodobým exerciciím.¹⁸

Mohelnickému děkanu Antonínovi Minquitz svobodnému pánu Mirquitzburg, kanovníku olomouckému, byl tedy 4. června 1761 zaslán list, v němž se mu oznamuje, že se biskup rozhodl přemístit karcer z Hukvald na Mírov a internovaní kněží tedy budou také přesunuti na Mírov. Vzhledem k tomu, že Mírov spadá pod mohelnické děkanství, je mu jakožto tamnímu děkanovi svěřen dohled nad tímto zařízením. Je pověřen, aby uvězněné kněze *častěji visitoval, dohlížel na jejich život a mravy a každý půlrok sepsal relaci o jejich stavu a všech okolnostech.*¹⁹

V listě mohelnickému děkanovi, datovaném 31. října 1761, se řeší případ dvou internovaných kněží,²⁰ tento list také svědčí i o tom, že kněžské vězení na Mírově bylo alespoň částečně funkční již v roce 1761.

Přemístění provinivších se kněží však změnilo také funkci mírovského kaplana. Z „pouhého“ hradního kaplana se stal superiorem korekčního domu, jehož povinností byla stálá péče o nápravu umístěných kněží. Začátky opravdu nebyly jednoduché, první ze zdejších superiorů v listu olomouckému biskupovi v říjnu 1761 prosí o zlepšení materiálního vybavení korekčního domu, protože nemá pro umístěné kněze ani základní věci potřebné k sloužení mše.²¹

¹⁵ Srov. ZUBER, *Osudy*. I. díl, s. 169.

¹⁶ Popis hukvaldských „kobek“ se opravdu značně liší od vytápěných cel na Mírově. Srov. ZUBER, *Osudy*. II. díl, s. 107-108.

¹⁷ Podle R. ZUBER, *Osudy*. II. díl, s. 109–110.

¹⁸ Srov. kapitola 3.

¹⁹ List z olomoucké biskupské konzistoře mohelnickému děkanovi, datovaný 4. 6. 1761, podepsaný Leopoldem hrabětem Podstatským z Prusinovic, generálním vikářem. Arcibiskupský archiv, kart. 38.

²⁰ List z olomoucké biskupské konzistoře mohelnickému děkanovi datovaný 31. 10. 1761, podepsaný Leopoldem hrabětem Podstatským z Prusinovic, generálním vikářem. Arcibiskupský archiv, kart. 38.

²¹ List Bernarda Körperta biskupu olomouckému, přijat 3. 10. 1761. ZA Opava, pobočka Olomouc. ÚŘAS, kart. 2706, sign 0 10/2-1. Nevíme, zda tato jeho žádost byla úspěšná.

Od této doby byla děkanům a arcikněžím mohelnickým přidána k jejich dosavadním povinnostem ještě další, a to dohled nad mírovským korekčním domem. Pokud bylo výše uvedeno, že relace se měly posílat jedenkrát za půl roku, tak po vydání nového řádu byl tento interval zkrácen na jedenkrát za měsíc. Tyto relace si ce psal mírovský kaplan, ale mohelnickému arcikněži byl přidělen také prostor, kde se měl vyjadřovat k jednotlivým internovaným kněžím.

Tyto vizitační povinnosti také souvisely s občasnými žádostmi jednotlivých uvězněných kněží o přezkoumání jejich případu. Žádosti byly většinou pečlivě prozkoumány, a pokud byl internovaný kněz *bene visum* a bylo oprávněné předpokládat, že se napravil, byl mu trest zmírněn – např. mohl celebrovat mši, nebo byl dokonce i propuštěn – nejprve však byl většinou propuštěn na zkoušku (*probatio*) do nějaké farnosti, aby bylo možné lépe posoudit, zda se dostatečně napravil.

Relačních povinností byli mohelníční děkani zbaveni v roce 1850,²² kdy byl korekční dům na Mírově zrušen. Podle listu arcibiskupa Fürstenberga²³ měl od května 1860 fungovat demeritní dům pro moravskou církevní provincii ve Vyškově a jeho prvním rektorem byl ustanoven Leopold Boria.²⁴ Také v *Katalogu*²⁵ z roku 1861 je již uváděn korekční dům pod názvem Demeritní dům pro kněze ve Vyško-

Z jeho dalších osudů víme, že o své přeložení úspěšně žádal v únoru 1779, svoji žádost zdůvodňoval právě vyčerpaností ze služby umístěným kněžím, ale již 11. 9. roku 1780 umírá ve funkci faráře v Rapotíně.

²² Žádnou listinu, kterou by se rušil korekční dům na Mírově, jsem zatím nenalezla. V *Katalogu* z roku 1851 se sice uvádí funkce mírovského kaplana, ale není již veden jako superior korekčního domu. Poslední relace se nám dochovala z října roku 1850. Srov. Arcibiskupský archiv, k. 21. Alois Richter se v jednom svém listu zmiňuje, že do listopadu 1850 musel vyklidit knihovnu pro potřeby vojenského lazaretu, který sem byl přesunut /List arcibiskupovi, datovaný zámek Mírov, 15. října 1855. Alois Richter, hradní kaplan. Knihovnu sice u sebe uložil, ale nyní neví, kam s ní. Zmiňuje se také o tom, že hradní kaple byla změněna na obytnou místnost. ZA Opava, pobočka Olomouc, ACO, Kart. 53/. Mírovský hrad byl následně roku 1855 prodán státu, který zde nechal zřídit státní věznici.

²³ List arcibiskupa Fürstenberga datovaný Kroměříž 30. 4. 1860. ZA Opava, pobočka Olomouc, ACO, kart. 5210, sign. II. Vzhledem k tomu, že Vyškov byl do olomoucké arcidiecéze přiřčen až v lednu roku 1863, zmiňuje se arcibiskup výslovně, že tak činí po dohodě s biskupem brněnským.

²⁴ Leopold Boria, narozen 1811 v Uherském Ostrohu, ordinován 1836. Je osobou velmi zajímavou, neboť když přestal být rektorem demeritního domu, stal se jeho chovancem.

²⁵ *Catalogus venerabilis cleri Archidioecesis Olomucensis*. Citováno jen „*Katalog*.“ Tištěné katalogy kněžstva se dochovaly od poloviny 18. století, do té doby byly jen ručně psané. V katalogu je možné najít podle jména kněze, kdy byl vysvěcen a kde působil, a naopak podle místa najít jméno kněze, který tam působil. Byli zde také uváděni kněží zemřelí v předchozím roce. První katalogy byly velmi stručné. Od začátku 19. století se uváděl také rok narození kněze, patron farnosti. Od roku 1828 byl uváděn buď jako samostatná instituce korekční dům na Mírově, a to včetně kněží, kteří zde byli umístěni, nebo byli tito kněží vedeni v rámci děkanátu mohelnického a do něj patřícího hradu Mírova

vě. Roku 1874 byl pak tento demeritní dům přemístěn na své poslední místo, a to do Kroměříže.²⁶

Co ale bylo s provinilými kněžími během těch deseti let, kdy korekční dům neexistoval? Jednu z odpovědí nám mohou poskytnout relace,²⁷ které zasílali jednotliví děkani o penzionovaných kněžích, kteří byli placeni z náboženského fondu. Mezi těmito penzionovanými kněžími nacházíme také ty, kteří byli před rokem 1850 umístěni na Mírově, ale také ty, kteří byli následně od roku 1860 ve vyškovském demeritním domě. Předpokládám tedy, že provinilí kněží byli většinou penzionováni a následně umístováni ve farnostech pod dozor jiného kněze nebo do vhodného kláštera.

3. Každodenní život v korekčním domě na Mírově

Chceme-li poznat běžný a pravidelný provoz korekčního domu na Mírově, máme k dispozici instrukci, kterou pro zde umístěné provinilce vydal olomoucký arcibiskup Antonín Theodor hrabě Colloredo. Je poměrně pozdní – byla vydána až 40 let po přenesení kněžského vězení na Mírov. Ve zkoumaném materiálu se však nenachází žádný starší řád, který by nás v úplnosti informoval o právech a povinnostech zde umístěných kněží a o každodennosti korekčního domu. Zároveň s instrukcemi pro uvězněné se zde setkáváme i s podobným dokumentem, určeným mírovskému kaplanu a mohelnickému děkanovi. Tyto vzájemně související instrukce²⁸ nám umožňují seznámit se s korekčním domem z několika různých perspektiv.

3.1 Vstup do korekčního domu

Do korekčního domu byli posíláni kněží pravděpodobně s průvodním listem vydaným olomouckou konsistoří. Mohelnický děkan a kaplan mírovského hradu tak byli informováni, kdo zde bude internován, za jaký delikt, je-li ho možno považovat za napravitelného (*corrigibilis*) nebo nenapravitelného (*incorrigibilis*). Toto zařazení se odráželo jak v množství a kvalitě přidělu jídla, tak v dalších výhodách

²⁶ Moravský zemský archiv Brno – Státní okresní archiv Vyškov se sídlem ve Slavkově u Brna. Fond Farní úřad Vyškov. Sign. VI.i. Demeritní dům Vyškov. Fond se pořádá. Složka nadepsaná: 26/8 1874 Translatio domus demeritorum Cremsirium. List ředitele demeritního domu Antona Hejbala určený děkanskému úřadu, v němž oznamuje, že podle rozhodnutí konzistoře z 5. září 1874 č. 5988 má být demeritní dům z Vyškova přenesen do Kroměříže.

²⁷ ZA Opava, pobočka Olomouc, ACO, kart. 2478-2479, sign. D6.

²⁸ ZA Opava, pobočka Olomouc, AO, kart. 244, sign. A 16/1-3. *Instructio pro detentis in domo correctoria Müroviensi sacerdotibus* (Dále jen *Instructio pro detentis*). *Instructio pro capellano arcis Müroviensis, qua domus ibidem correctoria superiore* (Dále jen *Instructio pro capellano arcis*). *Appendix pro domino archipresbytero Mügliciensi* (Dále jen *Appendix pro domino archipresbytero Mügliciensi*). Tyto instrukce byly podepsány 13. 11. 1801 Aloisem Josefem Krakovským hrabětem z Kolowrat, titulárním biskupem ze Sarepty a generálním vikářem olomoucké arcidiecéze a byly potvrzeny 26. 11. 1801 Antonínem Theodorem Colloredem, arcibiskupem olomouckým.

respektive nevýhodách. Toto zařazení bylo sice předem určeno, ale nebylo neměnné. Kněží byli stále sledováni, a pokud se chovali dobře – uvědomovali si svoje provinění, litovali jej a dodržovali předpisy a ustanovení denního řádu, mohli být zařazení mezi napravitelné a následně i propuštěni. *Když má být někdo považován za napraveného, musí to být důkazy dosvědčeno. Ten, kdo to prověřuje, se nesmí dát oklamat jejich důvtipem.*²⁹ Naopak – pokud nebyla u původně napravitelného pozorována pozitivní změna, mohl být vřazen mezi nenapravitelné.

Mezi nenapravitelné pak byli zařazováni zvláště ti, kteří byli stíženi nějakou psychickou chorobou (stařeckou demencí apod.), tedy ti, jenž *nebyli schopni dostat svému úřadu a není možno je napravit.*³⁰

Instrukce zdůrazňovaly, že *korekční dům neslouží k odložení nepohodlných kněží, ale je místem nápravy,*³¹ v tomto duchu byly také organizovány první chvíle po příchodu provinilce na Mírov.

Ihned po svém příchodu kněz absolvoval osmidenní duchovní cvičení – exercicie. Z pramenů přímo nevyplývá, zda se musely vykonat na Mírově, nebo je nově příchozí mohl absolvovat v určeném klášteře.³² Jisté je, že po tuto dobu byl „dispenzován“ od plnění některých předpisů a povinností. Během těchto exercicií byl povinen se zdržet jakékoliv konverzace a kromě přísného silentia měl také dodržovat přísný půst o chlebu a vodě, kromě neděle a čtvrtku. Duchovní cvičení byla povinná nejen pro všechny, kteří nově přišli na Mírov, ale také pro zde již umístěné kněze, kteří se jich měli účastnit vždy jedenkrát za rok.

O každého, kdo byl poslán do korekčního domu, bylo slušně postaráno: *měl být živen a dostávat nezbytný prostý oděv.*³³ Pokud si uvězněný stěžoval na stav svého oděvu, kaplan prověřil, zda je stížnost oprávněná, a pokud ano, tak mu opatřil nový oděv. Také jednotlivé cely byly vybaveny jak nábytkem, tak dalšími potřebnými věcmi.³⁴ Veškeré peníze a cennosti, které si uvězněný případně přinesl s sebou, měly být uloženy u mírovského kaplana, a ten pak rozhodoval, zda si uvězněný smí opatřit za své peníze „něco navíc.“ Při odchodu kaplan propuštěným vydal jejich uložené peníze a věci.

²⁹ *Instructio pro detentis.* § 1.

³⁰ Tamtéž.

³¹ Tamtéž.

³² Nasvědčovala by tomu věta, uváděná v měsíčních relacích: *vaccat in exercitiis spiritualis.*

³³ *Instructio pro detentis.* § 2. V inventáři z 29. 3. 1802 se nám dochoval kompletní seznam „výbavy.“ ZA Olomouc, AO, kart. 244, sign. A 16/1-3.

³⁴ Podle Inventáře z 29. 3. 1802 je možno zrekonstruovat vybavení cel. ZA Olomouc, AO, kart. 244, sign. A 16/1-3.

3.2 Každodenní život v korekčním domě na Mírově

Denní řád byl přesně určen, a to odlišně pro letní a zimní dobu. Zimní období bylo vymezeno od 1. října do 31. března, letní pak od 1. dubna do 30. září.

Přehledný denní řád³⁵

V létě	V zimě	
5:30	6:30	Kaprál se dvěma gardisty probudili internované, zhasli noční lampu, zatopili v kamnech v celách.
6:00	7:00	Uvěznění vstali. Kaprál a gardisté vyčistili boty, zatopili v kamnech v refektáři a v neděli ráno sebrali nachystané špinavé prádlo.
6:15	7:15	Kaplan přednesl punkta ke společné meditaci ve studovně/kapli, kam vězně doprovodil kaprál, gardisté větrali cely a topili v kamnech v refektáři.
6:45	7:45	Modlitba /matutinum a ranní chvály/. Mezitím přivedl kaprál do kaple ministranty.
7:15	8:15	Mše svatá.
7:45	8:45	Uvěznění pokračovali v meditaci ve svých celách.
8:30	9:30	Modlitba /prima, tercie, sexta, nona/.
9:00–9:45	10:00–10:45	Pod vedením kaplana absolvovali uvěznění společné předčítání vybraných pasáží z knih.
10:00–11:00	není	Internovaní byli na celách a věnovali se četbě, manuální práci, případně odpočinku.
10:45	10:45	Kaprál a gardisté připravili refektář.
11:00	11:00	Kněží pojedli skromný oběd, při kterém je obsloužili kaprál s gardisty. Během oběda se dodržovalo silentium.
11:45–13:00	11:45–13:00	V odpoledním volnu se uvěznění mohli věnovat manuální práci, četbě, případně kaplan zorganizoval procházku, během které dva gardisté s kaprálem hlídkovali u vjezdu do předního zámku.
13:00–14:00	13:00–14:00	Kaplan přednesl uvězněným odpolední kate-

³⁵ Sestaveno podle: *Instructio pro detentis*, opisu instrukcí pro personál nadepsaného jako *Tages Ordnung*, s datací Müräu 13. 11. 1801. Aloys hrabě v. Kollowrat, gen Vikář a světící biskup. ZA Opava, pobočka Olomouc. ACO, kart. 5210, sign. 11.

		chesi, gardisté v zimě zatopili v celách.
14:00	14:00	Modlitba /nešpory/.
14:45–16:00	14:45–16:00	Internovaní se věnovali četbě knih /zejména Bible/.
není	16:00–17:30	A myšlenky z meditací podrobovali argumentaci.
16:00–16:30	17:30–18:00	Modlitba /ruženec, loretánská litanie/.
16:30–18:00	není	Kaplan mohl zorganizovat v tomto čase procházku, pak museli dva muži s kaprálem hlídkovat. Pokud se procházka nekonala, věnovali se internovaní četbě.
18:00	18:00	Kněží pojedli skromnou večeři, při které byla povolena mírná konverzace, zejména na morální témata.
19:30	19:00	Modlitba /kompletář/, po níž se uvěznění odebrali do cel. Gardisté jim dali lampu a donesli nočník. V sobotu večer dostali uvěznění čisté prádlo.
20:30	20:30	Kaprál vykonal obhlídku, aby se přesvědčil, zda je na celách zhasnuto a panuje noční klid.

V instrukci je také jasně uvedeno: *Tento řád jsou povinni zachovávat jak napravitelní, tak nenapravitelní; striktně musí nenapravitelní zachovávat čas společných meditací, čtení a modliteb, mimo případy, kdy by zůstávali ve své cele, kde případně mohou sníst oběd i večeři; nesmějí se ale procházet v atriu a u zdí, pokud nemají výslovné dovolení kaplana.*³⁶

Punkta (body k rozjímání) pro uvězněné sestavoval kaplan, zapisoval si jejich témata, včetně témat katechezí a čtených knih. Jednotlivá vypracování (*elaborata*) jak meditací, tak katechezí měla být shromažďována pro potřeby arcikněze mohelnického, kterému měly být následně výpisky (*extradenda*) ukázány. Reflexe svých meditací si měli psát uvěznění kněží povinně a někdy jsou i přílohou měsíčních relací nebo žádostí o dovolení celebrovat mši, o propuštění apod.³⁷

Sloužit mši mohli ti, kterým to bylo dovoleno (tj. nebyli suspendováni), pokud se ovšem neprovinili tak, že by jim to kaplan nedovolil. Pokud byl někdo postřán postem o chlebu a vodě, nesměl slavit mši. Ti, kteří nesměli celebrovat, mohli, po dovolení mírovského kaplana, přistoupit k svátosti smíření a přijmout Eu-

³⁶ *Instructio pro detentis*. § 4.

³⁷ Srov. Arcibiskupský archiv, k. 21, 38 – 41, B 199.

charistii. *Nenapravitelní mohou vykonávat svůj úřad³⁸ jen v případě nebezpečí smrti.*³⁹ Arcikněz si mohl při vizitaci na Mírově povolát některého z napravitelných k celebraci do Mohelnice. Ten se měl po odsloužení mše neprodleně vrátit, mohl však zůstat v Mohelnici na oběd. Uvěznění nesměli přijímat *stipendia jak za mši, tak za jakýkoliv jiný zbožný úkon.*⁴⁰

Jídelníček byl také přesně stanoven:

		napravitelní	nenapravitelní
Neděle	oběd	polévka s 280g hovězího masa, 280g masa a 280g pečeně s luštěninami, zeleninou či řepou, 0,7 l piva	polévka s 280g hovězího masa
	večeře	polévka, zelenina, 0,35 l piva	polévka
	na den	560g chleba, 9g tabáku	840g chleba, 0,7 l piva, 9g tabáku
Pondělí	oběd	polévka s 280g hovězího masa, 280g masa s luštěninami, zeleninou či řepou, 0,7 l piva	polévka; luštěniny, zelenina či řepa
	večeře	polévka, zelenina, 0,35 l piva	-
	na den	560g chleba, 9g tabáku	1120g chleba, 9g tabáku
Úterý	oběd	polévka s 280g hovězího masa, 280g masa s luštěninami, zeleninou či řepou, 0,7 l piva	polévka s 280g hovězího masa
	večeře	polévka, zelenina, 0,35 l piva	polévka
	na den	560g chleba, 9g tabáku	840g chleba, 0,7 l piva, 9g tabáku
Středa	oběd	polévka s 280g hovězího masa, 280g masa s luštěninami, zeleninou či řepou, 0,7 l piva	polévka
	večeře	polévka, zelenina, 0,35 l piva	-
	na den	560g chleba, 9g tabáku	1120g chleba, 9g tabáku
Čtvrtek	oběd	polévka s 280g hovězího masa, 280g masa s luštěninami, zeleninou či řepou, 0,7 l piva	polévka s 280g hovězího masa
	večeře	polévka, zelenina, 0,35 l piva	polévka

³⁸ Jedná se tedy převážně o udělování svátostí, tj. vykonávání úřadu plynoucího z přijaté ordinace.

³⁹ *Instructio pro detentis.* § 6.

⁴⁰ Tamtéž.

	na den	560g chleba, 9g tabáku	840g chleba, 0,7 l piva, 9g tabáku
Pátek a sobota	oběd	polévka, moučné jídlo, luštěniny, zelenina či řepa, 0,7 l piva	polévka, luštěniny, zelenina či řepa
	večeře	0,35 l piva	-
	na den	840g chleba, 9g tabáku	1120g chleba, 9g tabáku

Bylo pamatováno i na ty, kteří měli nějaké žaludeční potíže. Ti směli po kaplanově dovolení dostat místo večerního piva víno. Kde si kaplan všiml, že řečený díl vína nebo piva „neodpovídal“ potřebě internovaného, mohl přiděl zmenšit nebo zvětšit. Pakliže byla u někoho zjištěna opilost, byl přísně potrestán postem o chlebu a vodě a následně musel abstinovat. V době postní byla k obědu podávána bezmasá polévka, k večeři opět bezmasá polévka ještě s jedním chodem (příděl chleba byl zvýšen na 1120 g chleba na den).

Stravování, topení a další služby zajišťoval uvězněným kněžím na Mírově pomocný personál, který měl přesně vymezené povinnosti, a žádný kněz si od něj nemohl pro sebe vyžádat cokoli, co nebylo nařízeno či alespoň schváleno od kaplana jako představeného korekčního domu. Uvěznění kněží měli povinnost si sami *udržovat v čistotě tělo i svoji celu*.⁴¹ Pokud se proti pomocnému personálu uvězněný kněz něčím provinil, čekal ho trest tři dny postu o chlebu a vodě.

Tresty v korekčním domě na Mírově nebyly nijak drastické, nejsou zde zprávy o fyzických trestech, ani o nuceném uvěznění v nepříznivých podmínkách („samotka“). Nejprísnějším trestem byl půst o chlebu a vodě. Pokud někdo z napravitelných nedodržel denní řád korekčního domu, či se provinil proti povinné úctě a podřízenosti, byl nejprve potrestán třemi dny postu o chlebu a vodě, a v případě recidivy (či dle míry provinění) i osmi dny postu. Pokud se napravitelný provinil potřetí, mohl být považován za nenapravitelného.

Tresty za viny u nenapravitelných byly následující – nejprve osmidenní půst, podruhé stejný půst spojený s domácím vězením ve své cele, potřetí opět osmidenní půst, počtvrté byl viník potrestán arciknězem.

Vůči představeným – superiorovi a mohelnickému děkanovi – měl uvězněný nejprísněji doporučeno chovat co největší úctu a poslušnost. Uvěznění se však mohli dostat do sporu zejména s kaplanem, s nímž byli v každodenním kontaktu. Předmět sporu byl pak předložen děkanovi mohelnickému, který stížnost uvězněného prošetřil. Pokud byla stížnost shledána neoprávněnou a působící pohoršení, byl její původce potrestán 16 dny postu o chlebě a vodě.

Kaplan spolu s obslužným personálem bedlivě sledoval chování internovaných. V relacích se objevuje pravidelně informace o jeho chování k superiorovi a ostatním internovaným, ale i ke všem ostatním. Najdeme zde jak zprávu o dobrém

⁴¹ *Instructio pro detentis*. § 7. Mytí – asi koupel byla nařízena dvakrát týdně, a to ve středu a v sobotu odpoledne.

a pokojném chování ke všem, tak ale i o zlém chování.⁴² Většina se však snažila chovat pokojně nebo alespoň obstojně. Samozřejmě se setkáváme i s tím, že uvězněný byl neuctivý k superiorovi, ale k ostatním se choval pokojně.⁴³ Pravdou je také to, že relace sestavoval superior, a tedy i zde je možné, že na případné špatné jednání vůči své osobě mohl být citlivější a také se s některými uvězněnými nemusel shodnout povahově.

Styk s vnějším světem byl zásadně omezen: *V celách kněží uvězněných na Mírově jak napravitelných, tak nenapravitelných, je nikdo nesmí navštívit, mimo těch, kteří tam vstupují z moci svého úřadu: arcikněze mohelnického, vězeňského kaplana, hospodáře, tělesné strážce a vojáků ve dnech určených. Nikdo nesmí vstoupit bez doprovodu superiora, ten je přítomen i předem určené konverzaci, která pak následuje.*⁴⁴

Právo psát neměl nikdo, komu to nebylo dovoleno. Avšak i obsah povoleného psaní byl přečten představeným, a teprve po jeho schválení mohl být dopis odeslán. Za porušení tohoto ustanovení byl trest postu o chlebu a vodě.

Avšak pokud se někdo z uvězněných cítil špatně nebo byl shledán nemocným, měl být vyšetřen lékařem a jeho rady byly respektovány. Pokud se jednalo o nějaké vážné onemocnění, mohl být nemocný poslán ke „specialistovi“ např. do Olomouce, kde se podrobil léčbě mimo mírovský korekční dům.

3.3 Představení – mírovský kaplan a mohelnický děkan

Mírovský hradní kaplan byl od roku 1761 superiorem korekčního domu. O toto místo se žádalo stejně jako o jiná místa v duchovní správě. Uvolněné místo bylo zveřejněno k prezentaci a přijaté žádosti byly posuzovány. Protože patronátní právo patřilo olomouckým (arci)biskupům, zachovaly se žádosti o toto místo ve fondu Ústředního ředitelství arcibiskupských statků Kroměříž. Někteří kněží na tomto místě strávili pouze krátkou dobu, jiní této službě zasvětili většinu svého života.⁴⁵

⁴² To mohlo vést i k tomu, že byl dotyčný izolován na své cele. Srov. M. J., Relace březen 1814. V relacích se setkáváme také s jedním případem nepodařeného pokusu o útěk (kněz K. C.), ale i s pokusem o útěk, který se zdařil (kněz W. G.). Ovšem jsou to pouze ojedinělé případy. Takovým ojedinělým případem je i pokus se z Mírova dostat „protestní hladovkou“ (kněz S. J.). Jedná se o kněze, kteří byli závislí na alkoholu. Po svém útěku či hladovce byli většinou posláni k milosrdným bratřím do Prostějova nebo ke kapucínům do Olomouce.

⁴³ Srov. W. G., Relace březen, duben 1848. Ovšem mohlo to být způsobeno i tím, že v té době byl jediným umístěným knězem, a byl tedy ve styku jedině se superiorem nebo s oblužným personálem.

⁴⁴ *Instructio pro detentis.* § 8.

⁴⁵ Tito kněží zde působili v rozmezí od jednoho roku (F. Phleger v roce 1780) do třiceti let (A. Richter). Některé žádosti byly projednány velmi rychle. Například žádost Josepha Liebischera o uvolněné místo mírovského kaplana byla přijata 27. 7. 1780 a kladně vyřízena 29. 7. 1780. ZA Opava, pobočka Olomouc. ÚRAS, kart. 2706, sign 0 10/2-1.

Mírovský kaplan měl bdít nad dodržováním daných pravidel a dohlížet na uvězněné kněze. Jeho práva a povinnosti určovaly instrukce. Podle nich měl dohlížet na ty, kteří byli klasifikováni jako napravitelní, vpravdě je napravovat, aby se mohli vrátit do duchovní správy. Ty, kteří byli nenapravitelní, měl vést k tomu, *aby svého provinění litovali a litovali ho opravdu ze srdce a tuto svoji lítost aby „obětovали Bohu, aby jim byl opět milostiv.“*⁴⁶

Punkta k meditaci, témata *k podnícení dobrého* a katecheze libovolného obsahu měl superior uvězněným přednést na začátku každého týdne a internovaní nad nimi měli rozjímat. Sám také předem vybíral pasáže z knih, které měli uvěznění dovoleno číst. Pokud se někdo z uvězněných nějak provinil, měl určit spravedlivou výši trestu.

Mírovský kaplan byl povinen vypracovávat pravidelné měsíční relace, ty jsou také tím, co se nám z jeho činnosti dochovalo dodnes. Tyto relace zasílal do olomoucké konzistoře. Podával v nich zprávu o jednotlivých kněžích, jejich chování, dodržování pravidel a možnosti jejich nápravy. Můžeme si z nich také učinit obraz o pečlivosti či ochotě mírovského kaplana tyto relace vyplňovat. Někteří kaplani vyplňovali relaci ještě téhož měsíce, jiní vždy k určitému datu, jiní naprosto nahodile.⁴⁷

Představeným mírovského kaplana byl mohelnický děkan (arcikněz), neboť Mírov spadal do mohelnického děkanátu. Jak bylo výše uvedeno, od roku 1761 přibyla mohelnickému arciknězi povinnost péče o korekční dům na Mírově. Z relací vyplývá, že tuto svoji povinnost arcikněží konali vcelku poctivě. Když nebylo místo mohelnického děkana obsazeno, tak tato povinnost připadla tomu, kdo se stal administrátorem.⁴⁸

Mohelnický děkan měl provádět vizitaci na Mírově nejméně jednou za měsíc. Spolu s mírovským kaplanem měl pečovat o nápravu uvězněných kněží a posuzovat spory, které případně vyvstaly mezi mírovským kaplanem a některým z internovaných kněží.

⁴⁶ *Instructio pro capellano arcis*

⁴⁷ Carolus Herz datoval relace (prosinec 1812 – březen 1816) vždy k poslednímu dni popisovaného měsíce. Taktéž Alois Richter. Joannes Schneider datoval relace (březen 1822 – listopad 1826) vždy k 6. následujícího měsíce. Naprosto nahodile kaplan Joannes Kern (duben 1816 – únor 1822), nedá se říci, že by byl nepořádný, relace vyplňoval pravidelně, ale nikdy k určitému datu. Srov. *Conspectu tabellaris super productione cleri in domo correctoria Müroviae existentis pro mense...* Arcibiskupský archiv, k. 21, 39-41.

⁴⁸ Např. v relacích od dubna 1821 do září 1821 je uváděn administrátor Valentin Frank, který sídlil v Moravičanech. Srov. *Conspectu tabellaris super productione cleri in domo correctoria Müroviae existentis*. Arcibiskupský archiv, k. 40.

3.4 Odchod internovaného z korekčního domu

Mezi nejdůležitější práva a povinnosti jak mírovského kaplana, tak mohelnického děkana patřilo dohlížet nad možností návratu jednotlivých kněží do duchovní správy. Kněz, který vypadal, že se napravil, byl nejprve poslán na probaci, a pokud se ve farnosti osvědčil, pak byl propuštěn. Takováto „zkouška“ ve farnosti většinou trvala alespoň půl roku, někdy i déle. Velmi často se setkáváme s případy, že se kněz vracel z probace opět na Mírov i několikrát. I tyto „opakované probace“ svědčí o tom, že zde byl větší zájem o to, aby se kněz mohl vrátit do duchovní správy, než aby byl držen na Mírově.

Pokud už návrat kněze do duchovní správy opravdu nebyl možný a pobyt na Mírově by byl také zbytečný, bývali kněží stižení alkoholismem posíláni k milosrdným bratřím do Prostějova nebo do Brna, ke kapucínům do Olomouce nebo Fulneku, či do jiných podobných zařízení.

4. Odras pobytu internovaných kněží v pramenech

Až od roku 1811 se dochovala téměř úplná řada⁴⁹ pravidelných měsíčních relací, které podávají souhrnnou zprávu o všech internovaných a poskytují nám nejen velmi dobrý zdroj informací o životě kněží v korekčním domě, ale také nám přibližují jednotlivé provinilce. V těchto relacích bylo nejprve uvedeno jméno internovaného kněze, jeho inkardinace a místo, kde vykonával svoji kněžskou službu, dále věk, datum vstupu do korekčního domu a jeho zařazení mezi *corrigibiles vel incorrigibiles*.

Pak následovaly další poznámky, které se týkaly jeho chování při modlitbách a meditacích (*Interfuit meditationi et lectioni*), dodržování denního řádu (*Observavit ordinem diurnus*) a jeho vztahů k představenému a spoluvězněm (*Productio erga superiores simul incarceratos et quoscumque alios*). Poté byla možnost zanést do relace doporučení, která se týkala internovaného kněze, včetně superiorova zhodnocení možností delikventova polepšení, vycházejícího zejména ze skutečnosti, zda si trestaný svůj čin uvědomuje a lituje ho (*Alia adnotationes circa productionem eius moralem et sperandam emendationem*). Po těchto vyjádřeních kaplana korekčního domu byl ponechán prostor pro mohelnického arcikněze (*Arbitrum domini archipresbyteri*), který po vizitaci nebo konzultaci např. doporučil, aby směl internovaný kněz celebrovat mši, byl zařazen mezi *corrigibiles* nebo propuštěn z korekčního domu apod. Ne vždy jsou však vepsané informace zajímavé – vyjádření *similiter, nihil aliud reflectendum* nemají příliš velkou výpovědní hodnotu.

Velmi zajímavým údajem je odůvodnění uvěznění kněze (*ex delicto*),⁵⁰ tento údaj se objevuje od srpna 1812. Vzhledem k tomu, že soudní materiály byly v sou-

⁴⁹ Většinou jsou zachovány ročníky kompletně, pouze rok 1815 chybí úplně a z některých jiných ročníků se případně některé měsíce asi nezachovaly.

⁵⁰ Nelze čekat podrobné vyličení deliktu, obvykle se tato informace omezuje na jednoduché konstatování – v relacích můžeme najít např. tyto delikty. *insubordinatione, suspectiae*

ladu se zákony skartovány, je to v podstatě jediná možnost, jak se dovědět, které činy vedly k internaci konkrétního kněze. Údaj *ex delicto* se u jednotlivých kněží mohl zvláště při jejich opětovném umístění na Mírově měnit, naopak u některých kněží nebyl uveden vůbec. Poslední relaci známe z října 1850.⁵¹ Je na ní uveden jen jediný kněz, který zde byl sám již od července 1846.

Dalším pramenem pro přiblížení osudu jednotlivých kněží je *Katalog*, v něm byli kněží umístění na Mírově uváděni jmenovitě od roku 1828 do zrušení mírovského korekčního domu roku 1850. Výjimku tvoří D. K. OP, který v *Katalogu* mezi internovanými uveden nebyl, i když v relacích ano.

4.1 Počty kněží

Relace spolu s katalogy duchovenstva nám také dávají přehled o počtu internovaných kněží v korekčním domě na Mírově. Za dobu čtyřiceti let, kterou lze na základě relací sledovat,⁵² prošlo korekčním domem na Mírově 42 kněží. Tento počet nebyl nijak stabilní a kolísal⁵³ od jednoho internovaného provinilce až po deset kněží (leden – duben 1843). Více zadržených kněží se v korekčním domě podle měsíčních relací současně nenacházelo.⁵⁴

Stejně jako kolísal počet umístěných kněží, tak i délka pobytu byla velmi proměnlivá. Od několika týdnů či měsíců pro ty, kterým psychická či fyzická neschopnost nebránila v návratu do pastorage, až po doživotní pobyt pro ty, kteří ná-

incontinentiae et alienae famae obtreccionas; potus excessivi; ebrietatis; luxuria, prohibiti conversationis; neglectionis officiorum; indisciplinae a to takto či v dalších kombinacích. Přičemž *ebrietatis, potus excessivi, intemperantia in potu* jsou delikty nejčastější (26), dalším hojně vyskytujícím se deliktem je *insubordinatione; Inobedientiae; indisciplinae; neglectionis officiorum* (10). Naopak *imputat homicidii; ex causis politicis* se vyskytují vždy jen s jedním knězem.

⁵¹ Arcibiskupský archiv, kart. 21.

⁵² Relace se dochovaly až od roku 1811, kdy již korekční dům na Mírově 50 let fungoval, také se mi zatím nepodařilo najít všechny relace. Osudy dalších kněží, kteří byli umístěni na Mírově do roku 1811, lze zrekonstruovat velmi těžko – v korespondenci se objevuje 18 jmen (z toho 2 františkáni, 2 premonstráti z louckého kláštera, ostatní jsou diecézní kněží).

⁵³ Nenašla jsem žádnou indicii, proč bylo v některé době na Mírově i deset kněží a někdy jen jeden. Při pokusném srovnání s dobou úřadu jednotlivých (arci)biskupů nebyla patrná žádná změna v souvislosti s jejich nástupem nebo úmrtím. Na počet kněží měli opravdu vliv pouze sami delikventi.

⁵⁴ Problém nastává při srovnání relací s přehledem, který přináší pro jednotlivá léta *Katalog*. Zde se někdy uvádí více kněží, než bylo současně podle relací na Mírově přítomno. Pravděpodobně je to způsobeno tím, že se v relacích uváděl reálný stav k danému měsíci, ale katalogy duchovenstva byly vydávány se zpětnou platností. Například v letech 1847–1850, kdy byl na Mírově podle relací přítomen jen jeden kněz, jich katalogy uvádí šest.

vratu schopni nebyli. Výjimkou je Martin Kuralt,⁵⁵ kterýžto byl jediným politickým kněžským vězněm a pro něhož se také mírovský pobyt stal doživotním.

Mírovský korekční dům byl užíván hlavně pro kněze z (arci)diecéze olomoucké, ale nejen pro ně, najdeme zde také kněze z vratislavské a vídeňské arcidiecéze či z diecéze brněnské, linecké a lublinské. A nebyli sem umístováni pouze kněží diecézní, ale také řeholní. Muži bez kněžské ordinace (tj. řeholníci – bratři spolupracovníci) se v relacích nevyskytují.

Internovaní kněží podle relací:

a) diecézní kněží

diecéze	olomoucká	brněnská	vratislavská	vídeňská	lublinská	linecká
počet	26	1	4	2	1	1

b) řeholní kněží

řád	františkáni	piaristé	dominikáni	křížovníci s červenou hvězdou	augustiniáni eremité /z Vídně/
počet	1	3	1	1	1

Kněží, kteří byli posláni na Mírov do korekčního domu, byli kooperátoři či kaplani lokálií; jednalo se často o kněze, kteří „nikde dlouho nevydrželi.“ Většina z nich střídala jednotlivá působiště téměř každý rok. Nebyla jim svěřena samostatná farnost a nebyli nikdy faráři, natož třeba děkani. I těm, kteří se vraceli zpět do duchovní správy, nebyl svěřován úřad faráře a většinou byli velmi záhy penzionováni. Zajímavostí je osud kněze L. H., který byl předtím sám spirituálem kněží umístěných u sv. Michala v Olomouci, kde existovalo něco na způsob „domácí internace.“⁵⁶

⁵⁵ U tohoto kněze si dovoluji uveřejnit celé jeho jméno, neboť patří mezi „nejznámější“ z kněží umístěných na Mírově; jeho osobnost již byla zpracována v několika článcích. L. KABELÍK, *Leopold Hansmann*. In: Časopis Matice moravské, XLIII, XLIV, Brno 1919–1920, s. 109–121; M. REMEŠ, *Abbé Martin Kuralt*. In: Časopis Vlasteneckého spolku musejního v Olomouci, XLIV, Olomouc 1931; J. SKALIČKA, *Abbé Martin Kuralt a jeho severomoravská internace*. In: Severní Morava. Vlastivědný sborník, sv. 17, Šumperk 1969, s. 37–41; J. E. SOJKA, *Naši mužové. Biografie a charakteristiky mužův slovanských*, Praha 1862, s. 139–140.

⁵⁶ Podle *Katalogu* byli u sv. Michala v Olomouci vedeni kněží, kteří neměli stálou „farní příslušnost“ – pedagogové na teologické fakultě, vojenští kaplani, ale i kněží, kteří byli umístěni, „inkarcerováni“, pravděpodobně za nějaké drobnější delikty – ale žádné další podrobnější informace o tom nenacházíme; v *Katalogu* zde byli také uváděni kněží, kteří byli umístěni u otců kapucínů.

Penzionovaní kněží

Často se mezi umístěnými objevují označení jako *presbyter pensionatus*; kněz, který nebyl schopen vykonávat kněžskou službu, mohl být dočasně nebo posléze i trvale penzionován. U některých byla udělena penze ze zdravotních důvodů nebo kvůli stáří. Kněží, kteří byli umístěni v korekčním/demeritním domě po delší dobu (cca více než několik měsíců, ale hranice nebyla oficiálně stanovena), byli často v *Katalogu* uváděni buď jako presbyter *ecclesiasticus*⁵⁷ – tedy bez uvedení *beneficia*, k němuž by příslušeli, nebo jako *presbyter pensionatus*.

O penzionovaných kněží placených z náboženského fondu vyhotovovali příslušní děkani také relace, v nichž oznamovali, zda je duchovní schopen ještě nějaké pastorační činnosti či nikoliv a informace o tom, jak se chová a zda náhodou nečiní něco pohoršlivého.⁵⁸

Příklady osudů internovaných kněží

Jak již bylo výše zmíněno, korekční dům na Mírově měl primárně sloužit k nápravě provinilých kněží. Neměl mít funkci doživotního žaláře. Proto mohli být kněží, kteří se neprovinili příliš závažně, poslání na Mírov na relativně krátkou dobu, která byla ovšem dostatečná k tomu, aby si kněz uvědomil své provinění a vícekrát se ho již nedopouštěl.

Jednalo se třeba o rozmařilost:

Kněz E. F., narozen 1780 ve Valašském Meziříčí, ordinován 1805.

Po svém vysvěcení působil jako kooperátor v Hranicích (1806) a následně jako kaplan v Drahotuších (1807–1811), od roku 1812 působil jako kaplan lokálie Střítež, odkud přišel na Mírov 8. ledna 1816. S označením *napravitelný, ex delicto: luxuria*.

- Relace leden 1816: *Meditace a modlitby*: Breviář se modlí, modlitbám naslouchá. Čte knihy pojednávající o morální teologii. *Zachovávání denního řádu*: Absolvoval osmidenní půst v spirituální kajícínosti. Své elaboráty vypracovává s radostí. *Productio erga Superiores simul incarceratos et quoscumque alios*: Je výborné. *Další doporučení*: Vehementně se snaží zachovávat nařízené... Je znát jeho zlepšování ve ctnostech a v pokoře. Svou velikou lidskou slabost se snaží napravit, jeho náprava je nadějná, možná.

⁵⁷ Toto označení samo o sobě ovšem nebylo nic negativního, neznamenal to, že nutně musí být v nějakém trestu – pouze v době sestavování *Katalogu* nebyl nikde ustanoven.

⁵⁸ Většinou se však jednalo o osoby staré nebo nemocné. V relacích se dovídáme, že kněz je nemocen a stěžuje, že je schopen celebrovat jednou za rok, nebo naopak; kněz je sice starý, ale dle možností stále hojně vypomáhá. Stejně tak je hodnoceno i jeho chování, nejčastěji se dovídáme, že kněz se chová úměrně svému stavu, žije důstojně jako kněz, ale v ojedinělých případech i to, že jeho chování neodpovídá stavu kněžskému. Srov. ZA Opava, pobočka Olomouc, ACO, kart. 2478-2479.

- Relace květen 1816: *Adnotationis circa moralem ejus productionem, et sperandam emendationem*: Je propuštěn na výpomoc do Mohelnice, protože tit. D. Arcikněž dosvědčuje jeho výborné chování.

V relaci z října 1816 je uváděn naposled, podle listu z arcibiskupské kurie, datovaného 2. září 1816, je E. F. ponechán ve farnosti Prosetín jako kooperátor. Ale v *Katalogu* je uváděn roku 1816 jako *presbyter ecclesiasticus* a v následujících letech není již vůbec uveden.

Další deliktem s „krátkodobým pobytem“ mohla být nedovolená konverzace:
Kněz L. A., narozen 1788 v Kralicích na Moravě, ordinován 1811.

Po svém vysvěcení působil jako kooperátor v Hrozenkově (1812), pak byl kooperátorem v Prostějově (1813–1814), kde povýšil následně na druhého kaplana (1815–1817). Roku 1818 působil jako kooperátor v Dubu, odkud přišel na Mírov 24. července 1818. Byl označen jako napravitelný, *ex delicto prohibito conversationis*.

- Relace červenec 1818: Od jeho příchodu až do konce měsíce byl na duchovních cvičeních. *Productio erga Superiores simul incarceratos et quoscumque alios*: Veškeré jeho činy jsou dobré. *Alia adnotationis circa moralem ejus productionem, et sperandam emendationem*: Svoji chybu poznává a lituje jí.
- Relace srpen 1818: *Alia adnotationis circa moralem ejus productionem, et sperandam emendationem*: Tento kněz svoji chybu opravdu poznává a opravdu ji lituje, navíc s radostí tráví čas studiem, vůči jeho chování není možné mít výhrady. Doporučení arcikněže: *Doporučuji propuštění*: Kněz byl 4. září propuštěn.
- Relace září 1818: Poté, co 4. září dokončil duchovní cvičení, byl propuštěn.

V letech 1819–1824 působil jako kooperátor na Velehradě, kde byl uváděn i roku 1825, ale to už jako *cooperator pensionatus*. Jako pensionovaný kooperátor byl následně v letech 1826–1827 v Kroměříži, pak roku 1828 v Tovačově. Od roku 1829 až do své smrti 30. března 1839 byl v Prostějově jako pensionovaný kooperátor s jurisdikcí.

Obdobné případy mohly být označeny také jako „neposlušnost“:

Kněz E. E., narozen 1790 ve Fulneku, ordinován 1813.

Po svém vysvěcení působil nejprve jako kooperátor v Hulíně (1814–1815). Pak byl kooperátorem v Místku v letech 1816–1819, kde byl následně ustanoven kaplanem (1820–1824). V letech 1825–1832 byl kaplanem lokálie Stará Ves. Odtud byl roku 1833 přesunut do Fulneku. V letech 1834–1835 je veden jako kněz olomoucké diecéze umístěný v klášteře milosrdných bratří v Brně.

- Relace červenec 1835: Na Mírov přišel 5. června 1835, označen je jako napravitelný, *ex delicto: renitentiae erga altissimas ordinationes*. /relace z června 1835 se nedochovala/
- Relace září 1841: Z nejmilostivějšího rozhodnutí dne 25. září přesunut do Olomouce, kde byl podle *Katalogu* z roku 1842 umístěn ve farnosti sv. Michaela.

Od roku 1843 byl ve Fulneku jako penzionovaný kněz s jurisdikcí⁵⁹ až do své smrti 10. července 1866.

Ovšem ona zmíněná neposlušnost, vedle těchto krátkodobých pobytů, byla trestána i pobyttem dlouhodobým:

Kněz W. G., narozen 1782, ordinován 1806.

Po svém vysvěcení působil jako kooperátor v Drahotuších (1807–1811), pak byl roku 1812 kaplanem lokálie Střítež. Následně byl administrátorem v Oseku v letech 1813–1816. Farářem byl ustanoven v Běloutíně v letech 1817–1818 a pak byl farářem v Soběchlebích v letech 1819–1841. Podle *Katalogu* měl být v letech 1842–1843 umístěn v Olomouci ve farnosti sv. Michaela a v roce 1843 přesunut na Mírov. Ale podle relací přišel na Mírov 3. listopadu 1842 s označením napravitelný, *ex delicto: inobedientia et renitentiae*.

- Relace červenec 1843: 5.–14. července 1843 byl na útěku. *Doporučení arcikněze*: Ať činí pokání.
- Relace červenec 1846: od této relace je G. W. jediným knězem umístěným v korekčním domě na Mírově.
- Relace srpen 1846: Mešní oběť v hradní kapli zbožně vyslechl.
- Relace říjen 1850: poslední dochovaná relace z Mírova, není zde nic o tom, že by měl být G. W. přesunut.

Podle *Katalogu* byl v letech 1844–1850 na Mírově, což souhlasí. Pro rok 1851 je v *Katalogu* špatný odkaz. Následně v letech 1852–1853 byl umístěn v Laškově jako penzionovaný kněz. Od roku 1854 až do své smrti 26. února 1861 byl umístěn ve farnosti Povýšení sv. Kříže v Prostějově, kde mu také bylo dovoleno celebrovat mše.⁶⁰

Tento kněz se během svého pobytu na Mírově pokus o útěk:

Kněz H. J., narozen 1781 v Sazově na Moravě, ordinován 1811.

Po svém vysvěcení byl v letech 1812–1814 kooperátorem v Kelči a roku 1815 pak v Halenkovicích. V letech 1816–1819 kooperátorem v Jalubí, odkud byl téhož roku poslán do Veselí, ale roku 1820 je uváděn jako kooperátor v Malenovicích. V letech 1821–1824 byl kooperátorem v Kozlovicích a pak kaplanem lokálie Želechovice (1825–1826). Z této lokálie přišel 4. září 1826 na Mírov, s označením: napravitelný, *ex delicto: libidinio*.

- Relace říjen 1826: *ex delicto: insubordinationis*.
- Relace září 1827: 7. tohoto měsíce poslán ke kapucínům do Olomouce.
- Relace říjen 1827: Je na Mírově a chce být propuštěn.

⁵⁹ Byl tedy veden v relacích o penzionovaných kněžích v děkanátu Fulnek, v těchto relacích je hodnocen kladně jako pilný, jeho chování je velmi dobré a ovládá jak češtinu, tak latinu a němčinu. Srov. Relace o penzionovaných kněžích. ZA Olomouc, ACO, kart. 2478, sign. D6 č. 2.

⁶⁰ Srov. Relace o penzionovaných kněžích. ZA Opava, pobočka Olomouc, ACO, kart. 2478 a 2479, sign. D6.

- Relace prosinec 1827: Tento kněz, který by chtěl utéci a ničím jiným se nezabývá. ...žádá, aby byl ustanoven prefekt korekčního domu a do této funkce by chtěl sebe...
- Relace duben 1828: Tento kněz od 22. dubna, od hodiny šesté odpolední, je na útěku. Arcikněz ho považuje za hypochondra.
- Relace červenec 1828: 22. dubna uprchl a je inkarcerován v Brně.
- Relace srpen 1828: 22. dubna uprchl a od té doby se o něm relace nepodávají.
- Relace prosinec 1828: 22. dubna uprchl a nyní se nachází v klášteře otců kapucínů v Olomouci. A takto nadále v relacích uváděn až do března 1829.

Podle *Katalogu* byl u Kapucínů až do roku 1832. A v letech 1833–1844 byl jako penzionovaný kněz s jurisdikcí na Svatém Kopečku. Od roku 1845 byl jako penzionovaný kněz v Hranicích, děkanát Lipník, kde také 13. 3. 1852 zemřel.

U kněží příšlých z cizích diecézí se nejen těžko hledá něco bližšího k jejich osobě, často neuvádí delikt, ale neuvedení deliktu bylo běžné z počátku relací, jako u tohoto kněze z olomoucké arcidiecéze. Tento kněz byl také jeden z těch, kteří se nedožili svého propuštění, ale zemřel po dlouhém pobytu trvajícím více než desítku let.

Kněz G. Ch., narozen 1752, ordinován 1779.

Po svém vysvěcení působil 5 let jako kooperátor v Horním Městě, 12 let byl kaplanem lokálie Tvrdkov, následně 1 rok ve funkci kooperátora v Rýmařově, kde se dá předpokládat, že byl již pod dozorem, následně od roku 1780 je již uváděn jen jako *presbyter ecclesiasticus* bez uvedení jurisdikce.

Na Mírov přišel 14. června 1802, označován jako napravitelný.

- Relace červen 1811: Meditace a modlitby: Vždy a ochotně. Zachovávání denního řádu: Co je nutné pro platnost, zachovává, a to ochotně. Chování vůči superiorovi, spoluuvězněným a jiným: Veškeré činy dobré a pokojné. Další doporučení: Jeho chování je v pořádku, četbě se věnuje se zájmem. *Doporučení arcikněze*: Nic k dodání.
- Relace červen 1820: 5. června zesnul. Na Mírově strávil 17 let a 11 měsíců.

Závěr

Způsob života v korekčním domě na Mírově v první polovině 19. století ukazuje jednoznačně možnosti a meze této instituce. Uvážíme-li, v jakých podmínkách mohl na alkoholu závislý či psychicky nemocný kněz přežívat ve své farnosti, mohlo být jeho přemístění na Mírov vnímáno jako pomoc, která mu mohla zachovat lidskou důstojnost.

Důležitým prvkem zde byla také snaha biskupa zabránit pohoršení, které mohlo vyvolat chování takto závislého a nemocného kněze. Z relací vyplývá, že většinu internovaných tvořili právě tito duchovní.

V případě kázeňských přestupků je třeba si uvědomit, že přestože byli do korekčního domu umístováni kněží ze čtyř (arci)diecézí a také řeholníci, byl maximální počet internovaných kněží osm; pak je očividné, že sem nebyl posílán hned každý kněz, který by jen trochu pochybil. Ti, kteří se skutečně něčím provinili proti kněžské disciplíně či svým povinnostem, byli většinou po kratším pobytu na Mírově posláni zpět do duchovní správy.

I když mohla být vznesená obvinění samozřejmě lichá a superior či mohelnický děkan mohli být vůči obviněnému zaujatí (prameny nic podobného nenaznačují), objevují se v organizaci korekčního domu počátkem 19. století již takové mechanismy, které mají zabránit zneužití moci a psychickému či fyzickému týrání jedince. Nejsou to jen kanonické vizitace, které můžeme považovat za tradiční formu korekce, ale také nové „úřednické“ postupy. Byly to právě pravidelné relace a pečlivě propracované instrukce, které jednoznačně určovaly nejen povinnosti, ale také práva internovaných. Z nich bezesporu vyplývá, že arcibiskup v uvězněných nepřestával vidět osoby ordinované, za něž je jako pastýř odpovědný.

Jitka Jonová

Církevní rozkol a vznik církve československé na Náchodsku a Úpice

Rozpad Rakousko-Uherska a vznik samostatného Československa roku 1918 znamenal významný, ale zároveň obtížný moment v životě české katolické církve. Revoluční nadšení v mladém státě se snažilo odstraňovat všechny symboly starého mocnářství, mezi které patřila i katolická církev.¹

Od prvních dnů samostatnosti se snažily především levicově orientované strany prosadit na půdě parlamentu nejrůznější zákony vytláčující katolickou církev z veřejného života.² Tomuto tlaku se církvi dařilo víceméně odolávat. Daleko větší nebezpečí se však pro ni začalo rýsovat uvnitř církve v obnoveném kněžském reformním hnutí, které navazovalo na ideály katolické moderny, což by reformní myšlenkový proud uvnitř církve konce 19. a začátku 20. století.

A tak již v prvních dnech samostatnosti Československa byla založena Jednota katolického duchovenstva. Její vznik nebyl namířen vůči církvi, spíše se stal obrannou reakcí proti útokům na katolicismus v republice a provedením jistých reformů se měl tento tlak zmírnit, přičemž vše se mělo odehrávat v rámci církve.³

Ovšem již poměrně brzy můžeme vidět názorovou diferenci, ke které došlo uvnitř Jednoty, v níž se postupně formovalo radikálně reformní křídlo, jenž se zjara 1919 seskupilo do tzv. Ohniska a později do Klubu reformního kněžstva, v jehož čele stál Dr. Karel Farský. Na půdě Klubu dozrála i myšlenka po založení nové národní církve, neboť církev katolická se zdála členům klubu nereformovatelná. K vlastnímu zakládacímu aktu církve československé (CČS) došlo 8. ledna 1920, kdy z přítomných 215 členů Klubu se 140 vyslovilo pro založení nové církve, 66 proti a 5 hlasů bylo nerozhodných.⁴

Nyní se dostávám k vlastnímu tématu příspěvku, totiž vzniku a konsolidaci nově založených náboženských obcí československé církve v okolí Náchoda a Úpice. Mým cílem je na základě studia místních konkrétních událostí přiblížit v obecnější rovině dění, které provázelo ustavení a první krůčky CČS.

Pro přesnější vymezení popisovaného území jsem se rozhodl použít prvorepublikových soudních okresů Náchod, Česká Skalice, Police nad Metují a Úpice. Nová církev zde našla silnou odezvu. V rámci republiky se počtem svých věřících dostávala citelně nad průměr. Důvody tohoto stavu lze hledat hlavně v převážně

¹ Pavel MAREK, *Apologetové, nebo kacíři?*, Rosice u Brna, Gloria 1999.

² J. LACH, - V. ČERVENÝ - P. MAREK, *Od katolické moderny k českému církevnímu rozkolu*, Rosice u Brna, Gloria 2000.

³ *"Jsem disgustován..."* vzájemná korespondence Sigismunda Ludvíka Boušky a Karla Dostála-Lutinova, Rosice u Brna, Gloria 2002.

⁴ David FRÝDL, *Reformní náboženské hnutí v počátcích Československé republiky*, Brno, L. Marek 2001.

českém osídlení daných okresů (Němci tvořili pouze 1,3 % obyvatelstva),⁵ které sousedilo naopak s převážně německými oblastmi Sudet (zůstaly v drtivé místě katolické), což podporovalo české nacionálně-emancipační postoje.

Dále je to sociální skladba obyvatelstva. Mluvíme o podhorské oblasti, kde se nedalo tak dobře uživit zemědělstvím, proto se velký počet lidí živil prací ve zdejších textilkách nebo těžbou uhlí v nedalekých Jestřebích horách, díky čemuž nebyli místním nijak vzdálené spíše levicověji orientované myšlenky, které byly blízké i československé církvi.

Nutno také zmínit v době habsburské protireformace existenci tajného nekatolictví podporovaného blízkostí luteránského Slezska a z toho plynoucí spíše svobodomyšlné založení místních a tradici domácího písmáctví a náboženského hloubání.

Přesto lze příčiny kladné odezvy na novou církev ve zdejší oblasti hledat hlavně v přítomnosti dvou katolických farářů, kteří byli nadšeni pro myšlenky nové církve. Jednalo se o faráře Františka Fišeru v obci Studnice, který byl členem Ohniska a kaplana Jindřicha Hulínského v Machově, jenž vstoupil po 15. září 1919 do Klubu reformního kněžstva.⁶ Oba duchovní byli ve svých farnostech oblíbení. Jejich přestup k ČČS tak byl velkou událostí a strhl s sebou velkou většinu obyvatelstva v místech svého působení. Zároveň se stali šířiteli a propagátory nového náboženství v okolních vesnicích a městech, díky čemuž se v nich záhy začaly formovat další samostatné náboženské obce.

I na jiných místech republiky se dá vystopovat, a tím potvrdit fakt, že pokud přestoupil k ČČS katolický farář, ovlivnilo to neskonale více obyvatel, než kdyby zůstal katolictví věrný.

Ve sledované oblasti došlo k založení náboženské obce československé církve nejdříve v Machově, a to 15. 4. 1920. Již během první světové války a následně po ní zde panovala poměrně velká nespokojenost části obyvatel s místní duchovní správou, které byla vyčítána malá vstřícnost a „prorakušácké“ postoje. Do této situace přišel nový kaplan P. Jindřich Hulínský, který naopak byl stoupencem co největších práv Čechů v monarchii a po obnovení reformních snah kněžstva byl změněn nakloněn. Jeho popularita stále stoupala a zastával i významný post místopředsedy v místní lidové straně.⁷ Pro svoji přílišnou svobodomyšlnost se dostal do sporu s královéhradeckou konzistoří a byl z Machova odvolán. Hulínský to odmítl a zůstal. V té době byl již v kontaktu s místními náboženskými nespokojenci, z nichž se posléze utvořil přípravný výbor pro založení nové církve. Když posléze přípravný výbor vyhlásil přestupování k ČČS, setkalo se to s velkým ohlasem. V krátké době nato přestoupil i Hulínský a nechal se prohlásit duchovním ČČS v Machově.

⁵ K. MICHL, *Statistika župy královéhradecké*. In: *Od kladského pomezí*, roč. I.

⁶ David FRÝDL, c.d.

⁷ Pamětní kniha ČČS v Machově, archiv ČČH v Hronově.

Hulínský, který se mohl nyní plně zapojit do práce ve prospěch nové církve, propagačně působil i po okolních obcích. Jeho vliv lze vystopovat i na Červenokostecku, neboť sloužením československé bohoslužby (která byla v češtině) a kázáním o významu nové církve 6. 7. 1920 v obci Horní Rybníky, která sousedí s Červeným Kostelcem, nadchl přítomné posluchače, což mělo za následek rychlé šíření reformního učení po okolí. Ještě v průběhu července a srpna 1920 se uskutečnily na kosteleckém náměstí dva tábory lidu.⁸ To byla velká shromáždění pod širou oblohou, na kterých zaznívaly agitační projevy pro novou církev, a které zároveň měly plnit demonstrativní funkci vůči nedůvěřivému okolí.

Záhy dochází k vlastnímu ustavení náboženské obce a 26. září 1920 se schází I. valná hromada členů církve. Od října pak měl Kostelec i vlastního faráře, jímž se stal Hynek Široký. Ustavení a hlavně pozdější přítomnost československého faráře Širokého v Červeném Kostelci měla vliv na odhodlání pokračovat v budování náboženské obce v nedaleké Rtyni v Podkrkonoší.

Počátky zdejšího reformního hnutí můžeme, též jako v Červeném Kostelci, datovat do poloviny roku 1920, kdy zde měl přednášku úpický učitel Grunt, člen Volné myšlenky, který vyzýval k vystupování z katolické církve.⁹ Přednáškou přijel československou církev podpořit i farář Kuřík z Jaroměře, pod jehož vedením a radami vznikla místní náboženská obec, kterou následně duchovně spravoval farář Široký.

Volná myšlenka ovlivnila a zasadila se svojí propagací o vystupování lidí z katolické církve i v Úpici. Mnozí se pak hlásili k církvi československé, hodně jich zůstalo bez vyznání.

Přítomnost Machova podpořila založení nové církve i v Hronově, konkrétně to byl projev nového machovského československého faráře Volfa na schůzi hronovské organizace strany národně-socialistické. Jeho řeč měla pravděpodobně velký účinek na přítomné, neboť po jejím skončení bylo rozhodnuto učinit soupis příslušníků CČS v Hronově a okolí a tím byl položen základ k vybudování vlastní náboženské obce. K vlastnímu založení CČS došlo 10. února 1921.¹⁰

Mluvíme-li o Hronově, musíme rovněž zmínit přítomnost silné jiráskovské protikatolické tradice a Volné myšlenky, což rovněž podpořilo kladné uchycení církve.

Druhým výrazným centrem československé církve se stala Studnice u Náchoda. Jedná se o obec s asi čtyřmi sty obyvateli, ale s vlastním kostelem a farou, na které v poválečných letech působil katolický reformně laděný kněz František Fišera. Ten se také dostal do sporu s konzistoří (podobně jako Hulínský v Machově)

⁸ Josef HURDÁLEK, *Památník k otevření Žižkova sboru náboženské obce církve československé v Červeném Kostelci*, Červený Kostelec, 1927.

⁹ Výpis z kroniky náboženské obce ve Rtyni v Podkrkonoší, archiv CČH v České Skalici

¹⁰ Pamětní kniha náboženské obce CČS v Hronově, archiv CČH Hronov.

pro sloužení mši svatých v češtině na Vánoce 1920 a provádění veřejných zpovědí a hrozilo mu přeložení, nebo suspendace.¹¹ Protože za ním stála většina jeho farníků, rozhodl se zkraje roku 1921 obtížnou situaci řešit definitivním přestupem k československé církvi.

Tato událost měla velký význam a rozhýbala do větší aktivity okolní obce. Již za nedlouho byl pozván studnický farář Fišera do České Skalice, aby provedl informační přednášku o nové církvi. Uskutečnila se 25. února 1921 v sále hotelu Bartoniček a Fišeru poslouchal zcela nabitý sál. Jeho projev vyvolal velký ohlas a hned po skončení přednášky místní nadšenci ustavili zdejší náboženskou obec církve československé.¹²

Fišera měl také podíl (spolu s červenokosteleckým farářem Širokým) na zformování náboženské obce československé církve v Náchodě, kde sloužil 20. 2. 1921 propagačně-organizační bohoslužbu.¹³ Den nato, 21. února, proběhla první schůze ustavujícího výboru nové církve.

Nová CČS dosáhla tedy ve zdejší oblasti poměrně slušného ohlasu. Dokládá to také počet těch, kdo se při součtu obyvatel 1921 k církvi československé přihlásili. Ve sledovaných čtyřech soudních okresech jich bylo dohromady 21 662 z celkového počtu 79 643 obyvatel, tedy něco přes 27 %.¹⁴ Vezmeme-li ještě v úvahu, že zmiňované sčítání lidu proběhlo mnohdy jen několik týdnů, ba dní po ustavení náboženské obce, je to číslo velmi solidní. Na druhou stranu nová církev v dalších letech již podobnou akceleraci, co se počtu věřících týče, neměla a její počet se ve stejné oblasti zvětšil do roku 1930 na 25 742 lidí, tedy „jen“ zhruba o čtyři tisíce. Při celkovém množství 83 535 obyvatel tvořili čechoslováci v roce 1930 asi 31 % celek.¹⁵

Kvalitní výsledek z roku 1921 byl pravděpodobně dán agitací ve prospěch CČS, která na mnohých místech předcházela sčítání, rovněž to stále byla revoluční doba plná nových ideálů a očekávání. Jak se situace ve státě i katolické církvi uklidňovala, slábl i příliv nových členů do CČS.

Mezi hlavní úkoly nově ustavených (nejen) zdejších obcí církve československé patřilo obstarání vhodného prostoru pro shromažďování se a sloužení bohoslužeb, což se mnohdy pro velký počet věřících stávalo velkým problémem. Často se

¹¹ Výpis z knihy protokolů náboženské obce CČS ve Studnici, archiv CČH v České Skalici.

¹² Kronika CČS v České Skalici, archiv CČH v České Skalici.

¹³ Vývoj náboženské obce CČS v Náchodě 1921-1944, archiv CČH v Náchodě.

¹⁴ K. MICHL, *Statistika župy královéhradecké*. In: *Od kladského pomezí*, roč. I.

¹⁵ *Statistický lexikon obcí v republice československé, vydán ministerstvem vnitra a Státním úřadem statistickým na základě výsledků sčítání lidu z 1. prosince 1930*, díl I. země česká, Praha 1934.

tak v počátcích setkáváme s konáním bohoslužeb pod širým nebem, jako tomu bylo v Machově nebo Červeném Kostelci. Tato akce měla ještě mnohdy propagačně-informační charakter.

Pro bohoslužby byly také zapůjčovány místní sokolovny nebo tělocvičny škol, avšak ani tyto prostory kapacitně nevyhovovaly. A tak od prvních dnů existence náboženských obcí zaznívaly hlasy po získání kostela pro společné užívání s římsko-katolickou církví, která s tím však nesouhlasila, čímž vznikl prostor pro spory o kostely mezi oběma církvemi.

Došlo i k nedovolenému obsazování chrámů. Příslušníci československé církve tak nějaký čas užívali katolické kostely v Náchodě, Červeném Kostelci, Machově a Studnici. V Náchodě a Kostelci se příslušníkům katolické církve podařilo obhájit hlavní kostely na náměstích, ale stranou jejich pozornosti stály menší kostelíky ve městě, které naopak získala československá církev.¹⁶ Ve Studnici a Machově byl pouze jeden kostel, a tak katolíci museli dojíždět na mše do sousedních farností.

O napjaté atmosféře tehdejší doby svědčí fakt, že při pokusu o zábor kostela ve Rtyni v Podkrkonoší došlo dokonce i k fyzické inzultaci katolického faráře, který bránil jeho obsazení.¹⁷ Náboženské obce církve československé postupem času začaly budovat své vlastní sborové domy. Tím dochází ke hmatatelnému uklidnění situace a postupné konsolidaci jak uvnitř katolické, tak i československé církve, v níž dochází ke stabilizaci členské základny, upevnění organizačních struktur a spolkové činnosti – zakládání ochotnických a pěveckých sdružení, pořádání dobročinných akcí pro členy církve i ostatní veřejnost, turistické aktivity apod.

Závěrem bych chtěl pouze dodat, že církevní rozkol na počátku existence samostatné Československé republiky patří mezi stěžejní momenty naší novodobé historie, přestože se dnes o něm již příliš nemluví. Byl to čas velkých změn, revolučních nálad, velkých ideálů a očekávání. S velkou pravděpodobností se dá tvrdit, že právě porevoluční emancipační období bylo vhodné pro vznik nové církve. Kdyby se s jejím založením ještě nějaký čas otálelo, takový úspěch by nezaznamenala. Rovněž nezastupitelnou roli vykonala přítomnost duchovních a lidových řečníků, kteří dokázali strhnout dav.

Obyvatelstvo severovýchodních Čech bylo na počátku 20. let 20. stol. více než kde jinde vtaženo do víru církevně-reformních událostí. Změny v náboženské orientaci často vedly také k rozdělení rodin a nepřátelství mezi jednotlivci a jisté, i když jen velmi slabé napětí, či spíše nedůvěra, je zde cítit dodnes.

Vojtěch Kábrt

¹⁶ Kronika římsko-katolické farnosti sv. Jakuba v Červeném Kostelci, kopie archiv Ř-K farnost Č. Kostelec.

¹⁷ T. MERTLÍKOVÁ, *Dějiny farnosti Rtyně v Podkrkonoší v letech 1918-1929*, (bakalářská práce), Praha, Katolická teologická fakulta UK 2004.

II. MATERIÁLY

VALNÉ SHROMÁŽDĚNÍ SDRUŽENÍ HISTORIKŮ ČESKÉ REPUBLIKY

(Národní muzeum v Praze, 29. listopadu 2007)

Zápis z valného shromáždění Sdružení historiků České republiky - Historického klubu 1872 konaného dne 29. listopadu 2007

1. Předseda SH ČR prof. Petr Vorel uvítal přítomné a zahájil jednání. Nejprve byli zvoleni členové návrhové komise – doc. PhDr. Jiří Lach, Ph.D., Mgr. Petr Landr a Mgr. Ivan Malý.

2. Zprávu o činnosti SH ČR od posledního valného shromáždění, které se konalo 19. října 2005, přednesla doc. Marie Ryantová.

3. Zprávu o hospodaření přednesl dr. Eduard Šimek.

4. Se zprávou revizní komise vystoupil Karol Bílek.

5. Následovaly zprávy o činnosti regionálních poboček a kolektivních členů SH ČR a dalších se Sdružením historiků spolupracujících společností, které budou otištěny ve Zpravodaji HK. Účastníci valného shromáždění SH ČR tak byli informováni o činnosti poboček SH ČR v Hradci Králové (Mgr. P. Landr), v Olomouci (doc. J. Lach), v Opavě (Mgr. Milan Bednařík). Dr. Jiřina Štouračová seznámila přítomné s činností Marice moravské, o činnosti Společnosti Evarda Beneše pohovořila doc. Eva Broklová a o soutěži o Cenu Edvarda Beneše informoval doc. Karel Novotný, s činností Unie Comenius seznámil přítomné dr. Martin Steiner a K. Bílek vystoupil za Pekařovu společnost Českého ráje.

6. Dalším bodem programu bylo předání Ceny Josefa Pekaře. Za rok 2007 ji získal Mgr. Pavel Marek, Ph.D. z Historického ústavu Filosofické fakulty Jihočeské university v Českých Budějovicích za knihu *Svědectví o ztrátě starého světa: Manželská korespondence Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic a Polyxeny Lobkovické z Pernštejna. Prameny k českým dějinám 16.-18. století*. Prof. Vorel předal vítězi diplom, současně vyhlásil další, již 7. ročník soutěže, do níž mohou být přihlášeny práce mladých historiků do 35 let, vydané v letech 2006 a 2007, a to opět do konce května. Poté následovala krátká laureátova přednáška, po jejím skončení zodpověděl přednášející dotazy.

7. V následné diskusi byla rozebírána zejména situace ohledně hodnocení odborných periodik. Prof. Pánek navrhl, aby valná hromada pověřila výbor SH ČR obrátit se na Radu pro vývoj a výzkum (RVV) s návrhem, aby tato zařadila na seznam uznávaných periodik ta regionální a lokální historická periodika, které splňují krite-

ria RVV. Mnohé z tzv. regionálních a lokálních periodik prezentují kvalitní vědecké výsledky a jsou integrální součástí historického zkoumání v ČR.

8. Posledním bodem programu bylo udělení čestného členství SH ČR prof. Radomíru Lužovi. Laudatio přednesl prof. Pánek.

9. Na závěr přednesl předseda návrhové komise doc. Lach návrh usnesení, které bylo posléze schváleno.

Marie Ryantová

Zpráva o činnosti Sdružení historiků České republiky (Historický klub 1872) od poslední valné hromady konané 19. října 2005

Ve vývoji Sdružení nedošlo za uplynulé období k závažnějším strukturálním změnám. SH ČR nadále naplňovalo svůj základní programový cíl: rozvíjet historické vědy, popularizovat je a působit na vytváření historického vědomí, nadále úspěšně spolupracovalo s nejrůznějšími historickými pracovišti – s vědeckými ústavy, vysokými školami, muzei a archivy (doma i v zahraničí), podporovalo činnost svých regionálních poboček a kolektivních členů a vydávalo svůj časopis - Zpravodaj Historického klubu.

Přehled výsledků práce SH ČR

1. Regionální pobočky a kolektivní členové SH ČR, spolupráce s partnerskými organizacemi

Sdružení má již pět regionálních poboček - v Opavě, v Pardubicích, v Olomouci a nově i severočeskou pobočku v Ústí nad Labem. V Pardubicích v roce 2006 vznikla a začala fungovat nová studentská pobočka. Stejně jako v předchozích letech se v rámci poboček rozvíjela bohatá činnost – jak bude uvedeno v jejich zprávách, které budou v plném znění uveřejněny ve Zpravodaji. Trvalá existence a úspěšné působení poboček přitom závisí především na organizačních schopnostech a na osobním příkladu jejich předních členů a organizátorů odborné i vlastivědné práce v mimopražských kulturních centrech.

Ve větší či menší míře pokračovala spolupráce s kolektivními členy Sdružení historiků, kteří mají své specifické zaměření, ale ve vztahu k výzkumu a popularizaci dějin sledují obdobné cíle jako SH ČR. Jedná se o Asociaci učitelů dějepisu, Pekařovu společnost Českého ráje, Společnost Edvarda Beneše, Společnost pro hospodářské a sociální dějiny a Unii Comenius. Přetrvávajícím problémem, řešeným zejména Asociací učitelů dějepisu, byla výuka dějepisu na základních a středních školách - zde ovšem nastaly určité sporné momenty. (Členové výboru ASUD jsou zváni na jednání výboru SH ČR, ale neúčastní se.) Společně s Pekařovou společností Českého ráje udělilo SH ČR další Cenu Josefa Pekaře, spolu s dalšími or-

ganizacemi a institucemi (především Českou archivní společností, Ústavem pro soudobé dějiny AV ČR a Národním archivem) se SH ČR v průběhu posledních dvou let aktivně podílelo na diskusi o zřízení tzv. Ústavu paměti národa (dnes Ústav pro studium totalitních režimů).

2. Sjezd českých historiků

Nejvýznamnější událostí roku 2006 bylo z hlediska Sdružení historiků ČR uspořádání IX. sjezdu českých historiků, jehož přípravám, organizaci a zajištění byla věnována většina aktivity během roku. Původně se sjezd měl konat již o rok dříve, ale protože původní pořadatel nakonec nemohl sjezd uspořádat, ujala se tohoto úkolu (vedle SH ČR) Filosofická fakulta University Pardubice ve spolupráci s Historickým ústavem Akademie věd ČR. Sjezd se konal v prostorách pardubické university ve dnech 6. – 8. září 2006 za účasti jak domácích (cca 260 osob), tak zahraničních historiků. Jednání bylo rozděleno do několika částí. Společný program prvního dne probíhal na téma „Historie v České republice na přelomu XX. a XXI. století“, s hlavními, shrnujícími referáty týkajícími se hodnocení české historiografie, výuky historie a historické vědy na universitách v ČR, historie v muzeích a změn ve struktuře archivní sítě vystoupili prof. Jiří Pešek, prof. Václav Bůžek, doc. Rudolf Žáček (i za prof. Zdeňka Jirásku), dr. František Šebek a doc. Václav Ledvinka. Jejich referáty vzbudily zaslouženou pozornost a vyvolaly diskusi jak přímo v plénu, tak posléze v kuloárech. Druhý den sjezdu se jednání konalo ve třech paralelních sekcích: „Dějiny českých zemí v mezinárodních souvislostech“ (garant: prof. PhDr. Jaroslav Pánek, DrSc.), „Výuka dějepisu v současném školním systému a její reforma“ (garant: prof. PhDr. Zdeněk Beneš, CSc.) a „Historie v kontextu ostatních vědních disciplín“ (garant: doc. PhDr. Tomáš Knoz, CSc.). Shrnutí výsledků sekcí provedli jednotliví garanti během posledního jednání dne, kdy vystoupili s rekapitulací předsjezdových a sjezdových jednání také doktorandi z různých historických pracovišť v ČR. Součástí programu bylo i vyhlášení výsledků Ceny Josefa Pekaře a následně generální diskuse ke sjezdovému jednání. Závěrečné slovo přednesl s nadhledem sobě vlastním prof. PhDr. František Šmahel, DrSc. V průběhu jednání si mohli účastníci sjezdu zakoupit různé historické publikace, součástí sjezdu byl i společenský večer, během něhož byli oceněni někteří významní zahraniční účastníci. Příspěvky ze sjezdu budou publikovány ve sbornících z jednotlivých sekcí, které by měly vyjít v roce 2008 či 2009. Hlavní referáty byly otištěny v ČČH a se souhlasem jeho redakce vyjdou také ve Zpravodaji HK, stejně jako shrnující zprávy z jednotlivých sekcí a závěrečná zpráva ze sjezdu.

3. Péče o začínající historiky

V rámci péče, jakou SH ČR věnuje začínajícím historikům, byla v roce 2005 a 2006 udělena další Cena Josefa Šusty, v letošním roce bude udělena v následujícím týdnu již poosmé. V roce 2005 se stal laureátem soutěže Václav Grubhoffer z Historického ústavu Jihočeské university v Českých Budějovicích s prací *Posvát-*

né v profánním aneb smrt a pohřeb šlechtice na samém konci „dlouhého“ 19. století, v loňském roce byla cena udělena Vilému Zábranskému z Katedry historie Filosofické fakulty University Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem za práci s názvem *Některé aspekty přijímání měšťanů do měst ve světle novoměstské knihy měšťanských práv 1612 – 1658*. Oceněno vždy bylo i několik dalších prací, vítězové byli pozváni na zasedání výboru SH ČR a obdrželi knižní odměny, laureáti ceny kromě toho získali diplomy a finanční odměnu. Oceněné práce byly či budou uveřejněny ve Zpravodaji HK.

Druhou soutěží, kterou SH ČR vypisuje, je již zmíněná Cena Josefa Pekaře, oceňující práce začínajících historiků do 35 let. Loni se jejím laureátem stal Mgr. David Papajík, Ph.D. z Katedry historie Filosofické fakulty University Palackého v Olomouci s prací *Páni ze Sovince. Dějiny rodu moravských sudích* (Praha 2005). V letošním roce komise ve složení dr. Bílek, prof. Hlaváček, doc. Kocian, prof. Pešek, doc. Ryantová a dr. Šimek rozhodla, že Cena Josefa Pekaře za rok 2007 bude udělena Mgr. Pavlu Markovi, Ph.D. z Historického ústavu Jihočeské university v Českých Budějovicích za rozsáhlou práci *Svědectví o ztrátě starého světa: Manželská korespondence Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic a Polyxeny Lobkovické z Pernštejna. Prameny k českým dějinám 16.-18. století* (České Budějovice 2005). Na druhé místo byla zařazena kniha Zdeňka R. Nešpora *Náboženství na prahu nové doby: Česká lidová zbožnost 18. a 19. století* (Ústí nad Labem 2006) a třetí místo získala práce Martina Čapského *Vévoda Přemek Opavský (1366–1433): Ve službách posledních Lucemburků* (Brno 2005).

4. Publikační činnost

Nadále pokračovalo vydávání Zpravodaje Historického klubu, vyšla čísla 2/2005, 1 a 2/2006, k vydání se připravuje číslo 1-2/2007. Zpravodaj přináší kromě různých studií a článků ve svých tradičních rubrikách informace o dění v SH ČR, zprávy o dění v historické obci, recenze a nekrology. Ve Zpravodaji HK č. 2/2005 vyšlo stanovisko prof. P. Vorla a prof. Z. Beneše k brožuře Rudolfa Seidla o „osvětimské lži“, z odborných studií pak jednak práce V. Grubhoffera *Posvátné v profánním aneb smrt a pohřeb šlechtice na samém konci „dlouhého“ 19. století*, oceněná Cenou Josefa Šusty, jednak článek Jiřího Lacha o Josefu Šustovi, Jaroslavu Werstadtovi a Historickém klubu. Otištěna byla i zpráva prof. J. Pánka o udělení čestného doktorátu University Karlovy britskému historikovi Robertu J. W. Evansovi, projev Viléma Prečana na zahájení výstavy k 15. výročí existence Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR (Vzpomínka na zakladatelská léta) a rozhovory s ředitelkou Pedagogického muzea v Praze dr. Markétou Pánkovou (Petr Kukal) a se středoškolským učitelem dějepisu Radkem Kotlabou (Michal Šimek). Číslo přineslo i materiály z valného shromáždění SH ČR konaného v říjnu 2005 (zápis, zprávu o činnosti, zprávu o hospodaření a zprávu revizní komise, vyhlášení výsledků soutěže o Cenu Josefa Pekaře, zprávu o činnosti ASUD), z dalších příspěvků především nekrolog prof. Františka Kavky od prof. Lenky Bobkové.

Do čísla 1/2006 byla zařazena zpráva českých účastníků o XX. mezinárodním kongresu historických věd, který se konal na počátku července 2005 v Sydney, výroční zpráva prof. J. Pánka o činnosti Českého národního komitétu historiků v roce 2005 a výroční zprávy o činnosti SH ČR a dvou kolektivních členů – Unie Comenius a ASUD. Doc. Ondřej Felcman připomněl ve svém článku Deset let působení Ústavu historických věd Pedagogické fakulty Univerzity Hradec Králové (1996-2005), Petr Kozák připravil recenzi práce Martina Čapského Vévoda Přemek Opavský (1366-1433). Ve službách posledních Lucemburků. Obsah doplňuje připomínka některých výročí a jubileí, zprávy o konferencích a nekrolog.

Číslo 2/2006 přineslo především materiály IX. sjezdu českých historiků – úvodní příspěvky prof. Peška (Cesty hodnocení české historiografie), prof. Bůžka (Výuka historie na universitách v České republice – tendence a perspektivy), doc. Ledvinky (Změny ve struktuře archivní sítě) a prof. Beneše (Výuka dějepisu v současném školském systému a její reforma. Bilance, problémy, naděje), uveřejněno bylo i vystoupení dr. Mandelové na závěrečném zasedání a závěrečný projev prof. Šmahela. Dále byly do čísla zařazeny zprávy o činnosti, recenze, článek k jubileu prof. Olivové, nekrolog dr. Šolleho a polemický příspěvek prof. Beneše, věnovaný otázkám výuky dějepisu.

Číslo 1-2/2007 bude obsahovat především práce oceněné v soutěži o Cenu Josefa Šusty.

V současné době jsou připravovány do tisku také sborníky příspěvků ze sjezdu a na jaře příštího roku by měla vyjít kniha obsahující příspěvky o panovnících českých zemí, vzešlé z oblíbeného přednáškového cyklu.

5. Přednášková činnost

V průběhu roku 2006 pokračoval již zmíněný přednáškový cyklus *Panovníci českých zemí*, který začal v lednu 2003. Posluchači měli v roce 2006 možnost vyslechnout přednášky prof. Sommera o Břetislavu II., prof. Bobkové o Karlu IV., prof. Vorla o Matyáši Habsburském, dr. Maráze o Václavu III., doc. Wihody o Vratislavu II. a prof. Hlavačky o Karlu Albrechtovi. Mimo cyklus kromě toho zazněly i přednášky dr. Sršně o Maxmiliánu Habsburském a dr. Teplého o Zikmundovi Lucemburském. V průběhu celkem čtyř let se cyklus setkal s nemalým zájmem posluchačů, v posledním období však již nebylo jednoduché získat přednášející či sladit jejich časové možnosti s termíny konání přednášek. Proto - přestože ještě nedošlo na všechny panovníky - bylo nakonec rozhodnuto cyklus s koncem roku 2006 uzavřít a vydat již zmíněnou knihu, která by obsahovala příspěvky o všech panovnících, tedy i těch, na něž se v přednáškách nedostalo.

Namísto toho bylo ovšem nutno zahájit nový cyklus. Vzhledem k tomu, že realizace původního záměru, totiž uspořádání cyklu přednášek navazujících na „interdisciplinární sekci“ sjezdu historiků, se ukázala jako obtížná (zejména s ohledem na časové možnosti a souhlas potenciálních přednášejících), byla přednáška v lednu 2007 poněkud improvizovaná a soustředila se na informace o sjezdu historiků, me-

zinárodním kongresu historických věd, přípravě sborníku o panovnících, vzešlého z dosavadního přednáškového cyklu, apod. Současně zde byl představen nový koncept přednášek, zaměřených na prezentaci doktorandů různých historických pracovišť v ČR a jejich prací. První z těchto přednášek proběhla již 21. února 2007, přednesla ji Mgr. Andrea Holasová (Ústav českých dějin FF UK) na téma *Příspěvek ke studiu raně novověkých školských příruček a sbírek frází (aneb O objevování pramene)*. V březnu (21. 3.) vystoupil Mgr. Martin Veselý (HÚ FHS University Hradec Králové) s přednáškou *Sudetská župa jako protiletecký kryt říše?*, poté dva doktorandi prof. Hlavačky (Ústav českých dějin FF UK) – v dubnu (18. 4.) PhDr. Ladislav Kudrna s přednáškou *Českoslovenští letci v německém zajetí*, v květnu (23. 5.) Mgr. Zdeněk Doskočil na téma *Gustav Husák v roce 1968 a 1969*. V říjnu zazněla přednáška Mgr. Ondřeje Tikovského (HÚ FHS University Hradec Králové) *Pokusy české šlechty o zmírnění dopadů pobělohorských konfiskací*, v listopadu přednášel Rostislav Smíšek, doktorand prof. Bůžka z HÚ FF Jihočeské university, na téma *Dvorská kariéra Dietrichsteinů a Schwarzenberků za vlády Leopolda I*. V prosinci by měla vystoupit PhDr. Zuzana Krahulcová (FHS UK) s přednáškou *Integrace vyhnanců v hesenské politice v 50. letech 20. století*. Další přednášky budou následovat i v roce 2008.

6. Další

Z další činnosti si nejméně pozornost zaslouží návrh realizace vědeckého oborového historického portálu, který začal být připravován na podzim loňského roku. Projekt by měl být dán do soutěže v rámci programu „Vzdělávání pro konkurenceschopnost ESF“, nakonec bylo rozhodnuto, že navrhovatelem a zpracovatelem projektu portálu bude Univerzita J. E. Purkyně v Ústí n. L., SH ČR bude partnerskou organizací. V rámci projektu se nabízí zejména možnost realizovat průběžnou inovaci Lexikonu současných českých historiků, portál by měl sloužit také k širší informovanosti o činnosti regionálních poboček SH ČR, mohly by na něm být např. publikovány abstrakty přednášek pořádaných SH ČR v Praze či v pobočkách apod. Vzhledem k tomu, že podle posledních informací ze října t. r. bude program „Vzdělávání pro konkurenceschopnost“ aktuální nejdříve v květnu či červnu 2008, odsouává se jeho realizace do dalšího roku.

Další akcí v loňském i letošním roce byla setkání v Ústí nad Labem, věnovaná výuce dějepisu, která organizuje prof. Beneš a SH ČR je spolupořadatelem. V listopadu roku 2006 proběhlo na téma *Mýty a stereotypy ve výuce dějepisu*, v letošním roce se toto setkání konalo 22. - 23. 11. pod názvem *Možnosti a meze výuky dějepisu*.

V souvislosti s výukou dějepisu byla před dvěma lety jmenována zástupkyně SH ČR v pracovní skupině pro výuku dějepisu při MŠMT dr. Hrubá.

Výbor SH ČR využil také svého práva a navrhl nové členy Národního komitétu historiků (prof. Bůžka, prof. Hlavačku, dr. Hrubou, doc. Jana, doc. Jiráska, doc. Krejčíka, prof. Rakovou, doc. Vytluokala - v listopadu 2006), členy česko-ně-

mecké komise historiků (v listopadu 2005 doc. Praha a dr. Kunštáta a v říjnu 2006 dr. Řezníka) a členy správní rady Ústavu pro studium totalitních režimů (v září 2007 – dr. Tůmu).

Marie Ryantová

Zpráva revizní komise

Revizní komise Sdružení historiků České republiky (Historického klubu 1872) byla na posledním valném shromáždění, konaném 19. října 2005, zvolena ve složení dr. Eva Šmilauerová, dr. Marta Hradilová a Karol Bílek, prom. hist.

Tato komise se sešla k jednání 26. listopadu 2007 za účasti všech členů v kanceláři ředitelky Státního okresního archivu Praha-západ. Přítomni byli dále místopředseda výboru Sdružení historiků doc. Jiří Kocian a pokladník výboru Sdružení historiků dr. Eduard Šimek.

Byla provedena kontrola hospodaření Sdružení historiků ČR za období od 1. 10. 2005 do 31. 10. 2007. Byly prohlédnuty příjmové i výdajové účetní doklady, výpisy z banky i zápisy v pokladním deníku a nebyly zjištěny žádné závady.

Revizní komise se rovněž seznámila s dokonale vedenou evidencí členů, která obsahuje listovou kartotéku vedenou dr. Martou Hradilovou a její promyšlenou elektronickou podobu, vedenou doc. Jiřím Kocianem. Ta obsahuje abecední adresář členů, další jeho verzi pro zasilání poštovních zásilek členům a přehlednou evidenci placení členských příspěvků.

Placení členských příspěvků zůstává velkým problémem našeho Sdružení. Každoročně zaplatí pouze přibližně třetina členů, někteří ovšem najednou za dva roky. Revizní komise apeluje na členstvo, aby zlepšilo platební morálku, a žádá výbor, aby se touto problematikou zabýval.

Počet členů Sdružení historiků ČR dosáhl k 31. 10. 2007 čísla 721 včetně členů regionálních a studentských poboček. Je to úctyhodné číslo, ale revizní komise přesto žádá všechny členy, aby ve svém okolí získávali další zájemce o členství. Vždyť už možnost účasti na přednáškách a dalších akcích Sdružení a bezplatné zasilání Zpravodaje Historického klubu činí členství zajímavým.

Doc. Jiří Kocian seznámil revizní komisi s ukládáním archivního materiálu Sdružení historiků ČR i jeho předchůdce Historického klubu v Archivu Akademie věd ČR.

Revizní komise také sleduje jednání schůzí výboru Sdružení, jichž se pravidelně zúčastňuje Karol Bílek. Revizní komise Sdružení historiků ČR navrhuje valnému shromáždění schválit zprávu dr. Eduarda Šimka o hospodaření a vyslovit uznání za zodpovědnou práci výboru Sdružení i redakci Zpravodaje.

Karol Bílek

Zpráva o činnosti Historického klubu v Olomouci v roce 2007

V roce 2007 se pobočka Sdružení historiků ČR–HK 1872 opět orientovala na přednáškovou činnost. Proběhly tři přednášky sice mladých, ale již etablovaných odborníků, které pokrývaly dějiny a teorii a historiografie, obor intelektuální historie a raného novověku a konečně oblast dějin umění s průhledem do církevních dějin. První v řadě promluvil v březnu 2007 Jaroslav Miller (katedra historie FF UP v Olomouci) na téma *Od rytířského románu k politickému traktátu, stát a náboženství očima evropského intelektuála 17. století*. V dubnu následovalo vystoupení Tomáše Borovského (Historický ústav FF MU, Brno). Jeho přednáška *František Hrubý – Pekařův žák a pokračovatel* nejen připomněla význam duše Českého časopisu historického v 30. letech 20. století, brněnského archiváře a profesora MU, ale též nepřímo připomněla 120. výročí jeho narození. Obě přednášky proběhly v prostorách Katedry politologie a evropských studií FF UP. V tomto ohledu se odlišovala poslední akce HK v Olomouci v roce 2007. Přednáška historika umění Ondřeje Jakubce (Arcidiecézní muzeum Olomouc) totiž proběhla inspirativním prostředí Arcidiecézního muzea, v sále Mozarteum. V říjnu 2007 tam Ondřej Jakubec zúročil nedávnou výstavu v přednášce *Ku věčné památce. Renesanční epitafy jako médium společenské a konfesijní reprezentace*. Tak pro rok 2008 Historický klub plánuje pokračování přednášek (např. Jiří Knapík o volnočasových aktivitách v komunistickém Československu 50. a 60. let) a věří též v rozšíření činnosti o exkurze.

Jiří Lach

Zpráva o činnosti opavské pobočky Sdružení historiků ČR za období 2005 - 2007

Vážený pane předsedo, vážené dámy, vážení pánové,

dovolte mi na úvod, dříve než zhodnotím činnost opavské pobočky Sdružení historiků ČR za uplynulé dva roky, abych nejprve ve stručnosti nastínil historii fungování této pobočky, která za dobu své existence prošla jistým zákonitým, dynamickým vývojem a důležitými zlomovými momenty.

Opavská pobočka Sdružení historiků ČR vznikla z popudu studentů Ústavu historie a muzeologie Filozoficko-přírodovědecké fakulty Slezské univerzity v Opavě v roce 1998. Studenti hledali prostor pro širší diskusi nad historickými tématy a dějinami vůbec. Do života nově vzniklé organizace dokázali vtáhnout mnohé pedagogy, profesionální historiky, ale také širší veřejnost. Velmi populárními a posluchači vyhledávanými se staly přednášky v univerzitním klubu, čajovně Bludný kámen, kde vystupovali nejen samotní studenti se svými prvními badatelskými výsledky, ale také místní pedagogové i hosté z jiných pracovišť. Neméně populárními se staly tzv. „šlápěje“, jednodenní exkurze po blízkém i vzdálenějším okolí města Opavy. Při těchto veskrze neformálních setkáních byly navazovány přátelské vazby přetrvávající v mnoha případech dodnes.

Jak už tomu ale často bývá, po konjunktuře nastává období stagnace a recese. Tomuto vývoji se nevyhnula ani opavská pobočka. Mnoho členů a hlavních organizátorů dění ukončilo studia a odešlo z univerzity. Ti, co setrvali, byli vytíženi svými pedagogickými a vědeckými povinnostmi. Členská základna se rok od roku ztenčovala. Generační krize dospěla do takového stavu útlumu, že nebyla vyvíjena prakticky žádná aktivita. K dokonání již tak nepříznivého stavu věci přispělo i zrušení a následný odprodej univerzitního klubu, čajovny Bludný kámen. Tímto smutným mezníkem byla ukončena první etapa v existenci pobočky.

Na společenství opavských historiků studentů a pedagogů pomalu usedal prach, a to až do roku 2004. V té době se myšlenky oživení činnosti chopili čerství studenti doktorského studia českých a československých dějin a ve spolupráci s mladšími kolegy navázali na tradice svých předchůdců. Od zimního semestru akademického roku 2004/2005 byly obnoveny studentské přednášky. V téže době došlo také ke změně ve vedení klubu. Stávající předseda Mgr. Martin Čapský, jenž ztělesňoval kontinuitu s předešlým obdobím, předal štafetu ve vedení Mgr. Petru Kozákovi. Obměna se nedotkla pouze výboru, ale také téměř celé členské základny klubu. Bylo zapotřebí přilákat nové zájemce a zainteresovat je na dění v opavské historické obci. Díky houževnatosti vedení, ale i samotnému širokému zájmu posluchačů Ústavu historie a muzeologie se tento prvotní úkol podařilo naplnit. Počet členů vystoupal nad číslo dvacet. Necelou třetinu tvořili pedagogové či vědečtí pracovníci univerzity a Zemského archivu v Opavě.

Z předchozích dob však na nové vedení dopadal stín dalšího palčivého problému, a to absence vhodného prostoru pro konání pravidelných setkání. Členové opavské pobočky z důvodu zachování neformálnosti atmosféry nechtěli uskutečňovat přednášky na půdě univerzity, ale, jak tomu bylo dříve zvykem, hodlali je umístit do prostoru s přátelštější atmosférou. Tyto vesměs studentské aktivity neměly v žádném případě suplovat výuku v seminářích. Otázka vhodného prostoru se stala největším problémem, který sužuje klub až do dnešní doby. Bývalý univerzitní klub byl zrušen a podobné zařízení neexistovalo. Nezbyvalo tedy nic jiného, než se obrátit na soukromou sféru. Útočištěm se na nějaký čas stala kavárna Café de Patio, po jejím zániku byla přednášková činnost přesunuta do Refektáře Domu umění v Opavě.

Opavská pobočka po svém obnovení navázala taktéž na tradiční „šlápěje“. Ke spolupráci byla přizvána Asociace studentů a přátel Slezské univerzity, která organizuje kulturní a společenský život pro všechny studenty opavské součásti univerzity. S materiální a technickou podporou přispěl také Ústav historie a muzeologie Filozoficko-přírodovědecké fakulty Slezské univerzity. Podrobnější popis a rozbor činnosti opavské pobočky od jejího obnovení v roce 2004 až do prvních měsíců roku 2005 přinesly dva příspěvky uveřejněné ve Zpravodaji Historického klubu 2005, ročník 16, číslo 1, strana 93-97.

Na počátku hodnocení činnosti za uplynulé dva roky je nutno říci, že až na drobné výjimky půjde o hodnocení radostné. Akademickým rokem 2005/2006

vstoupil klub do druhého roku své obnovené existence. Pozitivní odezvy na výsledky působení pobočky v předešlém roce vehnaly všem organizátorům dění nové síly a elán k další tvůrčí práci.

Jak se již pomalu stalo zvykem, hlavní náplň obstaraly především studentské přednášky. Možnost vyzkoušet si první opravdové vystoupení před publikem a veřejně prezentovat výsledky svého bádání využilo hned několik studentů ať již doktorského programu, či z řad mladších ročníků řádného studia. Refektář Domu umění v Opavě, kde proběhlo několik posledních setkání v předešlém roce, byl vyměněn za historicky i umělecky cenné prostory Moravské kaple, jež svou výzdobou a autentickou atmosférou výborně dokreslily a podtrhly charakter přednášek zaměřených na starší dějiny.

V námi sledovaném období akademického roku 2005/2006 zaznělo celkem deset přednášek, z nichž čtyři obstarali posluchači doktorského programu, dvě pedagogové Ústavu historie a muzeologie Filozoficko-přírodovědecké fakulty a zbylé připadly na studenty magisterských studijních programů. Posluchači si tak mohli z úst přednášejících vyslechnout zajímavé informace například o autobusové dopravě československých státních drah v éře první republiky, o módě a textilních závodech téhož období nebo o česko-polských vztazích v letech 1938-1939 v kontextu s problematikou vyhnanců z Těšínska. Jako vůbec poprvé zazněly v přednáškových cyklech také příspěvky věnované muzeím, muzejnictví, ale také otázkám sanační a preventivní konzervace. S tematikou měšťanské společnosti pozdního baroka vystoupila dlouholetá pedagožka doc. PhDr. Irena Korbelářová, Dr. Jakousi pomyslnou tečku za úspěšným semestrem obstaral další vyučující ústavu Mgr. Martin Čapský, Ph.D., který v červnu 2006 představil početnému obecenstvu svou knihu *Vévoda Přemek Opavský (1366-1433) ve službách posledních Lucemburků*.

V rámci „šlépěje“ mohli studenti a všichni zájemci o vojenskou historii navštívit dochovaný a zdařile rekonstruovaný komplex pevností z konce 30. let 20. století v Hlučíně-Darkovičkách.

Vrchol akademického roku 2005/2006 představovala dvoudenní exkurze studentů historie po městech a významných místech polské části Slezska za účelem rozšíření znalostí dějinných souvislostí v rámci výuky historie a muzeologie, která se uskutečnila ve dnech 11. - 12. 5. 2006. Zahraničního zájezdu se zúčastnili také tři pedagogové, kteří se postarali o odborný výklad a doprovod. Studenti postupně ve dvou dnech navštívili města Racibórz, Opole, Głogówek, Głubczyce, Nisa, Otmuchów a Paczków. Dle ohlasů účastníků, ale také dalších pedagogů ústavu představovala zahraniční exkurze velký přínos nejen po stránce vědomostní, ale také společenské a kulturní. Nutno na závěr ještě dodat, že celý projekt byl uskutečněn díky finanční podpoře Fondu rozvoje výuky na Slezské univerzitě zřízeného a spravovaného Asociací studentů a přátel Slezské univerzity.

V témže akademickém roce se opavská pobočka zapojila do dalších aktivit. Ve spolupráci s pedagogy a některými institucemi odstartovala program tzv. „tutorií“ zacílených na nově příchozí posluchače historických věd. Hlavní náplní setkání

s mladšími kolegy je především snaha seznámit studenty prvních ročníků se záze-
mím Alma mater, fungováním ústavní i ústřední knihovny s přihlédnutím k využi-
telnosti zdejších knižních fondů pro jejich nadcházející studium, ale také s chodem
Zemského archivu v Opavě a knihovnou Slezského ústavu v Opavě.

V ohlednutí za rokem 2005/2006 je tedy možno říci, že všechny myšlenky a
nápady, ať již realizované, nebo jen nastíněné v předchozím roce, byly nyní dotaže-
ny téměř do úplnosti, čímž byla dobudována základní platforma pobočky pro léta
následující.

Aktivity opavské pobočky Sdružení historiků ČR dosáhly svého dosavadního
nejvyššího vrcholu v akademickém roce 2006/2007. Stejně jako v letech předešlých
se vedení klubu zaměřilo především na organizaci přednáškové činnosti. Zájemci o
historii si mohli vyslechnout celkem sedm přednášek, z nichž dvě přednesli studenti
doktorského studijního programu, po jedné pak pedagog Ústavu historie a muzeo-
logie a pracovník Národního památkového ústavu v Ostravě, odboru archeologie,
detašovaného pracoviště v Opavě, zbytek pak připadnul na přednášející z řad stu-
dentů. Opět svou náplní a tematikou pokryly téměř všechna dějinná období, od stře-
dověku až po dějiny nejnovější. V zaměření jednotlivých přednášek se opavská po-
bočka neomezuje pouze na historická či kulturně umělecká témata. Jistým zpestře-
ním tak pro všechny posluchače byl příspěvek věnovaný archeologii středověkého
města s přihlédnutím na výsledky archeologického výzkumu v Opavě.

Avšak ani v tomto roce jsme se nevyhnuli úskalí s vhodným prostorem pro
pořádání přednášek. Již po několikáté byly přesunuty do zcela nového prostředí. Od
začátku semestru akademického roku 2006/2007 probíhaly přednášky v salón-
ku hotelu Koruna, sloužícího z části jako vysokoškolská kolej.

Svého pokračování se dočkaly také jednodenní historické výpravy. Tentokrát
si všichni milovníci pohybu na čerstvém vzduchu spojeném s návštěvou nevšedních
míst mohli například vyšlápnout na vrch Cvilín u Krnova s poutním kostelem Sed-
mibolestné panny Marie, rozhlednou a zříceninou středověkého hradu, nebo také od
Opavy nepříliš vzdálených Velkých a Malých Hoštic, kde byl k vidění zámek a má-
lo přístupný kostel sv. Jana Křtitele. Bezesporu nejzajímavější i unikátní byla šlápěj
po veřejnosti nepřístupných historických objektech v samotném centru města Opa-
vy.

První měsíce roku 2007 otevřely opavské pobočce další prostor pro nové
uplatnění. Byla navázána úzká spolupráce s nově vzniklým občanským sdružením
Za Opavu, jehož základním posláním a cílem je přispívat k ochraně kulturního dě-
dictví, přírodního prostředí, zdravých životních podmínek v městě Opavě a jeho
okolí. Prvotním impulsem pro vznik sdružení a také k navázání užší spolupráce
s opavskou pobočnou byl kontroverzní postup opavského magistrátu týkající se ne-
adekvátních a historickému kontextu odporujících zásahů do zástavby města, ale ta-
ké především zcela chybějící informovanost obyvatel o plánovaných stavebních
úpravách a neexistence jakékoliv veřejné diskuse mezi pracovníky magistrátu a ob-
čany. Sdružení Za Opavu se podařilo během krátké doby existence aktivně zapojit

do správních řízení týkajících se ochrany kulturních památek, historických objektů, krajiny a přírody.

Vrcholem zmíněných aktivit se stalo konání odborného semináře, zaměřeného na ochranu kulturního dědictví, aktuálních problémů památkové péče, teoretických a historických aspektů oboru s ohledem na region českého Slezska, nazvaného Památky ve Slezsku. Setkání akademických pracovníků a odborníků na památkovou péči se studenty a opavskou veřejností se uskutečnilo ve spolupráci s Ústavem historie a muzeologie Filozoficko-přírodovědecké fakulty Slezské univerzity v Opavě, opavskou pobočkou Sdružení historiků České republiky a občanským sdružením Za Opavu dne 17. května 2007. Přednesené příspěvky našly velmi kladnou odezvu u všech zúčastněných posluchačů, kteří tak byli podrobněji seznámeni se všemi aspekty předkládané problematiky. Intenzivní diskuse byla příjemnou tečkou a zároveň i uznáním pro organizátory a přednášející.

Na konci dubna roku 2007 uspořádala opavská pobočka ve spolupráci se studentským odborem Sdružení historiků ČR v Hradci Králové a studenty Vratislavské univerzity třídní historickou exkurzi do slezské metropole Vratislavi. Z opavské strany se zahraniční akce zúčastnilo 19 posluchačů. Hlavním posláním výměnného pobytu bylo navázání užší spolupráce mezi zmíněnými stranami, účastníci si dále mohli prohlédnout historické centrum města a univerzitu. O doprovod, odborný výklad a přátelskou atmosféru se postarali polští kolegové.

Opavská pobočka v akademickém roce 2006/2007 opět zaštitila konání již druhého kola tutorií, které se setkalo s poměrně velkým zájmem studentů prvních ročníků.

Koncem minulého akademického roku skončila taktéž druhá vývojová etapa v existenci opavské pobočky, jež se zasloužila o znovuoživení pomalu upadající tradice. Vzhledem k narůstajícím studijním a vědeckým povinnostem stávajícího vedení bylo nutno přistoupit k reorganizaci výboru. Na valné hromadě konané 9. října 2007 bylo zvoleno nové vedení, které v současnosti pracuje ve složení: předseda Mgr. Milan Bednařík, tajemník Mgr. Jakub Mamula, pokladník Denisa Řezníčková. Není pochybností, že na bedrech nového výboru spočívá náročný a závazující úkol, a to nedopustit opakování situace z počátku tohoto století, kdy se pobočka ocitla v naprostém útlumu.

Pro právě probíhající akademický rok proto připravili organizátoři několik základních okruhů aktivit. V první řadě bude i nadále pokračovat přednáškový cyklus, v jehož rámci zazní deset přednášek. Výkladu se ujmou jak studenti mladších ročníků domovské univerzity, tak posluchači doktorského studijního programu i pedagogové. Jistým zpestřením bude jistě vystoupení pracovníků Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Ostravě, a kolegů z ostravské univerzity.

Jako druhou prioritu si vedení ustanovilo pokračování úspěšné spolupráce s občanským sdružením Za Opavu, studentským odborem Sdružení historiků ČR v Hradci Králové a studenty z polské Vratislavi. Jako reálná se rýsuje možnost

uskutečnit v jarních měsících roku 2008 setkání studentů zmíněných institucí, tentokrát v Opavě.

Třetím okruhem aktivit je příprava několikedenní zahraniční exkurze po městech a významných místech středního Slovenska, navázání užších vazeb mezi opavskou univerzitou a univerzitou Matěje Bela v Banské Bystrici.

V životě opavské pobočky nebyly a ani do budoucna nebudou jen světlé dny a příjemné zkušenosti. Jak tomu bylo i dříve, také nyní zápolí vedení s některými zásadními úskalími. Jedná se především o rok od roku stále se zmenšující zájem mezi studenty o dění na vlastním ústavu a vůbec ochotu zapojit se do organizace historického života obce. V současnosti tvoří členskou základnu klubu dvacet jedna lidí, z nichž šest jsou studenti doktorského studijního programu, stejný počet tvoří mladší posluchači řádného studia, sedm připadá na pedagogy a vědecké pracovníky, zbylí dva jsou čerství absolventi univerzity. Poměrně velká fluktuace členů souvisí především s jejich končícím studijním pobytem ve zdech univerzity a odchodem na jiná pracoviště. Pedagogové tvoří poměrně stálou skupinu, ale nutno také dodat, že se nijak významně nepodílí na fungování a organizaci pobočky. Pravdou ale zůstává, že v případě jakékoliv potřeby ochotně pomohou nejen dobře míněnou radou, ale i vlastní účastí či materiálním a technickým zázemím. Proto další naléhavý úkol nového výboru spočívá v nutnosti vhodnou formou přilákat další zájemce z řad mladších ročníků a zapojit je do fungování pobočky, připravit natolik zajímavý a pestrý program, aby vyšel vstříc nárokům všech zapálených i méně nadšených studentů.

Stejně jako mnoho dalších kulturních institucí, tak i opavská pobočka zápasí s nedostatkem finančních prostředků, které by pokryly především náročnější akce jako například pořádání šlépějí nebo vícedenních zahraničních exkurzí. Veškerá finanční zátěž tak spočívá pouze a jenom na peněženkách účastníků a organizátorů.

Jak již bylo zmíněno výše, palčivým problémem je také vhodný prostor pro konání přednášek. Po roce stráveném v hotelu Koruna se pro akademický rok 2007/2008 přesouvají zpět do Refektáře Domu umění v Opavě.

I přes všechny uvedené nedostatky lze říci, že opavská pobočka Sdružení historiků ČR dosáhla takové úrovně, kdy působí nejen na Slezské univerzitě, ale i mezi veřejností jako výrazný kulturní a společenský činitel.

Milan Bednařík

Zpráva o činnosti Unie Comenius za léta 2005 – 2007

Činnost Unie (UC) se rozvíjí v oblasti vědecko-publikační, společenské, popularizační, v organizaci soutěže „Komenský a my“. K vymezenému období je třeba říci, že se s nástupem nové ředitelky Pedagogického muzea J. A. Komenského v Praze, PhDr. Markéty Pánkové, výrazně zlepšily podmínky pro práci UC. Stabilizovaly se podmínky pro naši další práci v Pedagogickém muzeu; otevřely se možnosti vzá-

jemné spolupráce obou subjektů, podle našeho přesvědčení k oboustrannému prospěchu.

Roku 2005 bylo (v pravidelném termínu) zvoleno na další tříleté období nové předsednictvo.

Oblast vědecko-publikační

Bulletin Unie Comenius

K vlastním publikačním aktivitám patří *Bulletin Unie Comenius*. V roce 2005 jsme vydali dvojčíslo č. 21-22 (13. ročník). V roce 2006 se podařilo vydat jedno mimořádné číslo k životnímu jubileu předsedy UC PhDr. Martina Steinera; tento sborník koncipovali a k vydání připravili PhDr. Markéta a prof. dr. Jaroslav Pánkovi. V letošním roce vyšlo č. 23-24 (14. ročník) a v současné době je do tisku připraveno č. 25-26 (15. ročník). Řádná čísla Bulletinu mají tradiční členění, vedle studií a ukázek z hesel Encyclopaedia Comeniana je velká část věnována aktuálním informacím o životě a činnosti UC, pravidelně a zevrubně tu informujeme zejména o průběhu a výsledcích soutěže „Komenský a my“, otiskujeme obvykle velmi dobré a zajímavé vítězné práce z literárních kategorií této soutěže; uspořadateli jsou členové předsednictva UC.

Encyclopaedia Comeniana

Nadále pokračovaly práce na našem stěžejním edičním projektu, na díle *Encyclopaedia Comeniana*. Probíhala redakce a kompletace dalších částí podle abecedního řazení hesel (ve sledovaném období od písmena K po konec abecedy). Doufáme, že stabilizace našeho dalšího působení ve zdech Pedagogického muzea napomůže zejména usnadnění zbylých prací na tomto projektu.

Environmentální vzdělávání a výchova

UC podporuje také činnosti související s environmentálním vzděláváním a výchovou. Je to oblast nesmírně důležitá, neboť stále těsněji souvisí s kvalitou lidského života. Proto se snažíme v tomto ohledu působit zejména na mladší generace. Je tedy potěšující, že se UC jako jediné nevládní organizaci v konkurenci s českými vysokými školami podařilo v roce 2006 získat grantový projekt financovaný z prostředků Evropského sociálního fondu zaměřený na vysokoškolskou přípravu v této oblasti.

UC realizuje prostřednictvím MŠMT dvouletý vzdělávací program *Standard vzdělávání v oboru environmentalistika – výchova a vzdělávání pro trvale udržitelný rozvoj života*. Tento projekt zajišťuje vzdělávání, výchovu a osvětu, předávání zkušeností a rozvíjí motivaci výchovných a osvětových pracovníků z oblasti školství ve sféře environmentální výchovy. Projekt se uskutečňuje v souladu se strategií trvale udržitelného rozvoje života konkretizované v dokumentech MŠMT a Státního programu environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v ČR. Soustřeďuje se výhradně na mimopražské občany ČR, aby jim umožnil doplnit vzdělání, které

by jinak bylo jen parciální, nahodilé a nedostatečně kontextuální a nesystematické. UC tak plní jednu z aktivit, která je v souladu s jejími dlouhodobými cíli.

Vedle zmíněných aktivit vyvíjejí členové UC vlastní individuální publikační a přednáškovou činnost v různých časopisech a institucích, vystupují na domácích i zahraničních konferencích a dalších vědeckých setkáních. Ve sledovaném období to byly zejména konference *Unitas fratrum 1457-2007* v Praze, konference k výročí J. Patočky ve Vysokém n. Jizerou, mezinárodní uherskobrodské kolokvium Komenský a patristika, mezinárodní konference k výročí vydání *Opera didactica omnia* (podrobněji níže).

Oblast popularizační – spolupráce se školami a mládeží

Celostátní soutěž *Komenský a my*

Jednou z významných aktivit Unie Comenius v několika posledních letech je literárně-historická a výtvarná soutěž pro děti a mládež *Komenský a my*, jejímž smyslem je pomáhat utvářet historické vědomí naší mladé generace a seznamovat ji blíže s osobností Komenského. Soutěž každoročně vyhlašuje MŠMT. Hlavním organizátorem soutěže je Základní škola J. A. Komenského v Brandýse nad Orlicí – kolektivní člen UC, garanty soutěže jsou vedle UC také Asociace učitelů dějepisu a Sdružení historiků ČR.

V letech 2005-07 proběhly 3.-5. ročníky soutěže. Zapojují se do ní pravidelně prostřednictvím jednotlivých nižších kol tisíce dětí a studentů základních a středních škol celé České republiky. Republikové kolo se koná v Brandýse nad Orlicí vždy v březnu, kdy si připomínáme narození Komenského. Ze školních kol, která probíhala vždy v posledních měsících předchozího roku, postupuje do ústředního kola soutěže kolem 200 prací. Za UC organizují soutěž hlavně členové jejího předsednictva PhDr. M. Pánková, doc. PhDr. J. Přívratská, CSc. a RNDr. Vladimír Přívratský, CSc.

Nejlepší práce výtvarné i literární všech kategorií zveřejňuje na svých webových stránkách pořádající škola: <http://web.ttnet.cz/zsbrandys/>.

Na podporu soutěže připravila UC ve spolupráci s tiskovým odborem Akademie věd ČR výstavu výtvarných prací z této soutěže – vernisáž se konala 26. června 2006 ve foyeru budovy AV ČR, Národní 3, Praha 1.

Metodických a obsahovým otázkám soutěže se věnuje „Stálý metodický seminář“.

Díky sponzorům (Choceňské mlékárně, s.r.o. a Pardubickému kraji) se zatím daří udržet vyrovnaný rozpočet, i když příspěvek MŠMT pravidelně nestačí k pokrytí všech nákladů soutěže.

Soutěž o Komenském ve svém 3. ročníku prokázala nejen svůj celonárodní rozměr, ale stala se inspirací pro naše kolegy i na Slovensku. Doufáme, že se i nadále podaří zachovat vysokou úroveň dosažených výsledků a že se soutěž bude dále rozvíjet.

Projekt *J. A. Komenský a česká kultura v zahraničí*

K 350. výročí vydání Komenského souboru pedagogických spisů (*Opera didactica omnia*, Amsterdam 1657) připravuje UC v rámci projektu od Ministerstva zahraničí ČR sborník obsahující příspěvky krajanů žijících v řadě zemí Evropy a dalších kontinentů. Tyto příspěvky budou reflektovat recepci české kultury především s ohledem na působení jedné z největších postav české kulturní historie. UC v této souvislosti oslovuje zejména osobnosti českého původu žijící v zahraničí a významné slavisty a badatele, ale rovněž zástupce českých komunit a krajanských organizací, tak, aby projekt zachycoval nejen minulost, nýbrž také současné vnímání české kultury v zahraničí (o tento projekt pečuje RNDr. Vladimír Přívratský).

Projekt *Pampaedia*

Od roku 2006 se členové UC aktivně účastní akcí spojených s mezinárodním projektem *Pampaedia*, jehož jádrem je putovní interaktivní výstava s názvem *Orbis pictus*. Výstava měla úspěch v Paříži, podílela se na ní z členů UC zejména PhDr. M. Pánková v roli hlavní komisařky. Členové UC se dále podíleli na přípravných jednáních v dalších místech, kam má výstava *Orbis pictus* zavítat (Itálie, dr. M. Pánková, dr. V. Přívratský).

Spolupráce s odborníky-komeniologů a dalšími komeniologickými společnostmi ze zahraničí

Nejživějšími zůstávají tradičně styky s Německou komeniologickou společností (Deutsche Comenius-Gesellschaft) v Berlíně. V roce 2005 se předseda UC (a další členové) účastnil volebního valného shromáždění DCG spojeného s komeniologickým seminářem, kde přednesl referát o české komeniologii. Členové UC se mimo jiné účastnili 27. února 2006 předání Čestné medaile Vojtěcha Náprstka za popularizaci výsledků vědeckého výzkumu, kterou uděluje Akademie věd ČR, dr. Werneru Korthaasemu, nyní čestnému předsedovi DCG; vzhledem ke zdravotnímu stavu oceněného, člena UC, předal mu místopředseda AV ČR prof. dr. Jaroslav Pánek, DrSc. medaili v jeho bytě v Berlíně. V listopadu téhož roku pak navštívili Prahu dva frankofonní komeniologové, kteří oba stáli u zrodu nově vydaných překladů Komenského spisů do francouzštiny. Členům UC většinou dobře známý prof. Jean Caravolas z kanadského Montrealu inicioval a organizoval práci na překladu *Novissima lingvarum methodus* a dr. Daniel S. Larangé, pařížský bohemista, přeložil *Zprávu a naučení o kazatelství*. Oba vzácní hosté byli protagonisty prezentace uvedených překladů, která se konala ve Filosofickém ústavu AV ČR a jíž se také účastnila řada členů UC (podrobněji zpráva v Bulletinu UC, č. 23-24).

V neposlední řadě je třeba vyzdvihnout aktivity slovenských kolegů, kteří nyní již každoročně pořádají na Slovensku svou samostatnou větev soutěže pro děti a mládež *Komenský a my* (srov. výše).

Tato oblast činnosti závisí na možnostech a schopnostech jednotlivých členů UC. Vzhledem k tomu, že UC nemá placené institucionální zázemí, může jen velmi omezeně rozvíjet společné aktivity s ostatními komeniologickými společnostmi. V rámci vybudované globální sítě spolupracovníků se nám přesto daří, zejména na bázi výměny publikací, tuto činnost vykonávat na únosné úrovni. Ze zahraničních partnerů, s nimiž jsme ve sledovaném období udržovali kontakty, jmenujme Comenius Institute v kanadském Montrealu a Canadian Society of Comenian Studies tamtéž, tato společnost však mezitím svou činnost uzavřela po vydání výše zmíněného překladu *Methodus lingvarum novissima*. Dále jsou to Japanese Association for the Study of Comenius, která ve svém periodiku *Japanese Journal of Comenius* pravidelně sleduje českou komeniologickou knižní produkci i komeniologické dění v Evropě, rozvíjí se postupně styky s Jižní Koreou prostřednictvím Korea Czech Comenian Society.

Pokud jde o domácí instituce, pokračovala dlouhodobá aktivní spolupráce zejména s těmito subjekty: Sdružení historiků České republiky (Historický klub 1872) – členové předsednictva UC se podle možností účastní valného shromáždění tohoto sdružení, kde představují výsledky naší činnosti; Základní škola Komenského v Brandýse nad Orlicí – spolupráce zejména v rámci soutěže „Komenský a my“; Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy – spolupráce na vydávání Bulletinu UC a metodická spolupráce v rámci soutěže „Komenský a my“ (PhDr. Jana Skarlantová z Katedry výtvarné výchovy); Ústav pro informace ve vzdělávání – spolupráce při zajištění prostor pro vyvíjení základní činnosti UC, která vyústila podpisem nájemní smlouvy (srov. Bulletin UC č. 20); Filosofický ústav AV ČR – spolupráce především v rámci soutěže „Komenský a my“, metodická pomoc při odborném vyhodnocení soutěže a podpora při realizaci výstavy v budově Akademie věd ČR (Mgr. Tomáš Havelka). V neposlední řadě je třeba v této souvislosti zmínit Pedagogické muzeum J. A. Komenského v Praze, jehož vedení, jak už bylo naznačeno v úvodu této zprávy, poskytuje UC zázemí pro většinu její činnosti a umožňuje konání jejích akcí ve svých prostorách. Ve sledovaném období to byly kromě členských shromáždění slavnostní setkání k životním jubileím prof. D. Čapkové, dr. M. Bečkové (listopad 2005) a dr. M. Steinera (listopad 2006, toto poslední proběhlo s prezentací již zmíněného sborníku); Konečně v únoru letošního roku se v Muzeu konalo setkání s italským sociologem prof. C. Stroppou, který tu prezentoval svou publikaci *Il turismo tra illusione e realtà* (vzniklou ve spolupráci s českými partnery) a předal předsedovi UC Plaketu J. A. Komenského za rok 2006 (Targa Jan Amos Comenius 2006) od „Fondazione Comenius“ za podporu spolupráce s italskými komeniology.

Od r. 2006 však představovalo jeden z hlavních úkolů na tomto úseku zapojení UC do přípravy konference k 350. výročí vydání Komenského *Opera didactica omnia*.

Konference na téma Odkaz Jana Amose Komenského kultuře vzdělávání se uskutečnila ve dnech 15. - 17. listopadu 2007. Poslední podobná mezinárodní akce na počest tohoto výročí se konala v Praze v roce 1957. Toto významné mezinárodní

setkání organizovalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR a Pedagogické muzeum J. A. Komenského v Praze, spoluorganizáteli konference byly Akademie věd České republiky, Univerzita Karlova v Praze a Unie Comenius. Záštitu nad konferencí měli: Mezinárodní úřad pro výchovu a vzdělání UNESCO, Česká komise pro spolupráci s UNESCO a generální tajemník Rady Evropy Terry Davis.

Cílem této konference bylo přispět k mezinárodní diskusi o základních otázkách vzdělávání člověka a jeho směřování do budoucna, ale také důstojně připomenout myslitelský odkaz J. A. Komenského světové kultuře. Tento mimořádný vydavatelský počín Komenského bylo a je zapotřebí i po 350 letech připomenout, a to zvláště v době, kdy se diskutuje o reformách školství a potřebě kvalitního vzdělávání.

Slavnostní zahájení, kterého se zúčastnilo přibližně 300 návštěvníků, se uskutečnilo 15. listopadu 2007 ve Velké aule historické budovy Karolina; význam konference podtrhla účast místopředsedy vlády a ministra školství, mládeže a tělovýchovy RNDr. Martina Bursíka, rektora Univerzity Karlovy prof. Václava Hamp-la, DrSc., předsedy Akademie věd České republiky prof. Václava Pačese, DrSc., ředitelky Pedagogického muzea J. A. Komenského v Praze PhDr. Markéty Pánkové, předsedy Unie Comenius PhDr. Martina Steinera, dále zástupců UNESCO, Parlamentu ČR, Ministerstva zahraničních věcí, českých univerzit a dalších kulturních a společenských organizací. Tuto významnou událost si nenechali ujít ani potomci Komenského – rodina Kallikova z USA (potomci dcery Alžběty Komenské a Petra Figula).

Dvoudenní pracovní jednání konference (16. - 17. listopadu) se konalo v konferenčním sále hotelu Pyramida v Praze 6. Účast na konferenci byla mimořádně vysoká, do Prahy se sjelo na 250 významných pedagogů, komeniologů, filozofů, historiků a historiků pedagogiky i příznivců díla a myšlenkového odkazu Komenského, včetně reprezentantů komeniologických, pedagogických a historických společností v zahraničí z 28 zemí světa. Konference se též zúčastnilo 20 studentů z pěti českých univerzit. Zaznělo 7 plenárních referátů, 58 referátů v 5 pracovních sekcích, závěrečné shrnutí výsledků konference vyjádřené čestným předsedou přípravného výboru prof. Klausem Schallerem z BRD. Současně bylo prezentováno 10 posterů.

Z mezinárodní konference bude vydán sborník v nakladatelství Academia v Praze za spolupráce s Pedagogickým muzeem J. A. Komenského v Praze.

Předsedkyní přípravného výboru konference byla PhDr. Markéta Pánková, vědeckou tajemnicí doc. PhDr. Jana Přívratská, CSc.

Markéta Pánková - Martin Steiner

Stručná zpráva o činnosti Pekařovy společnosti Českého ráje v letech 2005-2007

Ve své stručné zprávě chci seznámit vážené valné shromáždění jen krátce s nejdůležitějšími akcemi naší Společnosti v letech 2005-2007.

Jako v předchozích letech, i nyní byly asi nejznámějšími akcemi naše vědecké konference. V tomto období byly věnovány Ruralismu, jeho kořenům a dědictví (Sedmihorky 22. – 24. 4. 2005) a turnovskému rodákovi, filozofu Janu Patočkovi. (Vysoké nad Jizerou 1. – 3. 6. 2007). Dále jsme se podíleli na konferenci k 50. výročí vzniku Chráněné krajinné oblasti Český ráj 20. – 22. 10. 2005 v Turnově. Konference pro nás znamenaly značný odborný i společenský přínos, navázali jsme přátelské styky s dalšími spolupřáteli, jimiž byly zvláště Literární archiv Památníku národního písemnictví, Ústav pro českou literaturu, Filozofický ústav a Ústav pro soudobé dějiny AV ČR.

Ze všech tří konferencí jsme vydali supplementa sborníku *Z Českého ráje a Podkrkonoší*, takže spolu s dalšími třemi řádnými svazky tohoto sborníku jsme dospěli k počtu 20 ročníků a 12 supplement. Všechny svazky mají po odborné i grafické stránce výbornou úroveň a jsou díky kvalitní práci kolegů Ivo Navrátila, Pavla Jakubce a Jaroslava Bartáka naší chloubou.

Dovolte, abych v písemné podobě zprávy otiskl uvítací slova, která zazněla na naší konferenci věnované Janu Patočkovi a která krátce rekapituluji celou naši činnost:

Vážené shromáždění,

vítám vás jménem Pekařovy společnosti Českého ráje na naší další vědecké konferenci. Konali jsme jich již celou řadu, byly věnovány významným osobnostem hlavně z řad historiků našeho regionu – Josefu Pekařovi, Josefu Vítězslavu Šimákovvi, Františku Kutnarovi či Zdeňku Kalistovi, ale také politikovi Františku Ladislavu Riegrovi, novináři a spisovateli Karl Krausovi, ruralistickým autorům tohoto kraje Josefu Knapovi, Janu Knobovi, Františku Křelinovi a Václavu Prokūpkovi, hudebnímu skladateli Václavu Karlu Holanovi Rovenskému, vztahu hudebního skladatele Antonína Dvořáka k Turnovsku nebo významným událostem, jako byly osudy jičínské valdštejnské lodžie či tamního gymnázia, rekatolizaci ve východních Čechách aj. Našli jsme vždy ochotné a odborně fundované spolupřátelatele, jakými byly třeba Historický ústav nebo Ústav pro českou literaturu AV ČR, literární archiv Památníku národního písemnictví, řada vysokých škol či muzea, archivy a další instituce z našeho kraje.

Dnes zahajujeme vědeckou konferenci, věnovanou filozofu Janu Patočkovi při příležitosti 100. výročí jeho narození a 30. výročí úmrtí. Je to další významná osobnost, jejímž rodištěm je Český ráj. A je to zároveň osobnost, která na naši konferenci přivádí mnoho nových přátel – ať to jsou přednášející ze zahraničí i z do-

mova či noví spolupřadatelé – Filozofický ústav a Ústav pro soudobé dějiny AV ČR.

Význam konference podtrhuje i skutečnost, že záštitu nad jejím konáním přijaly dvě přední osobnosti českého veřejného života posledního půlstoletí – prezident Československé a České republiky, spisovatel a dramatik pan Václav Havel, a první předseda vlády České republiky, předseda a dnes místopředseda Senátu Parlamentu České republiky, právník a historik pan JUDr. Petr Pithart. Litujeme jen toho, že jejich pracovní vytížení jim nedovolilo zavítat mezi nás.

Naše konference se konaly už na mnoha místech. Nejčastěji v Sedmihorkách, ale i na Hrubé Skále, v Turnově, v Jičíně, v Semilech atd. Dnes se k těmto místům přiřazuje i známé divadelní a kulturní centrum Krkonoš – Vysoké nad Jizerou, kam sahají kořeny Patočkova rodu. Ať se vám tady líbí, ať je konference úspěšná a přínosná, ať se sem všichni rádi vracíme. Vždyť tady odjakživa platí to známé krkonošské „Přijďte pobejt!“

Nyní pokračuje naše zpráva dalšími úseky naší práce.

Velmi se osvědčila další nová forma činnosti: vlastivědné výlety pro členy hlavně na místa, kam by se normálně dostali jen s potížemi. Vedli je kolegové Pavel Jakubec a další na Jičínsko po stopách ruralistů, na Mnichovohradištsko a Mladoboleslavsko, na Novopacko, na Úštěcko a na Jablonecko, zatím poslední směřoval na Kouřimsko. Autobus plný nadšených účastníků vyjíždí dvakrát ročně.

Z našich nedávných přednášek asi nejvíce zaujal kolega Bohdan Zilynskyj tématem o vzniku pojmenování Český ráj, kolega Pavel Jakubec o zvonech Českého ráje a kolega Miroslav Vaněk o orální historii.

Každým rokem spolu se Sdružením historiků vyhlašujeme Cenu Josefa Pekaře, kterou v těchto letech získali kolegové Jiří Knapík, David Papajík a letos Pavel Marek. Zvláště vyhlášení výsledků minulého ročníku na sjezdu historiků v Pardubicích bylo velmi důstojné. Jsme také spoluvyhlašovatelé soutěže pro kronikáře Semilská *Tvář našich měst a obcí*, která má dokumentovat jejich vzhled počátkem 21. století. Zúčastnili jsme se rovněž odhalení pamětní desky na místě rodného domu ředitele zemského archivu Františka Dvorského v Sobotce ke 100. výročí jeho úmrtí.

Každým rokem konáme výroční valnou schůzi a průměrně čtyři schůze výborové. Máme stále kolem stovky členů, čestnými členy byli v posledním období jmenováni prof. Vladimír Úlehla z Jičína a docent Martin Kučera z Prahy.

Spolupráce se školami, muzei, knihovnami, občas něco chce rozhlas, televize atd. – mohl bych mluvit ještě dlouho, ale myslím, že tu drobnou všední práci venkovských historiků si dovedete dobře představit – a tak končím...

Karol Bílek

Vyhlášení vítězné práce soutěže o Cenu Josefa Pekaře za rok 2007

Dne 9. července 2007 se sešla v Praze z pověření výboru Sdružení historiků České republiky (Historického klubu 1872) a výboru Pekařovy společnosti Českého ráje hodnotící komise ve složení - prof. Jiří Pešek, dr. Karol Bílek, doc. Marie Ryantová, dr. Eduard Šimek a doc. Jiří Kocian (prof. Hlaváček se omluvil), aby posoudila monografie mladých historiků (do 35 let) přihlášené do 6. ročníku soutěže o Cenu Josefa Pekaře, jejíž uzávěrka byla 31. května 2007.

Do 6. ročníku soutěže byly řádně přihlášeny k uvedenému termínu čtyři práce:

Martin Čapský, *Vévoda Přemek Opavský (1366-1433). Ve službách posledních Lucemburků*. Brno-Opava 2005, 368 s.

Zdeněk Doskočil, *Duben 1969 (Anatomie jednoho mocenského zvratu)*. Doplněk, Brno 2006, 416 s. + 23 s. příloh.

Pavel Marek (ed.), *Svědectví o ztrátě starého světa. Manželská korespondence Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic a Polyxeny Lobkovické z Pernštejna*. Historický ústav Filozofické fakulty Jihočeské univerzity, České Budějovice 2005, 713 s.

Zdeněk R. Nešpor (ed.), *Mezi náboženstvím a politikou: lidová kultura raného novověku*. FF UK, Praha 2005, 149 s.

Komise konstatovala, že všechny přihlášené práce splnily formální předpoklady pro zařazení do soutěže a byly požadované kvality, tak, jak vyžaduje Statut Ceny Josefa Pekaře.

Po projednání a vyhodnocení přihlášených publikací komise rozhodla o následujícím pořadí:

Na prvním místě skončila a vítěznou prací 6. ročníku soutěže o Cenu Josefa Pekaře se stala kniha Mgr. Pavla Marka, Ph.D. *Svědectví o ztrátě starého světa. Manželská korespondence Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic a Polyxeny Lobkovické z Pernštejna*.

Komise vysoce ocenila bez další vyhlášeného pořadí i další přihlášené publikace. Bylo konstatováno, že 6. ročník soutěže byl mimořádně obelán kvalitními pracemi, které pokrývaly široký časový rámec dějin. Pozoruhodná byla jejich vyváženost zejména z hlediska odborného zpracování.

Hodnotící komise jednomyslně konstatovala, že o vítěznou práci P. Marka rozhodlo zajímavé téma, které je v širším diskursu v evropské historiografii raného novověku. Jedná se o monografickou edici s bohatou pramennou základnou. Autor zvládl obtížné paleografické zpracování řady španělsky psaných dokumentů. Kniha je též poutavou analytickou výpovědí o druhém dvacetiletí 17. století. Komise se vyjádřila také k dalším pracím. Publikaci Z. Nešpora ohodnotila jako důležitý a přínosný příspěvek k poznání náboženské problematiky 18. a 19. století, který vypovídá mj. i o proměně tolerovaných církví v respektované konfese a vysvětluje fenomén zbožnosti na všech úrovních. Také práci M. Čapského ocenila komise z hlediska využití a zpracování rozsáhlé pramenné základny. V případě knihy Z. Doskočila

byl oceněn zvláště autorův rozšiřující a inovační pohled na problematiku počátku normalizace v Československu v době nástupu Gustáva Husáka k moci v dubnu 1969.

Jiří Kocian

Vyhlášení 7. ročníku soutěže o Cenu Josefa Pekaře

Výbor Sdružení historiků České republiky (Historického klubu 1872) a výbor Pekařovy společnosti Českého ráje vyhláší sedmý ročník soutěže o Cenu Josefa Pekaře, v níž chtějí každoročně oceňovat nejlepší monografii z českých dějin v chronologickém záběru od středověku do současnosti.

Do soutěže mohou přihlašovat své monografie (vydané v knižní podobě nebo ve sborníku, přičemž minimální rozsah tištěné monografie činí 100 stran tisku) historičky a historici, kteří v době uzávěrky přihlášek nepřesáhli věk 35 let. Pravidla soutěže jsou podrobněji uvedena ve Statutu Ceny Josefa Pekaře ze dne 17. ledna 2002.¹⁾

Autorka či autor vítězné monografie bude oceněn(a) peněžní částkou 10.000 Kč, diplomem a zveřejněním výsledku ve Zpravodaji Historického klubu (Časopisu Sdružení historiků České republiky), popřípadě i v dalších sdělovacích prostředcích. Výsledek 7. ročníku soutěže o Cenu Josefa Pekaře bude vyhlášen na valném shromáždění Pekařovy společnosti Českého ráje v závěru roku 2008.

Uzávěrka 7. ročníku soutěže o Cenu Josefa Pekaře je 31. května 2008. Do ní je možno přihlásit monografie vydané v letech 2006 a 2007. Práce je třeba osobně předat nebo zaslat poštou na adresu: Historický ústav AV ČR (Prosecká 76, 190 00 Praha 9) spolu s průvodním - vlastnoručně podepsaným - dopisem, v němž budou uvedeny tyto údaje: název monografie, místo a rok vydání, desetiřádková charakteristika této monografie, datum narození autorky či autora a kontaktní adresa. Na obálku je třeba uvést poznámku: "Soutěž o Cenu Josefa Pekaře".

Prosíme všechny zainteresované instituce, aby o vyhlášení soutěže o Cenu Josefa Pekaře informovaly mladé historiky a povzbudily je k účasti v této soutěži.

Petr Vorel - Karol Bílek

Usnesení valného shromáždění Sdružení historiků České republiky – Historického klubu 1872 ze dne 29. listopadu 2007

Valné shromáždění SHČR schvaluje:

- 1) zprávu o činnosti SH ČR za období od listopadu 2005 do listopadu 2007,
zprávu o hospodaření SH ČR,
zprávu revizní komise,
vyhlášení 7. ročníku Ceny Josefa Pekaře,

¹⁾ Text Statutu soutěže o Cenu Josefa Pekaře byl publikován ve Zpravodaji Historického klubu, č. 2, roč. 12, 2001, s. 62-64, v č. 2, roč. 13, 2003, s. 19-20 a v č. 2, roč. 15, 2004, s. 61-63.

udělení čestného členství SH ČR panu prof. Radomíru Lužovi za jeho vědecké a občanské postoje;

- 2) pověřuje Výbor SH ČR, aby se obrátil na Radu pro vývoj a výzkum (RVV) s návrhem, aby tato zařadila na seznam uznávaných periodik ta regionální a lokální historická periodika, která splňují kriteria RVV;
- 3) bere na vědomí přednesené zprávy o činnosti regionálních poboček a kolektivních členů;
- 4) bere na vědomí udělení Ceny Josefa Pekaře.

Jiří Lach

Zpráva o činnosti Pekařovy společnosti Českého ráje za rok 2006

Výroční valná hromada Pekařovy společnosti Českého ráje se konala v sobotu 3. března 2007 v Muzeu Českého ráje v Turnově. Mezi přítomnými byl i senátor a náš kolega PhDr. Jaromír Jermář, starostka Turnova PhDr. Hana Maierová i její předchůdce JUDr. Václav Šolc, zástupci Spolku rodáků a přátel Turnova ad. Zhodnotit činnost přišli nejen členové z Turnova a okolí, ale přijeli i z Mladoboleslavska, Jičína, Semilska, dokonce až z Ústí nad Labem a z Českých Budějovic.

Úvodem přednesl Mgr. Pavel Jakubec přednášku *Zvonový inventář Českého ráje, aneb zvony slovem, obrazem i zvukem*. Poté byla zvolena návrhová komise a zaslán pozdrav nemocnému členu výboru ing. Josefu Pekařovi. Následovala volba čestného člena, jímž se stal historik doc. PhDr. Martin Kučera, CSc. Laudatio přednesl předseda Pekařovy společnosti Karol Bílek:

„Ohlas díla velkého českého historika Josefa Pekaře byl vždy značný a s ním souvisel i zájem odborné veřejnosti o jeho myšlenky, argumenty, pedagogické působení a životní osudy. Projevovalo se to zvláště při každém jeho životním jubileu, v četných polemikách, při každé recenzi jeho nové knihy, článku či veřejného vystoupení, nejvíce kolem jeho šedesátin a v době těsně po jeho úmrtí. Po 2. světové válce došlo však vlivem politických poměrů k téměř úplnému mlčení o něm. Odmyslíme-li si propagandistické urážky typu brožur Jana Pachtý, rozhlasové recenze 4. vydání *Knihy o Kostí* v roce 1970 či invektiv Josefa Haubelta, pak můžeme vysocce hodnotit jen ojedinělá statečná vystoupení Pekařových žáků a přátel, zvláště Zdeňka Kalisty, Jaroslava Werstadta, Karla Kazbundy, Josefa Hobzka a Františka Kutnara, částečně i Zdeňka Nejedlého, z mladších Karla Kučery a Josefa Hanzala, a dále samizdatový sborník *Pekařovské studie*, v němž spojili své síly Eva Kantůrková, Petr Pithart, Jaroslav Marek, Jaroslav Mezník, Josef Hanzal, Milan Machovec, Milan Jelínek, Luboš Kohout a další. Významná je i kniha německého historika Richarda G. Plaschky *Von Palacký bis Pekař* z roku 1955 a některé další zahraniční materiály české i cizojazyčné.

Až po roce 1989 se opět nebývale oživil zájem o Josefa Pekaře. Došlo k novým vydáním jeho děl, píše se o něm v četných knihách a studiích, hovoří se na různých konferencích. Svou práci mu věnovali přední čeští historici a editoři jako Josef Hanzal, Jaroslav Čechura, Marie Ryantová, Jan Havránek, František Šmahel, Jiří Kořalka, Zdeněk Beneš, Miloš Havelka, Jana Šetřilová, Bohumil Jiroušek, Karel Štefěk a mnoho dalších. Pozadu nezůstala ani naše obnovená Pekařova společnost Českého ráje, která v roce 1993 uspořádala svou první vědeckou konferenci věnovanou právě Josefu Pekařovi, z níž vyšel cenný sborník jako 1. supplementum periodika *Z Českého ráje a Podkrkonoší*. V tomto sborníku nalezneme i jiné příspěvky týkající se Josefa Pekaře.

Přední, možná nejpřednější místo mezi současnými pekařovskými badateli zaujímá náš dnešní oslavenec, doc. PhDr. Martin Kučera, CSc. Můžeme to dokumentovat, připomeneme-li si krátce jeho život a dílo. Narodil se v Praze 6. září 1958. Po absolvování žižkovského gymnázia vystudoval v letech 1980-1986 při svém zaměstnání knihovníka Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy, obory historie, filozofie a literatura; studium ukončil doktorátem. Poté působil jako vědecký aspirant v Ústavu československých a světových dějin ČSAV a zároveň absolvoval externě 6 semestrů Husovy bohoslovecké fakulty v Praze. Vědeckou hodnost kandidáta historických věd získal v roce 1991, o 4 roky později se stal docentem.

Od roku 1990 byl zaměstnán jako vědecký pracovník v Historickém ústavu armády České republiky – v Památníku odboje, pak v Masarykově ústavu Akademie věd České republiky a od roku 1995 v Historickém ústavu Akademie věd České republiky. Kromě toho přednášel na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze a na Pedagogické fakultě Univerzity v Hradci Králové. Je i členem vědecké rady Masarykova ústavu a členem redakční rady Masarykova sborníku.

V centru odborného zájmu docenta Martina Kučery jsou české dějiny 2. poloviny 19. a počátku 20. století. Svě práce směřoval hlavně ke kulturněpolitickému vývoji v tomto období, činnosti politických stran a vůdčím osobnostem české politiky, jakými byli Tomáš Garrigue Masaryk, bratři Edvard a Julius Grégrové, Alois Rašín, Karel Kramář, Albín Bráf, Antonín Rezek, ale i spisovatelé Jan Herben, F. X. Šalda aj. Věnoval se i slovakistice a teorii historického poznání.

Josefu Pekařovi věnuje soustavnou pozornost již od dob studií. Přesvědčit se o tom můžeme v jeho diplomové práci *Názorové reakce představitelů české tvůrčí inteligence na vypuknutí první světové války* (1986) i v jeho práci habilitační *Josef Pekař a první světová válka. Příspěvek k politickému životopisu* (1994). Další knihy o tomto historikovi nesou názvy *Pekař proti Masarykovi. Historik a politika* (1995) a *Rakouský občan Josef Pekař. Kapitola z kulturně politických dějin* (2005). Nesmírně cenná je i studie Karla Kazbundy *Jaroslav Goll a Josef Pekař ve víru války světové. Stolice dějin na české univerzitě v Praze (1914-1918) (Část IV.)*, kterou Kučera v roce 2000 editoval velmi pečlivě, moderně a přitom pietně z autorovy pozůstalosti.

Těmito díly ovšem výčet Kučerových pekařovských prací zdaleka nekončí. Musíme zmínit jeho dvě studie ze Sborníku k dějinám 19. a 20. století z roku 1989: *Přehled manifestů české tvůrčí inteligence z jara 1917* a *Příspěvek k výkladu účasti Josefa Pekaře na přípravě reformy říšské ústavy v létě 1917*. Habilitační přednáška Martina Kučery na Vysoké škole pedagogické v Hradci Králové v roce 1994 se jmenovala *Poznámky k politické orientaci historika Josefa Pekaře*. Český časopis historický otiskl o dva roky později (1996) jeho studii *Pekařův rok 1917*.

Kromě publikovaných prací připomínáme i Kučerův výrazný podíl na vzniku a realizaci dokumentárního televizního filmu o Josefu Pekařovi z produkce Jany Tomsové a jeho několikeré televizní vystoupení věnované Josefu Pekařovi, naposledy 29. ledna 2007.

To je tedy stručný výčet prací zasloužilého badatele, které jsou spojeny s osobností Josefa Pekaře. Není pochyb, že si svrchovaně zaslouží, aby byl jmenován čestným členem Pekařovy společnosti Českého ráje.“ Doc. Kučera pak za udělenou poctu poděkoval.

Následovala zpráva o činnosti PS ČR za rok 2006, kterou přednesl předseda K. Bílek:

"Vážení přátelé,
scházíme se opět po roce, abychom zhodnotili naši práci v uplynulém období. Poslední valná hromada se konala 25. února roku 2006 v Jičíně.

Letos se scházíme v roce sedmdesátého výročí úmrtí prof. Josefa Pekaře. Právě ve výroční den, 23. ledna, se konala schůze našeho výboru. Jsme velmi rádi, že i po tak dlouhém období od uzavření jeho životní dráhy, jehož délka byla ještě násobena za 2. světové války fašistickým nepřátelským zneužíváním jeho myšlenek a pak komunistickým tlakem, odsuzujícím jeho dílo k zapomnění, je profesor Josef Pekař uznáván za jednoho z největších českých historiků, jeho knihy a články jsou studovány, vycházejí reedice jeho děl, nové pekařovské studie, knihy a polemické články, nové edice jeho korespondence. Jeho osobnost dokonce připomenul televizní dokumentární film a často se o něm hovoří na vědeckých konferencích, v tisku, v televizi a rozhlasu. Někdy to je až úsměvné: 22. prosince 2006 zazněla v Českém rozhlasu 2 před polednem při připomenutí výročí některých osobností z úst Tomáše Voženílka soutěžní otázka k posluchačům: „*Kdo to byl profesor Josef Pekař?*“ Za správnou odpověď přislíbil moderátor vítězi výborného kuchyňského pomocníka – remosku. Pokud vás to zajímá, tak ji vyhrál pan Exner z Červeného Kostelce a profesor Pekař mu tedy dopomohl k remosce.

V minulém roce se také konaly komunální volby a já mám milou povinnost sdělit všem našim členům, pokud to ještě nevědí, že na základě jejich výsledků byla starostkou města Turnova zvolena naše zakládající členka a jednatelka PhDr. Hana Maierová a post jejího zástupce obhájil další náš člen, ing. Josef Pekař. Blahopřeji ještě jednou jménem celé naší Společnosti.

Když už jsem u těch blahopřání, dovoluji, abych jménem naší Společnosti po blahopřání k letošním kulatým životním jubileím univ. prof. PhDr. Robertu Kvačkovvi (5. 7. 75 let), univ. prof. PhDr. Vladimíru Wolfovi (4. 2. 65 let) a univ. prof. PhDr. Mileně Lenderové (ta má kulaté narozeniny 25. 9.).

Pokud jde o naši činnost, neměla v loňském roce tak výrazný vrchol, jakým bývá konání vědecké konference. Práce výboru se soustředila na zodpovědnou přípravu té další konference, která bude věnována 100. výročí narození a 30. výročí úmrtí významného filozofa, mluvčího Charty 77, turnovského rodáka profesora Jana Patočky. Za spolupořadatele byl získán Ústav pro soudobé dějiny a Filozofický ústav Akademie věd České republiky. Garantem programu konference je odborný pracovník Muzea Českého ráje PhDr. Michal Babík, poděkování za výbornou spolupráci patří PhDr. Antonínu Kostlánovi a PhDr. Tomáši Hermannovi z Ústavu pro soudobé dějiny a PhDr. Věře Schifferové z Filozofického ústavu. Záštitu nad kon-

ferenci přijali první prezident České republiky pan Václav Havel a místopředseda Senátu Parlamentu České republiky pan JUDr. Petr Pithart. Jednání proběhnou 1.–2. června 2007 ve Vysokém nad Jizerou, v předvečer konference se uskuteční slavnostní večer v Turnově v Muzeu Českého ráje za účasti prof. Jiřiny Šiklové a rodiny Sokolovy, kolega Michal Jakl zajišťuje doprovodný program ve Vysokém nad Jizerou.

Naše Společnost se výrazně prezentovala na 9. sjezdu českých historiků v Pardubicích ve dnech 6.–8. září 2006. Na závěrečném plenárním zasedání byly oznámeny výsledky 5. ročníku soutěže o Cenu Josefa Pekaře pro historiky mladší 35 let a zástupci Sdružení historiků – předseda prof. Tomáš Vorel a jednatelka doc. Marie Ryantová – spolu s předsedou Pekařovy společnosti Českého ráje Karolem Bílkem předali cenu vítězi – PhDr. Davidu Papajíkovi z Palackého univerzity v Olomouci za knihu *Páni ze Sovince: dějiny rodu moravských sudích*. Zároveň byl vyhlášen 6. ročník této soutěže.

Naše Společnost se rovněž podílela na přípravě a vysílání Historického magazínu v České televizi I dne 29. ledna 2007, který byl věnován osobnosti profesora Josefa Pekaře.

Pekařova společnost Českého ráje se také zapojila do soutěže Tvář našich měst a obcí na prahu XXI. století. Soutěž byla vyhlášena v roce 2004 pro kronikáře obcí semilského okresu. Jejím cílem bylo zdokumentovat za pomoci dobrých fotografů celkové pohledy na obce, jejich architekturu, památky, ale i plastiky, památné stromy a přírodní útvary v katastru obcí. První etapu zhodnotila soutěžní komise ve složení Pavel Charousek, PhDr. Ivo Navrátil a Mgr. Pavel Jakubec v listopadu 2006. Soutěž obeslalo v první etapě 9 obcí: Benešov u Semil, Bukovina u Čisté, Horní Branná, Lhota-Komárov, Peřimov, Poniklá, Rovensko pod Troskami, Roztoky u Semil a Víchová nad Jizerou. Práci dokončují v Karlovicích, v Syřenově a dalších obcích. V první etapě zvítězila kronikářka obce Benešov u Semil Mgr. Lenka Holubičková (fotografoval ing. Petr Holubička), která díky soutěži obohatila obecní kroniku o 1185 kvalitních snímků. 2. cenu získaly obce Víchová nad Jizerou (kronikářka Marie Jakoubková – foto Jan Mendřický) a Peřimov (kronikář prof. Mojmír Zemánek – foto V. Jiříšta), 3. místo obec Roztoky u Semil (kronikářka Radka Farská a 5 fotografů).

Pokud jde o přednášky, nejvíce asi zaujal proslov PhDr. Bohdana Zilynského na minulé valné hromadě, kdy hovořil o vzniku pojmenování našeho kraje Českým rájem. Vyvolal živou debatu a jsme rádi, že písemné zpracování tématu nám autor přislíbil pro sborník *Z Českého ráje a Podkrkonoší*. Značný ohlas měla rovněž přednáška PhDr. Miroslava Vaňka z Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR, který pro obecní kronikáře, Pekařovu společnost a širokou veřejnost hovořil 24. listopadu o možnostech a perspektivách tzv. orální historie – zvláště nás potěšila účast studentů mladoboleslavského gymnázia Josefa Pekaře.

Velký ohlas mají naše zájezdy. Vznikly z iniciativy našich členů na předminulé valné hromadě a staly se nedílnou součástí činnosti Pekařovy společnosti Čes-

kého ráje. Je to i díky tomu, že mají vynikajícího šéfa v osobě Mgr. Pavla Jakubce, který nejen vymyslí trasu s místy běžně turistům nepřístupnými, ale také ji projede a pak výlet doprovází slovem nejzasvěcenějším. A tak se mu nebudu plést do řemesla, on vám v dalším průběhu valné hromady poví o loňské výletní náplni a zároveň vás seznámí s chystanými letošními výlety.

Se zájezdy hodně souvisí i naše spolupráce se Spolkem rodáků a přátel Turnova. Jeho členové se jich rádi účastní a naši zase chodí na jejich akce. Spolek v našem výboru zastupuje pan profesor Dalibor Sehnoutka a ten vás jistě v průběhu schůze seznámí s podrobnostmi.

Nedílnou náplní naší práce je i součinnost při vydávání sborníku Z Českého ráje a Podkrkonoší. Vyšel již 19. ročník a také 11. supplementum s příspěvků z konference k 50. výročí vzniku CHKO Český ráj. Sborník si již dávno vydobyl čestné místo mezi historickými a vlastivědnými periodiky díky nezištné vynikající práci PhDr. Ivo Navrátila, Jaroslava Bartáka a nyní i Mgr. Pavla Jakubce. Připomínám to proto, že z vlastní zkušenosti vím, jak se na práci redakce časopisu nebo sborníku zapomíná, budoucího ocenění se dočkají jen autoři hlavních článků a málokdo si uvědomí, že je třeba ty příspěvky sehnat, dohodnout jejich úpravy, mnohé články diplomatically odříci pro nedostatečnou úroveň nebo je pomoci značně předělat, dále být kamarádem s počítačem, dbát na sjednocení poznámkového aparátu, vymáhat přislíbené příspěvky, zpracovat různé drobné zprávy a recenze, vykorespondovat a zpracovat korektury, jednat o obrazový doprovod a obálku, jednat s tiskárnou – a nakonec i expedovat... Mám dojem, že pan šéfredaktor PhDr. Ivo Navrátil by při své skromnosti ve své zprávě neuvedl právě tyto redaktorské slasti a taje zákulisí vydávání sborníku i supplement – a tak jsem to učinil já. A chci apelovat na vás všechny, abyste redakci více pomáhali. Hlavních článků je poměrně dost v dobré kvalitě. Těžko se však získávají ty menší zprávy a recenze. Většina z našich členů pracuje v různých archivech, vědeckých ústavech, na památkových objektech, na školách a v muzeích nebo s nimi spolupracuje. A přece v 19. ročníku sborníku Z Českého ráje a Podkrkonoší chybí zprávy o činnosti muzeí Jičín, Železnice, Nová Paka, Hořice v Podkrkonoší, Paseky nad Jizerou, Rovensko pod Troskami, Mnichovo Hradiště. Uvítali bychom i přehled práce Správy CHKO Český ráj a památkových objektů z Českého ráje (Trosky, Kost, Humprecht, Valdštejn, Sychrov, Hrubý Rohozec atd.). Velmi dobře pracují některá sdružení obcí a měst a občanská sdružení (Lodžie v Jičíně, Paměť Českého ráje v Turnově, Vlastivědná společnost Mladoboleslavská, OS bojující proti rozšíření silnice pod Troskami). I jejich třeba krátké výroční zprávy by stály za zveřejnění. Právě tak jako skvělá činnost mnohých knihoven (Turnov, Semily, Jičín, Sobotka, Kněžmost atd.). Tak by se naši čtenáři dověděli o výstavách a expozicích, o nových knihách a brožurách, o místních časopisech. Uvažte tuto výzvu a nenechte se prosit.

Hospodářské záležitosti a evidenci členů má v malíčku Jitka Petrušková, která vás s nimi podrobně seznámí. Já bych chtěl na závěr své zprávy ze srdce poděkovat všem členům výboru za odpovědnou práci. Učinil jsem tak podrobněji vloni, ale

platí to v plné míře i v letošním roce. A z dalších členů patří velký dík kolegovi Michalu Babíkovi, který bezvadně zastupoval Jitku Petruškovou po dobu její nemoci. S fakturací a expedicí našich sborníků mu pomáhala archivářka Libuška Hlužová ze Semil. Taková je tedy zpráva o činnosti výboru Pekařovy společnosti Českého ráje v loňském roce a já doufám, že v diskusi vystoupíte s mnoha připomínkami a dotazy."

Po přečtení zprávy o činnosti vystoupil kolega Mgr. Pavel Jakubec a seznámil přítomné s výlety Pekařovy společnosti v letech 2006-2007. Řekl:

„Výletní činnost společnosti se v uplynulém roce soustředila pouze na jarní exkurzi, uskutečněnou 20. května. Podzimní poznávací zájezd byl ze zdravotních důvodů odložen a místo něj do programu zařazena přednáška doc. Vaňka o výzkumu v oblasti orální historie.

Za cíl exkurze byly vybrány památky východních Čech. Naše první zastavení představoval areál paulánského kláštera v Nové Pace, zejména pak klášterní kostel Nanebevzetí Panny Marie, kde jsme si krom interiéru mohli prohlédnout i běžnému smrtelníkovi skryté podkroví, klenbu a výborně řemeslnicky zpracovaný krov. Užší skupinka si nenechala ujít prohlídku dvou nových zvonů.

Následovala návštěva novopackého muzea se zasvěceným výkladem jeho ředitele Miloslava Bařiny a individuální prohlídka města s možností oběda. Po poledni se pekařovský autobus vydal směrem Pecka, kde jsme měli možnost pokochat se barokní krásou kostela sv. Jakuba i romantikou místního hradu, kde se právě odehrávaly tzv. harantovské slavnosti.

Po prohlídce hradního interiéru jsme odjeli do Dvora Králové nad Labem, kde nás již u gotického kostela sv. Jana Křtitele čekal průvodce, který neopomenul zvědavým návštěvníkům předvést komůrku, do níž je situováno údajné nalezení Rukopisu královédvorského Václavem Hankou v roce 1817. Posléze jsme měli možnost vystoupat na ochoz kostelní věže, prohlédnout si místní historické zvony i skrovný příbytek vězníka. Krátký rozchod po městě využili někteří k návštěvě restaurací, jiní k prohlídce místního muzea. Kolem páté hodiny odpolední jsme se z města odebrali zpět ke svým domovům.

Na sezónu 2007 je pro jarní období ve fázi jednání připraven výlet za lidovým stavitelstvím severních Čech. V neděli 22. dubna bychom tedy měli navštívit skanzen a muzeum v Zubrnících s expozicí z hospodářského života našich předků, dále město Ústěk, kde se naše kroky pozastaví s největší pravděpodobností v unikátním gotickém dvojdomě zvaném Dvojče, jehož majitelem je p. Tomáš Hlaváček, který objekt již jedno desetiletí uvádí vlastními prostředky do autentického stavu. Jedná se o jeden z mála městských domů v Čechách, který od doby své výstavby v pozdním středověku nedoznal žádných výrazných stavebních úprav.

V sousedství se nalézá rekonstruovaná klasicistní věžová synagoga se stálou expozicí židovské školy, po jejíž návštěvě, pokud čas dovolí, bude následovat krátká individuální prohlídka městského jádra. Jarní výlet bychom zakončili v největší české roubené budově, tzv. Vísecké rychtě v Kravařích, jejíž podlaží slouží jako

expozice lidového bydlení českolipského muzea. Trasa podzimní exkurze zatím není upřesněna.“

Další část jednání vyplnila zpráva Jitky Petruškové o hospodaření PS ČR a o členské evidenci, zpráva revizní komise, přijetí nových členů a projevy hostů (promluvil kolega PhDr. Jaromír Jermář a prof. Dalibor Sehnoutka). Na závěr přijali přítomní plán práce na příští období a usnesení z valné hromady.

Plán práce PS ČR na rok 2007:

1. Hlavním úkolem v roce 2007 bude připravit a zajistit průběh vědecké konference ke 100. výročí narození a 30. výročí úmrtí prof. Jana Patočky 31. 5. – 2. 6. 2007 ve Vysokém nad Jizerou a vydání sborníku příspěvků přednesených na této konferenci jako 12. supplementum sborníku Z Českého ráje a Podkrkonoší.
2. Budeme se podílet na vydání jubilejního 20. ročníku sborníku Z Českého ráje a Podkrkonoší, zvláště zajištěním většího počtu drobných a výročních zpráv a recenzí.
3. Budeme spolupracovat na vyhodnocení 2. etapy soutěže kronikářů semilského okresu Tvář našich měst a obcí na počátku XXI. století.
4. Budeme se snažit rozšířit možnosti internetových stránek PSČR. Možné náměty jsou: fotografie z akcí, regionální bibliografie všech oblastí Českého ráje; bibliografie Josefa Pekaře a J. V. Šimáka.
5. Budeme jednat s muzei a galeriemi v Českém ráji o možnosti uspořádat výstavu fotografií Josefa Pekaře.
6. Budeme se zajímat o osud Pekařovy pracovny v jeho bývalém bytě v Praze.
7. Vybereme náměty dalších vědeckých konferencí (možnosti např. Karel Kramář, Šlechta v Českém ráji, Archivy a archiváři Českého ráje /J. B. Novák, F. Dvorský, F. Menčík atd./, Vývoj archeologického poznávání Českého ráje, Novinářská a časopisecká tradice Českého ráje, Národní obrození v Českém ráji ...).
8. Uskutečníme jarní zájezd do Zubrnice, Ústěka a Kravař 22. dubna, o trase podzimní exkurze bude ještě rozhodnuto.
9. Zúčastníme se jako spoluvyhlašovatelé 6. ročníku soutěže mladých historiků do 35 let o cenu Josefa Pekaře.
10. Připomeneme vhodně 150. výročí narození malíře Jana Prouška, 100. výročí úmrtí ředitele Zemského archivu Františka Dvorského a další regionální kulatá výročí.
11. Budeme připravovat vhodné připomenutí 100. výročí vydání 1. dílu Knihy o Kosti roku 1909 – nejlépe pamětní deskou na hradě.
12. Budeme rozvíjet spolupráci se Spolkem rodáků a přátel Turnova a dalšími regionálními spolky, školami a institucemi.

Karol Bílek

Krátce o činnosti ASUD ve školním roce 2006/2007

Ač byl pro naši asociaci i tento rok v mnohém úspěšný, nelze jej považovat za šťastný. Přes vzniklé problémy a nepříjemnosti byla činnost ASUD bez státní dotace, zajišťovaná výborem jen z vlastních prostředků, bohatá a členy oceňovaná. Na vytištění části sborníku získal výbor grant nadace Preciosa.

Ne povzbudivě začal minulý školní rok již v září 2006 na Sjezdu historiků. Zde byla sice dějepisu věnována jedna ze sekcí, ale díky vedení, programu a referujícím vyzněla jako podpora RVP MŠMT, který pro dějepis považujeme za nekvalitní a ohrožující utváření historického vědomí mladé generace. Výbor ASUD připravil pro sekci kritický referát s upozorněním na závažné nedostatky v postavení, časové dotaci a podmínkách výuky dějepisu v rámci požadované reformy, avšak u organizátorů sekce se setkal s negativní odezvou. Dokonce zde byli členové výboru osočeni ze lži. Jediným, kdo na sjezdu kriticky reflektoval „školní“ dějepisné problémy, byl prof. F. Šmahel, který ve svém závěrečném referátu věnoval výuce dějepisu samostatnou pasáž. Účastníci sjezdu byli seznámeni s činností a dokumenty ASUD z předchozího období ve zvláštním čísle *Informačního listu*. Předpokládáme, že referát bude zveřejněn ve ZHK.

Protože naše žádosti MŠMT o dotaci byly od roku 2004 zamítány a byli jsme vyzváni ke zpracování projektu, v říjnu 2006 jsme to podle zveřejněných dispozic učinili a s nemalým úsilím žádost zpracovali. Vzhledem k tomu, že uzávěrka podání byla bez upozornění MŠMT zkrácena o týden, nebyla ani tato žádost přijata. – V tomto měsíci vyšel *Informační list* č. 28.

V říjnu se členové asociace účastnili úspěšné celodenní 11. historické exkurze (na Příbramsko), v listopadu pokračoval vzdělávací cyklus k dějinám 20. století zdařilým seminářem pro téměř sto členů v NM (prof. J. Kuklík), doplněný exkurzí do expozic vodárny v Podolí a celnice Na Výtoni. - Začal v pořadí již šestý ročník vzdělávacího kurzu Inspirace, kdy jednou měsíčně přednášejí a vedou semináře přední historikové 20. století, publicisté a metodici. Osm seminářů se závěrečnou exkurzí v červnu organizoval J. Kvirenc.- V listopadu zpracoval výbor ASUD pro VÚP kritický rozbor RVP D pro gymnázia, s kterým v prosinci seznámil i výbor SH. Ten se tímto materiálem nezabýval.

V průběhu října až prosince připravili nebo dokončili členové výboru za spolupráce asi třiceti členů ASUD dva metodické sborníky. Prvním byla *Samostatná práce v dějepise – referáty, seminární, ročníkové a soutěžní práce*, která vyšla v lednu 2007, druhým *Náměty pro tvorbu ŠVP dějepisu – II.* Ač se s pojetím a požadavky RVP neztotožňujeme, pokusili jsme při plnění nelehké povinnosti být učitelům nápomocni. *Náměty* obsahují komplexní problematiku cílů, obsahu a významu výuky dějepisu (v 6. - 9. r.) a podněty jsou připraveny tak, aby mohly být využity i v jiném systému než je stávající reforma. Tento sborník jsme předali členům v dubnu a nabídli i všem fakultám připravujícím učitele dějepisu. Zájem projevil dvě z nich.

V únoru zpracovali členové výboru ASUD odpověď na lednový článek prof. Beneše do ZHK, obsahující neoprávněná nařčení naší asociace. Ve ZHK byl zatím zveřejněn pouze Benešův článek bez našeho stanoviska k němu. - Vzhledem k minimálnímu zájmu výboru SH o dějepisnou výuku po roce 2003 upustili členové výboru ASUD od počátku roku 2007 od další účasti na jeho schůzích, kterých se jako členové učitelského odboru HK pravidelně účastnili již od roku 1990. Za předsednictví dr. J. Hanzala, prof. J. Křena a prof. J. Pánka byli vítáni jako rovnocenní partneři a ve svém úsilí historiky všestranně aktivně podporováni včetně jednání na MŠMT, v Senátu a při dalších příležitostech. Vztahy s historiky, kteří již od roku 1995 pravidelně přednášejí na našich seminářích a kurzech, jsou i nadále vynikající.

V březnu reprezentovala ASUD na mezinárodní konferenci Euroclio v Bledu ve Slovinsku členka výboru E. Zajícová.

Obsahem dvoudenního dubnového semináře bylo období války (prof. J. Kuklík, dr. E. Stehlík) s exkurzí do památníku Lidice; i tyto akce byly hodnoceny jako inspirující a i pro praxi přínosné.

V dubnu byla FÚ Prahy 5 provedena kontrola využití státní dotace MŠMT za léta 2001, 2002 a 2003. Vynaložení prostředků shledali jeho pracovníci v pořádku, avšak byly shledány nedostatky ve formulaci Rozhodnutí MŠMT, kde bylo chybně uvedeno % limitu čerpání prostředků. FÚ navrhl, aby MŠMT vydalo pro nápravu nedostatků upravená Rozhodnutí; to se nestalo, takže vrácení 69 tis. Kč dotace a 69 tis. Kč jako penále by činnost i samu existenci ASUD vážně ohrozilo. FÚ nám navrhl podat Ministerstvu financí žádost o prominutí nebo snížení částky. Toto řízení dosud nebylo uzavřeno.

V květnu byla upořádána další dvoudenní, i tentokrát účastníky kladně hodnocená, 12. historická exkurze – jejím cílem bylo poznání Brněnska.

Závěrem školního roku se završilo několik aktivit. V průběhu podzimu a jara se tři členové výboru (P. Martinovský, L. Bursíková a E. Kunstová) podíleli na přípravě DVD *Obrazy z českých dějin 1914-2004* SDaP ČA. - Slavnostním vyhlášením vítězů vyvrcholila i náročná činnost členů pracovní skupiny ÚSD a ASUD (I. Pařízková, J. Kvirenc a E. Kunstová) při hodnocení studentských prací v rámci mezinárodní soutěže Eustory. - Celostátním kolem byl za účasti členky výboru E. Kunstové zakončen další ročník Studentské odborné činnosti. Členka celostátní poroty také již po sedmé vybrané práci v oboru historie předala Cenu ASUD, spojenou s peněžní a knižní odměnou. - Další členové ASUD (M. Sedlmayerová, I. Červenková a J. J. Gloser) se podíleli na přípravě a celostátním kole letošního ročníku Dějepisné olympiády. - Byla dále rozšířena a nově upravena webová stránka ASUD - www.mujiweb.cz/www/asud - kde lze najít k uvedené činnosti podrobnosti a informace i o jiných aktivitách a všech publikacích členů ASUD.

Helena Mandelová

IV. Z HISTORICKÉ OBCE

Mezinárodní konference České, slovenské a československé dějiny 20. století II.

Ve dnech 7. 3. až 8. 3. 2007 hostil Historický ústav Fakulty humanitních studií Univerzity Hradec Králové mezinárodní konferenci mladých vědeckých pracovníků *České, slovenské a československé dějiny 20. století II.*, která navazovala na v roce 2006 konaný první ročník, který proběhl pod názvem *Československé dějiny 20. století z ptačí perspektivy*. Organizátoři - doktorandi a pracovníci Historického ústavu (Mgr. Sylva Sklenářová, Mgr. Veronika Středová, Ph.D., PhDr. Jan Mervart, Mgr. Petr Středa, Mgr. Jiří Štěpán) tento ročník uspořádali ve spolupráci s Katedrou historie Fakulty humanitních studií Univerzity Matěja Bela v Banskej Bystrici (PhDr. Michal Šmigel, Ph.D., PhDr. Peter Mičko, Ph.D.). Záštitu nad konferencí převzala Česko-slovenská komise historiků při Akademii věd ČR. Konference proběhla za laskavé podpory Statutárního města Hradec Králové a Nadace Sophia.

Pořadatelé spolu s Historickým ústavem a děkanem FHS věnovali tuto konferenci památce prof. PhDr. Zdeňka Macka, CSc., který vědeckou obec UHK nečekaně opustil v létě 2006. Netradičně bylo zařazeno na program konference slavnostní udělení medaile rektora UHK in memoriam prof. Z. Mackovi jako projev úcty našemu učiteli.

Tematicky byl druhý ročník konference rozdělen do čtyř celků – politické dějiny, hospodářské a sociální dějiny, dějiny a teorie historické vědy a kulturní dějiny. K překvapení pořadatelů se podařilo rovnoměrně zaplnit všechny čtyři nabízené tematické bloky, i když přece jen mírnou převahu získaly v našem prostředí tradiční politické dějiny. Celkem během obou dnů zaznělo 45 příspěvků, které přednesli zástupci 25 odborných pracovišť nejen vysokoškolských, ale mladí vědci působící v archivech, vědeckých knihovnách či z řady středoškolsky působících badatelů nebo vysokoškolských studentů. Jako hosté se konference letos zúčastnili i první kolegové z Polska.

Pestrost témat, jimž se věnují mladí historici – doktorandi, odborní asistenti i studenti – pokryla svou šíří i hloubkou celé dvacáté století, takže nabídka pro návštěvníky byla neomezená – problematika živnostenských a obchodních komor, módní průmysl, židovská otázka, dějiny Slovenska – především z let Slovenské republiky, pohled z různých úhlů na postavení a vnímání žen v historii, německá otázka, stejně tak zachycení vývoje po druhé světové válce pod nadvládou komunistické strany např. z pohledu ROH či v postavách jako Ivan Sviták nebo z pohledu emigrace či disentu. Zajímavou diskusí přinesly i bloky zabývající se dějinami a teorií historické vědy, kdy se probíraly pojmy jako dělnická třída či komunismus.

Konferenci navštívili jako hosté doc. PhDr. Jiří Kocian, CSc., zástupce ředitele Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR a PhDr. Vojtěch Čelko, který svou přítomností reprezentoval Komisi česko-slovenských historiků při AV ČR.

Konference se po celé dva dny těšila zájmu studentů a zájemců o historii a již samotný počet přednášejících představuje záruku, že i v budoucích letech si cestu do Hradce Králové najdou, aby se podělili o své poznatky.

Vzrůstající počet účastníků konference oproti prvnímu ročníku, který se konal ve dnech 22. a 23. března 2006 v Hradci Králové, kdy se počet všech českých a slovenských účastníků navýšil na číslo 27, ukázal, že tato akce má smysl i do budoucna. Ukázalo se, že na naší historické scéně chyběl prostor, kde by se mohli mladí začínající historici setkat a vyměnit si názory a poznatky z moderní dějin českého a slovenského národa, navázat kontakty a poradit si v záležitostech, se kterými se v průběhu svého dosavadního vědeckého života potýkali a setkali.

Proto si organizátoři dovoluují vyslovit myšlenku, že budou velice potěšeni, když se Hradec Králové stane místem podobných setkání pro všechny nadšence a odborníky moderních dějin z České republiky, Slovenské republiky a doufejme, že i z Polské republiky či jiných sousedních států.

Sylva Sklenářová

Odborný seminář „Památky ve Slezsku“

Problematika péče o kulturní dědictví, jehož nedílnou součástí jsou movité i nemovité památky, patří v současnosti mezi hojně diskutovaná témata. Naléhavé volání po efektivnější ochraně těchto svědků kolektivní paměti se přitom ozývá nejen ze zainteresovaných odborných kruhů, ale v souvislosti s rozvojem občanské společnosti stále častěji vychází i z ní samé. Jakkoli má dnešní situace k ideálnímu stavu daleko, je nutno posilování občanské aktivity vnímat jako příslib do budoucna a cíleně hledat cesty vzájemné komunikace. Pozvolné procitnutí z letargie lze přitom snadno dát do souvislosti s proměnami kulturní krajiny, jež s sebou nese ne vždy ohleduplná ekonomická exploatace.

Pokud ovšem chceme „něco“ chránit, je nutné si nejprve ujasnit „co“ a „jak“ a v neposlední řadě též konfrontovat vlastní přístup s názory kolegů. Takovou možnost spojenou s kýženou diskusí nabídl odborný seminář *Památky ve Slezsku*, na jehož realizaci se vedle Ústavu historie a muzeologie Filozoficko-přírodovědecké fakulty Slezské univerzity v Opavě podílela místní pobočka Sdružení historiků České republiky a občanské sdružení Za Opavu. Již sama organizační báze tak názorně demonstrovala přínos žádoucího propojení vědeckých a občanských aktivit.

Setkání se konalo ve čtvrtek 17. května 2007 v prostorách opavského hotelu Koruna, kde své příspěvky prezentovalo sedm odborníků zastupujících akademické i univerzitní prostředí a v neposlední řadě též Národní památkový ústav. Akci provázal značný zájem ze strany odborné i laické veřejnosti a také studentů Slezské univerzity, kde jako na jediné v České republice existuje samostatný studijní obor

památková péče. Množství i skladba posluchačů přitom dávalo tušit, že publikum nezůstane pasivní. Příjemná atmosféra byla naopak podpořena intenzivní diskusí, do které se aktivně zapojili i studenti, pro které představoval seminář jedinečný vhled to teorie i praxe disciplíny.

Zasedání zahájil Miloš Solař zamyšlením nad postavením soudobé památkové péče ve společnosti i státních strukturách České republiky. Neradostná bilance naznačuje, že již pouhé užití slova „neuspokojivý“ k pojmenování stávajícího stavu by bylo nezdravým eufemismem zakrývajícím podstatu problému. Aktuálním mementem tak zůstane zejména apel na zapojení občanských iniciativ do procesu ochrany památek a zlomení dosavadního monopolu státní byrokracie v této oblasti.

Není ovšem možné pokoušet se chránit a nemít přitom dostatečnou představu o objektech poskytované ochrany. Jednu z klíčových pomůcek tak přirozeně představují umělecké topografie. Geneze jejich vzniku, proměny ambicí a metodických přístupů, stejně jako relativní úspěšnost či neúspěšnost konkrétních projektů v praxi tvořily okruh problémů, na něž se ve svém vystoupení zaměřil Dalibor Prix.

Do světa konkrétní práce v terénu poté posluchače zavedl Jaromír Olšovský, který svůj příspěvek zasvětil problematice ochrany barokních plastik v exteriéru i interiéru. Jeho zaměření na sakrální prostor pak mimoděk respektoval i jeden z hlavních iniciátorů setkání, Pavel Šopák. Na konkrétním příkladě gotické kaple Svatého Kříže v Opavě-Kateřinkách se mu podařilo plasticky představit podmíněnost vnímání památkové hodnoty v proudu času a cílenou aktualizací problematiky tak nastavit zrcadlo současnosti.

Po přestávce vyplněné diskusí posunul tematické zaměření semináře na pomezí humanitních a přírodních věd Antonín Šimčík. Centrálním tématem se mu stal tradiční rozpor mezi estetizujícím a vývoj respektujícím přístupem v práci konzervátora-restaurátora. Své názorové premisy, založené na požadavku uchování předmětů ve stavu z doby, kdy byly vyňaty z (ne)funkční historické skutečnosti, zároveň doložil pestrou dokumentací konkrétní práce studentů oboru muzeologie.

Otázky spojené s koncepcí v dotváření veřejného prostoru města a s jejími proměnami poté tvořily osu referátů Dalibora Halátka a Václava Hájka, věnovaných v prvním případě veřejnému osvětlení města Opavy, ve druhém pak poutačům a reklamám. Oběma referentům se podařilo na příkladě zdánlivě banálních doplňků tváře městského organismu prokázat vzájemnou propojenost elementárních detailů, majících ve výsledném součtu podstatný vliv na kulturu života obyvatel. Jejich příspěvky postulující potřebu promyšlenosti zásahů do „image“ města tak současně opět obsahovaly i výraznou výzvu současnosti. Podnětné setkání poté měla svým vystoupením uzavřít Petra Kaniová, zabránila jí v tom však zdravotní indispozice.

Na několika řádcích nabídnuté krátké resumé by mělo být spíše než bilancující zprávou symbolickým příslibem pro blízkou budoucnost. Neformálně laděné setkávání odborníků a studentů oborů zainteresovaných v oblasti památkové péče, stejně jako zástupců široké veřejnosti, by totiž mělo být onou hledanou platformou,

na jejímž základě by bylo možno diskutovat úkoly, před které „památkáře“ staví moderní doba.

Petr Kozák

Pocta řediteli Zemského archivu Království českého Františku Dvorskému

Dne 27. října 2007 proběhlo v Sobotce odhalení pamětní desky místnímu rodáku, archiváři Františku Ivanovi Dvorskému (3. 10. 1839 Sobotka – 28. 10. 1907 Praha) u příležitosti 100. výročí jeho úmrtí. K slavnostnímu aktu došlo půl hodiny po poledni na náměstí. Po úvodním slovu soboteckého starosty Stanislava Tláška představil krátkou, výstižnou řečí osobnost Dvorského Mgr. Pavel Pilz (zástupce výboru České archivní společnosti, předseda její Ještědské pobočky). Pamětní desku na budově, kde do roku 1850 stával Dvorského rodný dům, odhalil místopředseda Senátu Parlamentu České republiky MVDr. Jiří Liška. Slavnosti byli přítomni také člen výboru České archivní společnosti Mgr. Radek Pokorný (Státní okresní archiv Hradec Králové), místopředseda Pekařovy společnosti Českého ráje PhDr. Ivo Navrátil s chotí (Státní okresní archiv Semily), náměstek hejtmana Královéhradeckého kraje Petr Kuřík a poslanec Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky Zdeněk Lhota.

Poté následovala prohlídka města, hřbitova, kde je umístěn Dvorského medailon na pomníku šesti nejvýznamnějších soboteckých rodáků jinde pohřbených (dílo architekta Pavla Janáka a sochaře Karla Pokorného z roku 1927) a zámku Humprecht.

Od 15 hodin se konala ve Šrámkově domě přednáška o Františku Dvorském. Karol Bílek zde pohovořil o sobotecké rodácké tradici, jubilantových životních osudech a jeho díle. Posluchače, převážně z řad místních občanů, zaujal rozsah Dvorského archivní, historické, popularizační, literární i organizátorské práce a líčení jeho vztahu k Sobotce. Přítomní si mohli prohlédnout i výstavku Dvorského rukopisů a knih převážně z materiálů Státního okresního archivu Jičín. Text přednášky (stejně jako projevy u desky) bude uveřejněn ve Zpravodaji Šrámkovy Sobotky.

Na výroční den Dvorského úmrtí, v neděli 28. října, jsme navštívili jeho hrob na Vyšehradě.

Hana Kábová

Při odhalení pamětní desky hovořili starosta města Sobotky Stanislav T. Lášek a zástupce České archivní společnosti Mgr. Pavel Pilz.

Pamětní deska Františka Dvorského.

Medailon Františka Dvorského na rodáckém pomníku na soboteckém hřbitově od Karla Pokorného z roku 1927.

Pár poznámek ke knize poctěné v roce 2007 cenou Josefa Pekaře

Jméno Josefa Pekaře – kdysi zatracované i dnes vzývané – zavazuje i tehdy (ba možná právě tehdy), volíme-li „zlatou střední cestu“ mezi Scylou a Charybdou jednoho či druhého. Bylo-li zvoleno do názvu ceny, udílené Historickým klubem ve spolupráci se Společností Josefa Pekaře, je to svým způsobem trojí pocta. Pro nositele jména, které není ani v záplavě knižních publikací (i vědeckých!) zapomínáno, pro instituce, které cenu udělují, ale ovšem především pro toho, kdo je jí poctěn. Jde tak ovšem o uznání po přednosti morální, neboť uznání materiální působí přes všechnu snahu spíše symbolicky. Ale kdo jiný, než historik, by měl tyto jevy chápat v jejich historické dimenzi... O co, resp. o koho jde?

Československá disertace Pavla Marka, *Svědectví o ztrátě starého světa*. Manželská korespondence Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic a Polyxeny Lobkovicové z Pernštejna byla v roce 2005 vydána tamním Historickým ústavem v rámci pramenů k českým dějinám 16.–18. století (jde o pilotní první svazek řady B) a aby bylo učiněno bibliografickým údajům zadost, třeba uvést nejen její ISBN (80-7040-804-9), ale třeba rovněž říci, že kniha má 713 stran s 46 černobílými v textu resp. s 16 barevnými mimo něj (a poněkud netradičně dodávám, že váží dobrého půldruhého kilogramu). Ale nejde o rozsah či váhu, ale o to, co dílo podává. A třeba říci, že je toho dost, a to i z hlediska širšího, než toliko v kontextu historie české. Právili se, že jde o edici, je to jen část pravdy, protože 150 stran je věnováno úvodu, který přerůstá takřka do samostatné knihy (dílo má formát B!) s plným poznámkovým aparátem, jenž čítá více než tisíc poznámek. Autor tu představuje nejen dosavadní historiografii předmětu, či podává charakteristiku pramene, který dosud – dost překvapivě – unikl soustavnější pozornosti. A je to i memento, že pramenů – neznámých i jen nedostatečně využitých – i pro naši starší (a ovšem nejen naši) historii nechybí. Jen je třeba se k nim proboujet a do nich začít. Zdůrazňuji slovo začít, protože ukázka rukopisů obou korespondentů může „slabší povahy“ snadno odraďit, tím spíše, když se konstatuje, že až na zanedbatelné výjimky jde o korespondenci, kterou vedli v jazyce španělském. Většina Markova úvodu je věnována širšímu, ba možná říci širokému zasazení prostředí obou protagonistů do evropského kontextu. A to právě tehdy něco znamenalo. Vždyť šlo o dobu prvního desetiletí dotud ojedinělého konfliktu, který strhl do inferna převážnou část západní a střední Evropy, naše země pak na předním místě.

Ale nemůže tu jít o recenzi knihy (ostatně k ní nejsem dostatečně kompetentní), nýbrž o její obecnou charakteristiku, z níž by vyplynulo její postavení v současném českém historickém usilování. Více než sto sedmdesát dopisů, které ovšem tvoří jen zlomek korespondence, kterou si oba manželé po deset let vyměňovali (až na malé výjimky z let 1618-1627), dává mimořádnou možnost nahlédnout do duchovního života špiček tehdejší společnosti. Nejde o to, že tu Zdeněk Popel děkuje za zaslání dvou lososů, či že oznamuje, že sám posílá své manželce husu či dokonce jeseteří paštiky – ale vlastně jde i o to (a tu je třeba s povděkem konstatovat, že

editor se nespokojil jen jmenným rejstříkem, ale dal si práci i se zevrubným rejstříkem věcným, který naznačuje šíři témat, která byla probírána). Důležitější jsou ovšem otázky, které nechtěně informují o věcech podstatnějších, i když pochopitelně nemohou podat celostní obraz, byť těch mozaikových střípků je více než dost a je na čtenáři, aby je zasadil do patřičných obrazců. Věčně lidské, a přeci specifické politické intriky stejně jako starosti o hospodářské otázky tu dominují, i když se leccos z duchovního horizontu obou korespondentů postrádá. Zda je tím vinna fragmentárnost souboru či nikoliv, je otázka, kterou nelze jednoznačně, alespoň na tomto místě ne, zodpovědět.

Byla řeč o tom, že dopisy byly španělské. Je třeba ocenit, že editor si dal práci s jejich překladem, či spíše převodem do češtiny, učinil ale ještě další krok k obecné využitelnosti tohoto pramene tím, že skutečně velmi zevrubné španělské a české registry, jež předcházejí příslušným textům, doprovodil i jejich německou verzí. Němčina ostatně vítaně přichází i v podrobném souhrnu výsledků, k nimž Marek došel ve svém úvodu. Kniha se tak stává poměrně široce uplatnitelnou i v mezinárodním diskurzu. Jde ovšem o to, aby byla nabídnuta patřičným způsobem na příslušných místech a aby nebyla jen uplatnitelnou, nýbrž aby byla uplatněnou. Ale co bych na tomto místě zejména ocenil je skutečnost, že editor si do značné míry na základě pramenné kritiky poradil s chronologickým zařazením jednotlivých textů, neboť právě toto je základní otázkou každé edice.

Ať čtenář uplatní své emoce či nikoliv, platí v každém případě, že máme před sebou svým způsobem alespoň pootevřenou Pandořinu skříňku dusné doby prvních let třicetileté války, umožňující nahlédnout tam, kam nás zpravidla nemohou vést úřední dokumenty, ani historiografická díla současníků. Jim se tu dostává důstojného pendantu. A ať si myslíme o tomto Lobkovicovi a jeho manželce jako lidé cokoli (jako historikové se snažíme, byť s obtížemi nad to povznést), je nepochybné, že tu máme před sebou osoby, které nemusejí (a pro někoho ani nemohou) vzbuzovat sympatie, rozhodně však si zaslouží uznání v mnoha směrech. Pro toho, komu byla denním chlebem kniha Karla Stloukala o české dvorské kanceláři, se tam načrtnutý obraz kancléřův nemění. Prohlubuje se ovšem a lze konstatovat, že tu máme doslova vzor vorkoholika 17. století.

Měl-li by se shrnout celkový dojem, který se z knihy získává, lze v podstatě konstatovat, že máme před sebou dílo, které sáhlo do správných archivních krabic, aby z nich prezentovalo příkladným způsobem to, co v nich bylo zakleto. A to je myslím dostatečný důvod pro to, abych se závěrem vrátil k počátku tohoto sloupku a konstatoval bez jakýchkoliv emocí, že Markova edice si tohoto ocenění zasloužila.

Ivan Hlaváček

Přednášková činnost opavské pobočky Sdružení historiků ČR za léta 2005-2007

Akademický rok 2004/2005:

březen 2005 - přednáška doktoranda Slezské univerzity v Opavě Mgr. Martina Pelce *Člověk - hora - moderna. Němečtí turisté z Českých zemí v 19. století a na počátku století 20.*

duben 2005 - přednáška studentky 5. ročníku Slezské univerzity v Opavě Markéty Kouřilové *Poddaný a poddanská usedlost v 18. století (na příkladu Morávky)*

květen 2005 - přednáška doktorandky Slezské univerzity v Opavě Mgr. Gabriely Vjačkové *Poválečná židovská komunita na severní Moravě a ve Slezsku*

červen 2005 - přednáška pedagoga Ústavu historie a muzeologie Slezské univerzity v Opavě PhDr. Pavla Šopáka *Koliba*

Akademický rok 2005/2006:

říjen 2005 - přednáška absolventa Slezské univerzity v Opavě Mgr. Václava Zdráhalu *Co vše středoškolští profesori dokázali zvládnout aneb z osvětové činnosti Františka Drahného a Aloise Zbavitele*

listopad 2005 - přednáška doktoranda Slezské univerzity v Opavě Mgr. Jiřího Střechy *Autobusová doprava Čs. státních drah. Veřejná doprava za první republiky*

prosinec 2005 - přednáška doktorandky Slezské univerzity v Opavě Mgr. Lucie Doležalové *Pánská móda první republiky*

únor 2006 - přednáška doktoranda Slezské univerzity v Opavě Mgr. Lubomíra Něničky *Vyhnanci z Těšínska a česko-polské vztahy v letech 1938-1939* a přednáška doktoranda Slezské univerzity v Opavě Mgr. Petra Kozáka *Příliš zlé krve...aneb pád opavského zemského komorníka Jindřicha Hukovského z Ochab*

březen 2006 - přednáška pedagožky Ústavu historie a muzeologie Slezské univerzity v Opavě doc. PhDr. Ireny Korbelářové, Dr. *Slezská měšťanská společnost v období pozdního baroka* a přednáška studentů 5. ročníku Slezské univerzity v Opavě bc. Ivana Bergera a Květy Chlumecké *Moderní přístupy v sanační a preventivní konzervaci*

duben 2006 - přednáška studenta 5. ročníku Slezské univerzity v Opavě Petra Müllera *Muzejnictví na Jesenicku do roku 1938*

květen 2006 - přednáška studentky 4. ročníku Slezské univerzity v Opavě bc. Ireny Makešové *Pimprlata a jejich muzeum v Chrudimi*

červen 2006 - přednáška a prezentace knihy pedagoga Ústavu historie a muzeologie Slezské univerzity v Opavě Mgr. Martina Čapského, Ph.D. *Vévoda Přemek Opavský ve službách posledních Lucemburků*

Akademický rok 2006/2007:

říjen 2006 - přednáška absolventky Slezské univerzity v Opavě Mgr. Šárky Dvořákové *Historie festivalu Bezručova Opava*

listopad 2006 - přednáška doktorandů Slezské univerzity v Opavě Mgr. Markéty Kouřilové a Mgr. Martina Pelce *Periferní sídlo v centru pozornosti? Historický kontext proměn zámku ve Studénce*

prosinec 2006 - přednáška pedagoga Ústavu historie a muzeologie Slezské univerzity v Opavě PhDr. Pavla Šopáka, Ph.D. *Meze možností: architekt Oldřich Liska v Opavě (1946 - 1956)*

prosinec 2006 - přednáška studenta 5. ročníku Slezské univerzity v Opavě Alexandra Michl-Bernarda *Město Krnov v politice markraběte Jošta Lucemburského*

únor 2007 - přednáška studenta 4. ročníku Slezské univerzity v Opavě Aleše Binara *Reflexe národnostní tematiky v tisku na Opavsku v letech 1948 - 1960*

březen 2007 - přednáška pracovníka Národního památkového ústavu v Ostravě, detašovaného pracoviště v Opavě Mgr. Michala Zezuly *Archeologie středověku města na příkladu Opavy*

květen 2007 - přednáška doktoranda Slezské univerzity v Opavě Mgr. Jiřího Šíla *Moravskoslezské noviny a osobnost Vincence Praska*

Milan Bednařík

V. DISKUSE

Kdo komu nenaslouchá

K článku prof. Z. Beneše o činnosti ASUD¹

Na výboru Sdružení historiků 31. ledna 2007, jehož je ASUD kolektivním členem, jsem byla zaskočena razantním vystoupením prof. Beneše (v současné době vedoucí Ústavu českých dějin FF UK a reprezentant české didaktiky dějepisu v několika národních i mezinárodních komisích), který se dostavil na jednání, aby na základě tří článků našeho Informačního listu pro členy ASUD č. 27 z října 2006 osočil naši asociaci z nepoctivého jednání, a dokonce lží.

K článku předanému ke zveřejnění ve Zpravodaji HK, obsahujícímu řadu nařčení, považujeme za potřebné se vyjádřit. Autorem textu jsou členové výboru Asociace učitelů dějepisu charakterizováni jako samozvaná skupina osobující si právo vyjadřovat názory a zkušenosti všech učitelů a mařit úsilí MŠMT kritikou jeho činnosti v oblasti dějepisu. Chápeme, že se prof. Beneš snaží obhájit činnost ministerstva, se kterým úzce spolupracuje a pro které několik let jako jeden ze dvou spoluautorů zpracovával Rámcové vzdělávací programy (RVP, dř. osnovy) pro základní školy a gymnázia. Rozumíme jeho rozhořčení, zvláště, když se jeden článek v našem bulletinu kriticky vyjadřuje také k vystoupení úřednice MŠMT na sjezdu historiků, kde nás dvakrát otevřeně nařkla ze lži. Chápeme i obhajobu současného stavu, ale snad s ním nemusíme souhlasit. V minulosti jsme za kritiku reformy byli dokonce několikrát postiženi – útoky ministryně Buzkové a jejího hlavního poradce Profanta i pracovníků VÚP v článcích v denním i odborném tisku a v rozhlase a také tím, že nám od roku 2004 byla odebrána finanční dotace. Jak na zmíněné schůzi uvedl prof. Beneš s odvoláním na osobní rozhovor, náměstek Müllner tak rozhodl kvůli tomu, že podrýváme činnost ministerstva. Všechno zlé pro něco dobré. Nemusíme se teď cítit zavázáni a jsme nezávislí, i když vše (viz bod 13 tohoto příspěvku a náš web) musíme platit ze svých prostředků.

K některým bodům konkrétně :

1. Do žádné role mluvčího všech učitelů jsme se nikdy nestavěli, výbor od registrace ASUD v roce 1995 reprezentuje 250–300 členů – učitelů dějepisu. Tak je to i napsáno v našich stanovách. Všechny zprávy o činnosti a závažné dokumenty jsou projednávány a schvalovány na valných hromadách nebo seminářích, zveřejňovány v našich Informačních listech (IL) a na webové stránce

www.muweb.cz/www/asud, které obsahují i necenzurované a neschvalované názory jednotlivých členů, na jejichž vyjádření má každý právo. Žádná jiná dějepisná

¹ Zdeněk BENEŠ, *O poslouchání, naslouchání a hluchotě (Na okraj interpretací stavu českého školního dějepisu ze strany ASUD)*, in: Zpravodaj Historického klubu. Časopis Sdružení historiků České republiky (Historického klubu 1872), č. 2, roč. 17, 2006, s. 70–76.

asociace u nás není, naši členové projevují výboru uznání a vesměs oceňují možnosti dané jim asociací; informují, jak jim učitelé jiných předmětů závidí, protože takovou organizaci nemají (zvláště tragické je to v případě českého jazyka). České učitele dějepisu zastupujeme v mezinárodní asociaci Euroclio, sdružující 61 členských asociací z celé Evropy.

2. a) Domnívali jsme se, že semináře o dějepise v Telči mají být „dílnou“, v níž se budou připravovat konkrétní návrhy na řešení neutěšeného stavu. Byly organizovány poté, když zcela ztroskotaly mnohaleté snahy výborů Sdružení historiků za předsednictví dr. Hanzala, prof. Křena a prof. Pánka, nabízejících několikrát ministerstvu spolupráci. Cílem úsilí započatého již v roce 1990 bylo podílet se aktivně na novém koncipování cílů i obsahu dějepisu v nových podmínkách demokratické společnosti. Již v roce 1992 bylo na půdě ČNR navrženo ustavení pracovní skupiny historiků, učitelů a zástupců MŠMT s tímto zaměřením a zpracován její statut (výbor zastupoval prof. Kárník), v letech 1998–1999 probíhala jednání za vedení prof. Pánka. Připravené dohody byly před podepsáním nakonec ministerstvem odmítnuty (což s politováním oznámil prof. Pánek na sjezdu v Hradci Králové).

b) Pokud se týká jednotlivých seminářů v Telči, důležitým konkrétním výstupem prvního z nich bylo důkladné a odborně fundované zformulování poslání a cílů dějepisu. Bohužel jen pro vydanou brožuru. V klíčovém materiálu zpracovaném podle školského zákona – v RVP pro základní školy a gymnázia nahrazujících osnovy, se nic z toho neocitlo; cíle dějepisu tam nejsou formulovány vůbec.

Na dalších seminářích se diskutovalo v plénu tvořeném asi z poloviny pracovníky MŠMT a jeho ústavů a z druhé poloviny historiky, zástupci muzeí, katedry občanské výchovy, zeměpisců a tří učitelských asociací (jen jedné dějepisné) o mnohém – užitečném i zbytečném. O seminářích v Telči se jejich prvotní účastník prof. P. Čornej vyjádřil jako o ministerském alibi: hlavně, že se jedná, pracuje, diskutuje...

Z druhého semináře byly zveřejněny jen tři příspěvky; náš byl vyřazen, což autor považuje za „poněkud tragikomický příběh jednoho stanoviska ASUDu“. Nepřipadá mi ani tragický a tím méně komický. Pokud se autor pamatuje, že jsem neodpověděla na dotaz ředitele Tomka, já se zase na zmíněný dotaz nepamatuji. Nechápu ovšem, proč by jinak výbor kritický příspěvek připravoval a já bych ho na semináři přednášela. (Navíc bylo možné si stanovisko výboru ověřit.). Text byl odevzdán, není naší vinou, že ho prof. Beneš nedostal včas. O tom, že jsme otištění několikrát urgovali a byli odmítnuti, máme doklady. Vyřazení ze sborníku Historie a škola III. vysvětlil prof. Beneš na výboru SH tím, že vyhověl pokynu ministerstva. Pokud se týká využití výsledků, sborníky z Telče v nákladu cca 500 ks by stejně těžko mohly být pomocí několika tisícům škol a mnoha tisícům učitelů. A tak léta ubíhají, rokuje se a jedná, ustavují komise a skutečnost zůstává chmurná.

c) Ano, náš příspěvek z Telče 2003 „Glosy z hlediska učitelů dějepisu zastupovaných výborem ASUD“ opravdu neobsahoval nic jiného než naše stále opakované výtky nebo výzvy ve stylu římského senátora o zničení Kartága (nepřijatelnost ne-

kvalitních RVP, nedostatečná příprava učitelů na VŠ, zrušení dalšího vzdělávání garantovaného státem, nezajištění potřebných pomůcek, hl. k 20. století, příkaz zpracovat pojetí a obsah dějepisu samotnými učiteli, na každé škole jinak atd.). Profesor Beneš – jak píše – naše názory zná; znají je i ministerští úředníci. Chtěli jsme, aby je znali i ostatní, aby jako kritický příspěvek zazněl na oficiálním fóru a byl spolu s ostatními referáty otištěn.

Všechno to byl a je jen hrách na stěnu; na vyjádření k Výzvě pro 10 milionů, na troje připomínky k RVP a další návrhy (např. k udělování doložek učebnicím aj.) jsme nedostali odpověď. K jednání o tomto dokumentu jsme nebyli přizváni. Jak autoři naslouchali? Nezměnilo se nic (v RVP dějepisu jedna věta). V roce 2000 jsme byli VÚP požádáni o návrh RVP gymnázií, který tři členové výboru vyučující na gymnáziích zpracovali a odevzdali, ale využit nebyl. (Jedinou výjimkou je náš návrh nového pojetí a obsahu vlastivědy – z grantu tehdejšího učitelského odboru HK pro MŠMT z roku 1994 – předaný na žádost ředitele VÚP; jsme rádi, že byl zpracován do RVP oblasti Člověk a jeho svět ve 4. a 5. třídě).

d) Semináře v roce 2004 jsme se z důvodů, které zde nemá smysl uvádět, neúčastnili.

e) Nadpisy v článku uvedených referátů k tématu mezipředmětových vztahů ze semináře z roku 2005 opravdu o ničem nevypovídají. My jsme jejich obsah považovali většinou za pro praxi nepřínosný, referáty nejsou využívány ani pro nějaké koncepční změny nebo pomoc školám (s výjimkou prací R. Stradlinga o několika stech stranách, zaslaných části škol na CD). Pro příklad – prof. Benešem uvedený příspěvek o spojení tematiky D – Z byl úsměvným vylíčením nočního výletu třídy do lesa učitelem jedné z pilotních škol. Příspěvek A. Brabcové byl kultivovaný a bohatý, ale program Brána muzea otevřená je realizován i ve spolupráci se školami již více než deset let a byla k němu vydána podrobná publikace s výsledky, které však zřejmě účastníci semináře neznali. Členové ASUD se na něm podíleli v letech 1999–2000.

Není jasné, proč se autor vyjadřuje s despektem o tom, že učitelé hodnotí příspěvky z Telče také podle toho „co je možné bezprostředně užít u tabule“. Domníváme se, že didaktickou teorii (17 let živořící) a obsah výuky (dnes předložený v heslech na třech stranách na 4 roky výuky) mají zpracovat ti, kdo se tím živí a nejlépe tomu rozumějí (viz výše o nabídkách SH). Ostatně s odezvou na náš nesouhlas s oficiální linií jsme se už setkali, když jsme v 80. letech kritizovali tzv. „novou koncepci“. To ale byly totalitní časy. Dnes se divíme, že náš chabý hlas může někoho rozčítit a všemocným úředníkům vadit. Domnívám se, že na vyjádření názorů členů asociace máme právo a že je to i naše povinnost jak vzhledem k odpovědnosti, kterou cítíme za vzdělávání mladé generace, tak i s ohledem na neustálou kritiku práce učitelů dějepisu ze všech stran.

3. a) Od sjezdu historiků 2006 jsme naivně očekávali také objektivní zhodnocení současné situace a podmínek ve výuce dějepisu a podněty k jejímu zlepšení. Nestalo se tak.

b) O svém hodnocení a dojmech z průběhu a obsahu dějepisné sekce napsala do IL 27 článek členka výboru, profesorka pražského gymnázia PhDr. Eliška Kunstová. Každý člen ASUD může do IL napsat své mínění o čemkoliv, co považuje pro naši činnost za důležité. Autorka nepsala hodnotící referát (zmínila se o sedmi vystoupeních), ale vyjádřila svůj názor na některé momenty; ten opravdu zcela souzní s naším hodnocením. Podle našeho mínění by v něčem mohl být ještě příkřejší. Prof. Beneš věnuje jeho rozcupování více než stránku textu; podsouvat autorce nesvéprávnost a tlumočení názoru jiných snad nebylo nutné.

Připojuji její poznámku: „K napsání vlastních postřehů do Informačního listu mne nevedl celkový odborný rozbor všech přednesených referátů. Ostatně bych to ani nemohla napsat, protože jsem během dopoledního jednání chtěla slyšet referáty sekce A – Dějiny českých zemí v mezinárodních souvislostech, hlavně referát prof. PhDr. Jaroslava Pánka, DrSc. *Současná historická bohemistika v zahraničí*, ale i další naše přední historiky. Proto jsem do článku o dějepisné sekci nemohla zařadit své postřehy z dopoledních referátů. Dnes už vím, že to mělo být v textu připomenuto. Ve vyslechnutých referátech jsem hledala především to, co by bylo ku prospěchu celé výuce dějepisu. Opravdu s potěšením jsem poslouchala např. referát o utváření prostorového a časového vědomí ve výuce dějepisu a družích map; za vhodnější příležitostí k jeho přednesení než Sjezd historiků však považuji např. seminář učitelů z praxe. Pan prof. Beneš se ovšem nezmínil (nebo nechtěl?) o jádru celého článku. Vystoupení zástupkyně MŠMT bylo pobuřující a to byl důvod, proč jsem článek napsala. Není pro mne dosud pochopitelné, jak úřednice, která před tolika lidmi lže, může být přijatelná pro lidi vzdělané a zastávající důležitá postavení.“

c) Prof. Beneš uvádí, že autorka zprávy přeslechla informaci o výsledcích empirických výzkumů doc. Gracové. Zřejmě však sám přeslechl, že její záslužné úsilí ocenil přímo na místě ve svém vystoupení Mgr. J. Kvirenc. Referáty si ostatně bude moci každý přečíst ve sborníku.

d) Příspěvek, který za ASUD na Sjezdu přednesl místopředseda výboru Mgr. Jan Kvirenc, byl projednán celým výborem (je v IL 27 a na našem webu). Je tedy opravdu divné, že ho členka výboru považuje za „objektivní a nezkrácené popsání smutné skutečnosti“? Prof. Benešem uváděné kuloárové odsouzení referátu lidmi, kteří praxi na základních a středních školách neznají, (jichž bylo kromě autorů RVP a spolupracovníků MŠMT na sekci asi 90 %), nemůžeme považovat za směrodatné a ani je neznáme. Pokud bychom dali na tento druh informací, lze doplnit, že celá řada historiků nám v kuloárech vyjádřila podporu a připojila se ke znechucení nad jednáním zástupkyně MŠMT. Kromě ní a organizátora sekce prof. Beneše se k našemu referátu přímo na sekci vyjádřila (negativně) pouze druhá spoluautorka RVP PhDr. D. Hudecová. A že se nám všem líbí vystoupení doc. Kratochvíla, autora vynikajících slovenských učebnic? Má mimořádný úspěch, kdekoli v Čechách i na Moravě vede semináře. Pro nás je navíc šokující zjištění, že jak uvedl prof. Beneš, část jednání sekce měla být vyhrazena komerčním účelům! (Uvedená prezentace

zabrala téměř hodinu.) Opravdu je to běžné a i na ostatních sekcích tomu tak bylo? Všechna nakladatelství by tuto informaci jistě uvítala a příště ji využila – pak by možná na skutečné a závažné problémy na jednání Sjezdu už nezbyl vůbec žádný čas.

4. Že metody práce učitelů nevyřeší všechno, samozřejmě víme. Kritické výhrady ČŠI však jsou kromě výtek k výuce dějin 20. století (kde příčiny jsou složitější) zaměřeny hlavně na to, že se dějepis učí převážně postaru, výkladem (viz web ČŠI i jinde). K tomu, aby se to změnilo a učitelé dokázali zaujmout žáky, vedli je k nejrůznějším aktivním činnostem, rozvíjeli empatii, toleranci a citový život, budovali jejich hodnotový systém atd. musí být učitelé připraveni, dostat nějaké rady, příklady. Tomu se VŠ věnují nedostatečně, někdy jen okrajově. Stejně je to s praxí na školách, kterou si někde studenti dojednávají sami (u kohokoliv a někde si prý za to i platí). I z vlastních zkušeností víme, že na školy nepřicházejí po této stránce dobře připraveni. Osvícení učitelů pouze pomocí vlastní invence se nekoná a ani konat nemůže.

5. Na rozdíl od vynikající didaktiky polské (setkali a diskutovali jsme s báječnými lidmi z polských VŠ a ústavů na semináři PedF MU v Brně), vydávající teoretické práce i metodiky a kompendia na pomoc výuce, u nás za 17 let nevyšlo nic podobného, neexistuje metodický časopis se zveřejňováním praktických zkušeností (v zahraničí samozřejmě), nevycházejí ani odborné recenze desítek učebnic dějepisu a vlastivědy.

6. Odstavec „Složitý je výběr obsahu a vhodné metody...“ obsahuje náš názor na současné nepřiměřené požadavky na práci učitele, která je i jinak (šikana, alkohol, kouření, drogy, na ZŠ odchod dobrých žáků na gymnázia, výstupní hodnocení, školní projekty aj.) velmi vyčerpávají. Není na něm co měnit nebo vysvětlovat. Profesoru Benešovi ponecháme jeho povzdech.

7. a) Sborník Náměty ke zpracování ŠVP vydaný vloni v naší edici Inspirace nabízí právě jen náměty, z nichž si každý může pro svou práci vybrat, požadavky RVP aplikovat a nabídnuté výchovné cíle dopracovat. Nic nevnucuje, jako pomoc a inspiraci nabízí také zkušenosti učitelů (většinou našich členů) z uskutečněných projektů, mimoškolní činnosti, mezipředmětových vztahů. Nejde o pokyny k opisování, ani o manuál. Ten vydal prof. Beneš v SPL–Albra a na 33 stránkách jsou články s vysvětlením, jak si počínat.

b) Obdobné nedostatky (chybějící slovesa, viz dále) prý mají i metodické příručky našich učebnic nakl. Dialog, které jsou svým obsahem i rozsahem mezi osmi učebnicovými řadami šesti nakladatelství výjimkou. Domníváme se, že důkladnější a bohatší jsou jen příručky k učebnicím od Viliama Kratochvíla. Autor si také zřejmě nepovšiml, že ty naše byly zpracovány v letech 2000–2004, ještě před schválením nového Školského zákona s požadavky „kompetencí“, které navíc považujeme za termíny násilně vnucené pedagogické teorii i učitelům. Máme své vynikající tradice i bohaté teoretické práce – od Komenského, přes Amerlinga, Lindnera k Příhodovi

a jeho spolupracovníkům z období reformního školství 30. let. Kromě toho tyto „kompetence“ obsahují pouze část toho, co patří mezi hlavní úkoly dějepisu.

8. a) Požadovaná Bloomova taxonomie se má učit na fakultách, prý od 70. let. O jejím širším využívání ve vyučování dějepisu podle zkušeností a diskusí našich členů nejsme přesvědčeni (navíc cca třetina hodin se učí bez aprobace). Soustava pedagogických středisek k dalšímu vzdělávání byla počátkem 90. let ministerstvem zrušena, po roce 2000 i krajská pedagogická centra. O „inovované taxonomii“ byli účastníci celostátního semináře v Telči v referátu teprve informováni. Bývá teď součástí současného školení tzv. „koordinátorů“ reformy.

b) Pan profesor při tom také zřejmě přehlédl, že náš zmíněný sborník Metodických inspirací učitele s Bloomovou taxonomií na str. 16–18 podrobně seznamuje jako s jedním z požadavků tvorby ŠVP (školních vzdělávacích programů). Považujeme však za mnohem důležitější, aby její podstatu učitel uplatňoval ve své metodické přípravě a celé výuce, než aby na papíře formálně používal slovesa (vystihující stejně vždy jen jednu z možností).

c) Uvádět všude požadovaná slovesa „popsat, charakterizovat, porozumět, srovnat“ atd. považujeme navíc v našem přehledném materiálu za zbytečné – o co jiného jde v dějepise? Učit dějinám rozumět – osoby nebo události srovnávat, charakterizovat, hodnotit, ocenit, příčiny a důsledky dějů vysvětlit – to je po dlouhá desetiletí pro dobrého učitele samozřejmé; ostatně podle mého mínění vyčerpat úkol (např. politické procesy, vznik občanské společnosti, nástup nacismu atd.) jedním slovesem ani nejde. Požadavek na jejich důsledné zařazování se stává pouze formálním zaklínadlem (a příkazem vedení škol), které nic nezmění. Cílem by mělo být měnit styl práce u těch, kdo současné potřeby nerespektují a úkoly dějepisu neplní. Bohužel jich není málo, ale myslím, že mohu říci, že nejsou mezi těmi, kdo navštěvují naše semináře a kurzy a také např. letní školy některých VŠ o prázdninách – vše ve volném čase.

Podle našeho mínění a zkušeností dobří učitelé v duchu Bloomovy taxonomie úkoly, obsah a smysl dějepisu realizují po celý učitelský život denně ve své praxi, a ještě dělají něco navíc: snaží se zušlechťovat osobnost svých žáků, dávat podněty k utváření jejich hodnotového systému a mravnosti, k jejich kulturnímu životu a všestrannému rozvoji atd. A těm špatným, když konkrétní pomoc nedostávají, žádná slovesa nepomohou. Pro naplnění hesel RVP jako „Československo od únorového převratu do roku 1989“ nebo „Problémy současnosti“ si podle pokynů reformy každá škola, tedy každý učitel, vše musí připravit sám, podle svých schopností, názorů a podmínek. Mávnutí kouzelného proutku s příkazem: „Od 1. září 2007 uče úplně jinak,“ nemůže fungovat. Stavět Potěmkinovy vesnice nejsme ochotni ani toho schopni.

d) Jak si prof. Beneš představuje, že učitel a žák jinak zacházejí s textem o pravěku „pomalé tempo vývoje a proměny podmínek“, nedostane-li se jim pokynu „žák popíše...“? Napíšeme-li „žák porozumí...“ atd., porozumění to nepomůže, jen přibudou další řádky.

9. Právě tak nerozumím, jak „...odvolávání se na praktické potřeby se tu samo devaluje...“, musí-li „... k praktickým potřebám celá reforma...směřovat“.

10. Naše stanoviska vznikají právě na základě toho, „... co se na příslušných fórech komunikuje“. Všechny materiály podrobně studujeme, nasloucháme, ale téměř není čemu. Jediný dle našeho mínění podnětný materiál „Slovo k dějepisu“ (Čornej – Beneš, 2003) byl – jak oznámil prof. Čornej na semináři v Telči v roce 2003 – ministerstvem odmítnut. Zdá se nám, že by bylo ku prospěchu výuky historie, kdyby v těchto letech také úředníci a vlivní historikové naslouchali učitelům – ne však jen těm z několika škol, které slouží jako „výkladní skříně“ reformy.

11. Na druhé straně mi připadá hrozné, když sám spolupracovník ministerstva napíše: „Chceme-li dějepis na školách ... dokonce možná i jen udržet...“ Zastíráním problémů prestiž dějepisu neuhájíme. Mohli bychom se k mnohému vyjádřit podrobněji, avšak nechceme v tomto bulletinu požadovat více místa, než je v rámci zvyklostí.

12. S pasáží článku o „nutné změně konceptuálního založení a restrukturalizace učiva“ nelze – po 17 letech (!) od pádu komunismu – než souhlasit. S důrazem na pojetí a výběr obsahu!

13. Stejnou dobu marně čekáme na rozvoj české didaktiky dějepisu a její odpovídající místo v přípravě učitelů (má se – jak je uvedeno v Benešově článku – v budoucnosti (!) vyvíjet jako plnohodnotná věda). Zatím se členové asociace vzdělávají a aplikují teorii podle svých sil. Výbor i historikové a další spolupracovníci ASUD se k tomu snaží přispívat; členové výboru se této činnosti věnují ve volném čase, kromě své práce ve škole, bez finančních nároků (od ustavení ASUD v roce 1995 devět metodických sborníků, 27 čísel IL, 19 celodenních nebo dvoudenní seminářů v Praze, 19 exkurzí v Praze a okolí, 11 celodenních nebo dvoudenních exkurzí po Čechách a Moravě, šest ročníků kurzu o 8–12 seminářích za rok, několik anket aj.). V tom nám účinně pomáhá dosti široký okruh příznivců, včetně historiků, jimž jsme vděční za ochotu, příspěvky do sborníků, vynikající přednášky aj. I oni, na rozdíl od autora kritického článku obhajujícího oficiální koncepci a hledajícího na naší činnosti odsouzeníhodné omyly, přečiny či bludy, s námi sympatizují. To nás velmi povzbuzuje a posiluje v našem (marném) úsilí o důstojné postavení historie v našem vzdělávacím systému. Kéž by jich bylo více.

14. Na současné době si nejvíce ceníme svobody – i svobody slova. To, co obsahují naše vyjádření, vystoupení i obsah IL, vychází ze situace na školách, našich osobních zkušeností, diskusí i kontaktů se zahraničními kolegy. Každému bych přála např. vidět harmonickou spolupráci historiků, didaktiků a učitelů, moderní pomůcky i podporu dějepisu ze strany prezidenta, ministra školství i úřadů, jak jsem to vloni poznala na konferenci Euroclio na Maltě.

(Příspěvek byl konzultován s členy výboru a zpracovány jejich připomínky.)

Helena Mandelová

VI. RECENZE

Dějiny sjednocení Německa a jejich velké souborné zpracování ve čtyřech svazcích vydaných roku 1998 ve Stuttgartu od Deutsche Verlags-Anstalt.

K odborné veřejnosti se dostává soubor čtyř dílů k dějinám sjednocení Německa (*Geschichte der deutschen Einheit in vier Bänden*. - 1. Aufl. - Band 1: Karl-Rudolf KORTE, *Deutschlandpolitik in Helmut Kohls Kanzlerschaft*. 720 s., ISBN 3-421-05090-2; Band 2: Dieter GROSSER, *Das Wagnis der Währungs-, Wirtschafts- und Sozialunion. Politische Zwänge im Konflikt mit ökonomischen Regeln*, 584 s., ISBN 3-421-05091-0; Band 3: Wolfgang JÄGER, *Die Überwindung der Teilung*, 752 s., ISBN 3-421-05092-9; Band 4: Werner WEIDENFELD, *Aussenpolitik für die Deutsche Einheit*, 952 s., ISBN 3-421-05093-7 – Stuttgart, Deutsche Verlags-Anstalt, 1998), zachycující vnitropolitický, sociálně ekonomický a zahraničně politický vývoj v Německu ve zlomovém období, jenž výrazně ovlivnil současné německé dějiny. Jako rok vydání je sice uveden 1998, ale k našemu čtenáři, zájímajícímu se o tuto tematiku, se právě nyní poprvé dostává v takovémto rozsahu ucelený odborný a velmi podrobný soubor výsledků dlouholetého vědeckého výzkumu k dané tematice, a proto na něj chceme upozornit. Množství zpracovaných materiálů, často dosud nezveřejněných, dokumentů i publikací k dané tematice, zpracování často i méně známých souvislostí a zákulisních jednání, rozčlenění sledované problematiky do čtyř dílů, z nichž každý velmi podrobně charakterizuje vymezenou oblast procesu sjednocení Německa – to vše si rozhodně zaslouhuje odbornou pozornost.

Při studiu současných německých dějin hraje otázka německého sjednocení roku 1990 stále zásadní a aktuální úlohu. Řadu tehdejších problémů politických postupů je nyní možno vidět v novém světle. Zároveň je možno lépe chápat problémy nové a možné perspektivy dalšího vývoje. Současnou vnitropolitickou i ekonomickou situaci i v návaznosti se zahraničně politickými vazbami země nelze dobře pochopit právě bez porozumění sjednocovacího procesu v Německu a postupů tehdejších vládních představitelů. Jedná se o dílo založené na bohatém literárním a pramenném – často dosud nepřístupném – materiálu.

Málo jmen politických osobností je tak pevně spjato s politickými událostmi a bylo jejich iniciátorem jako tomu bylo při sjednocení Německa u spolkového kancléře Helmuta Kohla.

Autor prvního svazku Karl-Rudolf Korte analyzuje exekutivu Spolkové republiky Německo a Německé demokratické republiky, procesy formování mocenských struktur, vztahy mezi oběma německými státy, složitou agendu vnitroněmecké politiky a jednání mezi oběma německými státy, procesy upevňování moci ve

státě. Zvláštní pozornost však věnuje právě osobnosti Helmuta Kohla a jeho politickým plánům. „Helmut Kohl tahal za nitky z kancléřského úřadu. Zosobňoval mocenské centrum rozhodování o německé politice.“¹ Helmut Kohl si vybojoval nárok na vedoucí postavení v politickém rozhodování, prosazoval svá rozhodnutí, charakteristickým se stal jeho „nezaměnitelný“ styl vlády. Nepřehlédnutelný je osobní podíl kancléře v německé politice před sjednocením Německa. Autor svá hodnocení opírá o tajné spisy Úřadu spolkového kancléře, materiály příslušných ministerstev, Stálého zastupitelstva ve „východním Berlíně“, frakce CDU/CSU ve spolkovém sněmu SRN i předsednictva CDU. Tak vznikla podrobná a autentická rekonstrukce důležitých procesů při rozhodování v důležitých otázkách německé politiky, vycházející i z pramenů ze soukromých archivů a z obsáhlých rozhovorů s ústředními politickými představiteli.

Jedná se zároveň o studii z oblasti současných dějin, sledující umění získat a udržet moc. Pramenná základna dává možnost prezentovat vládní praxi Kohlova kancléřství a nahlédnout do zákulisí. Spolkový kancléř Helmut Kohl patří už délkou svého působení v úřadu ke klíčovému osobnostem přechodu od bonnské k berlínské republice. Zkoumaná problematika a politicko-vědní interpretace Kohlova působení jako spolkového kancléře se váže i na období před pádem Berlínské zdi. Helmut Kohl byl zvolen spolkovým kancléřem 1. října 1982. Samozřejmě nelze spojovat problematiku sjednocování Německa pouze s H. Kohlem, ale nepřehlédnutelná je jeho role, jeho pevné odhodlání sjednotit Německo, a to i proti základním argumentům kritiků německého sjednocení na německé půdě. Pozoruhodné je, jak využil mezinárodně politickou situaci a nálady obyvatelstva NDR. Autor upozorňuje na nebezpečí ohrožující správnou analýzu německé politiky před německým sjednocením, spočívající v přenášení oslavného označení kancléře jednoty i na rekonstrukci celkového rozhodování mezi lety 1982 a 1989, na obtíže spojené se správným hodnocením Kohlovy německé politiky podle vědeckých kritérií. „Zhodnocení Kohlovy německé politiky souvisí i se skutečností, že se stala součástí německých dějin a není v žádném případě dosud uzavřena.“²

K dalším problémům zkoumání dané tematiky patří i malý časový odstup k ní. Političtí aktéři působí dosud v politickém životě. Čtenář je seznámen s celým historickým vývojem a charakteristikou německé politiky jako důležitého vnitropolitického i mezinárodně politického faktoru – a to hned od roku 1949. Při analýze formálních i neformálních struktur rozhodování v politickém systému SRN autor vychází od faktického centra rozhodování – od spolkového kancléře a jeho úřadu,

¹ Viz *Geschichte der deutschen Einheit in vier Bänden*, 1. Aufl., Stuttgart, Deutsche Verlags-Anstalt, 1998 - Band 1: Karl-Rudolf KORTE, *Deutschlandpolitik in Helmut Kohls Kanzlerschaft*, s. 7.

² Viz tamtéž, s. 8.

jeho poradců a celého řídicího aparátu. Všímá si činitelů působících jak ve vnitropolitické, tak v zahraničně politické oblasti. U oblasti vnitropolitické neopomíjí úlohu médií a jejich působení na veřejnost. Pozornost zasluhují i instituce, především Spolkové ministerstvo pro vnitroněmecké vztahy a Zahraniční úřad.

Velmi důležitá pro studium dané problematiky je analýza výkonných struktur rozhodování v politickém systému Německé demokratické republiky. Bez ní by nešlo analyzovat vrcholné schůzky mezi SRN a NDR, ani množství vnitroněmeckých jednání. Přitom si musíme všimnout deficitů v informovanosti v Západním Německu o mocenských a rozhodovacích strukturách SED - v NDR vládnoucí komunistické strany pod názvem Jednotná socialistická strana Německa. Na základě dostupného pramenného materiálu Karl-Rudolf Korte osvětluje funkce stranického aparátu, vládního aparátu – Státní rady, Lidové sněmovny, Rady ministrů i celkové propojení stranického a vládního aparátu. Postupně si všímá předních politických činitelů, hrajících v německé politice důležitou úlohu a jejich hodnocení z pohledu Bonnu, m.j. z osob např. ministra zahraničí NDR O. Fischera. „Ústředním činitelem v německo-německých jednáních byl Alexander Schalck-Golodkowski. S růstem vnitroněmeckých vládních rozhovorů v 70. a 80. letech rostl jeho význam. Měl za úkol starat se nejen o oficiální rozhovory mezi oběma německými státy, ale i o ty neoficiální...“³

Ani při zkoumání zásadních procesů v souvislosti s vládními aktivitami SRN nelze opominout úlohu spolkového kancléře H. Kohla, jeho politické plány, diplomatickou zdrženlivost apod. Autor analyzoval procesy zajišťování moci a formování vlády. Totéž se týká aktivit SPD, jež ve své době znepokojovaly H. Kohla i W. Schäubleho. V tzv. Dokumentu SPD-SED (SPD-SED Papier) se odrážela stínová zahraniční politika SPD, úzce související s vnitropolitickým vývojem v SRN. Úloha spolkového kancléře při sjednocování Německa se obráží i v osobních sporech v rámci mocenského boje ve státě, především v konfliktu týkajícím se normativních základů německé politiky a vrcholí v tlaku na reformy ve „Zprávě o situaci národa 1998“.⁴

„Německá politika“ tehdejšího údobí se nám představuje „jako rozmanitý komplex vztahů mezi oběma německými státy a způsobů řešení otázek vzájemné existence za Kohlova kancléřství, sledujeme motivy, zájmy, programové cíle, operativní postupy i názorové střety. V centru četných rozborů a charakteristik je stále osobnost spolkového kancléře H. Kohla a jeho úloha při přípravě německého sjednocení. Velmi podrobně a na základě cenných dokumentačních materiálů je zachyceno a analyzováno široké spektrum přístupů a názorů, důležitých při rozhodování v rámci dané problematiky, pro vývoj vnitropolitické situace i pro vládní styl. „Kohl rozvinul postupy, s nimiž se mu podařilo prosazovat zájmy své strany, aniž

³ Viz tamtéž, s. 74.

⁴ Viz tamtéž, s. 409.

by byl závislý na veřejných diskusích a sporných stanoviscích.“⁵ Tyto postupy týkající se „německé politiky“ byly v souladu s všeobecnými kritérii vlády, jejím zaměřením, organizací, schopnostmi prosazovat politické cíle. Autor shrnuje, že význam „německé politiky“ za Kohlova kancléřství kolísal, nevylučuje ani možnost taktizování s cíli německé jednoty, ale konstatuje, že si H. Kohl jednotu Německa přál a hledal jen nejvhodnější způsob, jak jí dosáhnout.

Jako druhý svazek „*Geschichte der deutschen Einheit*“ vyšla publikace Dietera Grosse, v níž je analyzována ekonomika Německé spolkové republiky i Německé demokratické republiky před sjednocením, ekonomický vývoj v přelomovém období 1989-1990 a v období uzavírání Státní smlouvy. Podle tehdejšího ministra financí Theo Waigela byla „měnová, hospodářská a sociální unie mezi SRN a NDR základem německé jednoty.“ Spolková vláda přistoupila k tomuto kroku, třebaže „odporoval pravidlům národohospodářské nauky“.⁶ Podle těchto pravidel měla měnová i státní jednota počkat, dokud nebude ekonomika NDR vykazovat přibližně stejnou produktivitu, jako v SRN. Většina občanů Východního Německa nechtěla tak dlouho čekat, toužili co nejdříve žít jako občané Západního Německa. Ani německá vláda nechtěla čekat. 6. února 1990 byla NDR nabídnuta jednání o měnové a hospodářské unii. Již Modrowova vláda se postavila za brzké zavedení „D-marky“ v NDR a de Maiziérova obdržela volbami do Lidové sněmovny 18. 3. 1990 mandát co možná nejdříve ustavit jednotnou měnu, hospodářství i stát. Obyvatelstvo NDR důvěřovalo v západoněmeckou pomoc. Osvětlení úvah v jednáních, která vedla k měnové, hospodářské a sociální unii, a tím i k rozhodujícímu kroku, k německému sjednocení, přispívá k pochopení jeho rychlého vývoje. Detailně je na základě materiálů Úřadu spolkového kancléře a spolkového ministra financí líčeno, jak byl celý tento postup zabezpečován a obhajován vůči Evropským společenstvím a vůči Sovětskému svazu. Hospodářská situace NDR a SRN před rokem 1990 i reformní snahy Modrowovy vlády a první reakce SRN na krizi NDR od října 1989 patří k důležitým částem výzkumu. Mohou tak být osvětleny předpoklady, z nichž vycházeli ve sledovaném období zodpovědní představitelé v Bonnu i ve Východním Berlíně při rozhodování o realizaci měnové, hospodářské a sociální unie. K zamyšlení stojí pak důsledky tohoto rozhodování pro politiku tehdejší spolkové vlády SRN i pro vznik pozdějších nových problémů.

Otázky hospodářství a peněz, tak jak byly zásadně zpracovány ve Státní smlouvě, ve Společném prohlášení SRN a NDR k úpravám otevřených majetkových otázek a v zákonu o státní správě národního majetku (*Treuhandgesetz*) – zákonu o privatizaci a reorganizaci národního majetku - mají dosud svou aktuálnost v souvislosti se současnými ekonomickými obtížemi v dosud se projevujících a

⁵ Viz tamtéž, s. 497.

⁶ Viz *Geschichte der deutschen Einheit in vier Bänden*, 1. Aufl., Stuttgart, Deutsche Verlags-Anstalt, 1998, Band 2: Dieter GROSSER, *Das Wagnis der Währungs-, Wirtschafts- und Sozialunion. Politische Zwänge im Konflikt mit ökonomischen Regeln*, s. 9.

možná i silících rozdílech mezi „západem“ a „východem“ Německa. Pro hlavní části práce měl autor k dispozici materiály Spolkového ministerstva financí a Úřadu spolkového kancléře, které podléhaly dříve třicetileté lhůtě nezveřejňování. Tyto materiály, i když mohou být srovnávány s materiály jiných rezortů, nepředstavují podle autora dostatečný obraz reality. K tomu přistupuje ještě skutečnost, že nemohl nahlédnout do všech dokumentů západoněmecké provenience a některé mohly být použity jen jako materiál dokreslující pozadí reality.

Zvláštní pozornost si zaslouží problematika sociálního tržního hospodářství. „Politicky geniální myšlenka odlišit tržní ekonomiku přídavným jménem sociální od zdiskreditované ekonomiky kapitalismu v době krize a po uchopení moci nacisty patřila roku 1946 Alfredu Müller-Armackovi, pozdějšímu státnímu tajemníku spolkového kancléře SRN L. Erharda. Politické prosazení koncepce roku 1948/1949 bylo v prvé řadě zásluhou L. Erharda.“⁷ Můžeme sledovat specifický vývoj koncepce sociální tržní ekonomiky v Německu, její pojetí za spolkového kancléře H. Kohla, odklon od liberalismu a křesťanské pojetí sociální politiky. „Sociálně tržní ekonomika se měnila ve státní zabezpečování lidské existence.“⁸ Co se týče situace východoněmecké ekonomiky a její transformace, vystoupily rovněž nové otázky, často dosud nezodpovězené, například z čeho pramenily silné a kumulující se ekonomické obtíže NDR, zda měly naději reformní snahy Modrowovy vlády v přelomovém období 1989-1990, co se mohlo vyřešit rychlým sjednocením obou německých států .

Zdokumentována a osvětlována jsou vzájemná německo-německá jednání, činnost Spolkového ministerstva financí a další aktivity významných ekonomických i politických činitelů, rozhovory odborníků z obou německých států pro přípravu měnové a hospodářské unie, všechny sporné otázky a výchozí pozice politických sil v SRN. Vybízejí k zamyšlení nad možnými variantami německého sjednocování. Jako důležité mezníky se jeví dohody ohledně měny a výsledky komunálních voleb. Autor se zamýšlí nad postupem „Bonnu“ (SRN), nad celým politickým systémem SRN a okolnostmi postupů vlády de Maiziéra ve Východním Německu. Mezi ekonomickými otázkami nemalou pozornost zasluhují otázky financování jednoty Německa. „Spolková vláda, především spolkový kancléř a ministr financí, dospěli k odvážným rozhodnutím, která narážela na stanoviska odborníků a zneklidňovala značný počet voličů.“

Co se týče zapojení německého sjednocení do mezinárodně politické situace, důležité bylo mezinárodně právní zabezpečování jednotlivých kroků k německé jednotě, zajišťování souhlasu Sovětského svazu s ohledem na sovětské zájmy, přihlížení k obavám a podmínkám Evropských společenství. Velký význam je přisuzován kladnému přístupu Francie a francouzské podpoře německé politiky. V mezi-

⁷ Viz tamtéž, s. 92.

⁸ Viz tamtéž, s. 93.

národně politických vztazích dosahovala vláda SRN brzy viditelných úspěchů – což dokazovala např. Kohlova návštěva v Moskvě 9.-10. února. Přestože cílem publikace je ekonomická problematika období sjednocování Německa, k celkovému dokreslení a pochopení některých skutečností by mohlo přispět větší zamyšlení nad aktuální mezinárodně politickou situací, nejen nad ekonomickými vlivy mezinárodních ekonomických vztahů a jejich dopady např. na ekonomiku SRN, ale i nad politickým vývojem ve Střední a Východní Evropě i v Sovětském svazu a nad jeho zpětným odrazem na vnitroněmecké scéně.

Ve vnitřní politice pak výsledky komunálních voleb potvrzovaly fakt, že „většina voličů si přála jednotu“.⁹ Autor analyzoval okolnosti a příčiny krátkého trvání „přechodného období“, rychlé dovršení státní jednoty po sjednocení v oblasti měny a hospodářství a v těchto souvislostech pak i dosažení kompromisu u některých otevřených majetkových otázek. „Při řešení nových majetkových otázek vycházejí obě vlády z toho, že je nutno vytvořit sociálně snesitelné vyrovnání rozdílných zájmů. Právní jistota... i právo na vlastnictví jsou obsahem zákonů, jimiž se řídí vlády SRN i NDR v souvislosti s nastupujícími majetkovými otázkami.“¹⁰ Pozornost zasluhuje zpracování jak problematiky správy národních podniků v NDR, převodu národních podniků na jiné právní normy, tak financování jednoty Německa, srovnání původních představ a iluzí s konkrétním vývojem po sjednocení Německa, přinášejícím nové problémy a úkoly. Jde o problematiku, k jejímuž řešení se hledají postupy i v současnosti. K zamyšlení vedou úvahy o správnosti postupů při zajišťování jednoty Německa, o zvažování alternativy – zřící se sjednocení v dané chvíli. Autor analyzuje opět představy vedoucích představitelů SRN –Kohla, Waigela, Lambsdoffa, hodnotí jejich rozbor situace v NDR a další perspektivy vývoje. Upozorňuje na skutečnost, že „po 1. červenci 1990 došlo v NDR k tomu, jak skeptikové předpovídali, že se zhroutila výroba, rostla přetrvávající nezaměstnanost, rychlé přibližování mezd západní úrovni a gigantické transfery...“¹¹ Při zvažování možností, jak bylo možno zabránit negativním jevům, je zde zmiňován rozpor mezi ekonomickou teorií a politickou praxí. Můžeme pozorovat, jak vývoj dával za pravdu odpůrcům rychlého zavedení západoněmecké marky v NDR a do jaké míry byly politické kroky k odstranění škodlivých vlivů tohoto postupu neúspěšné. Stále je aktuální otázka, jak definitivně překonat faktické rozdělení Německa.

Autorem třetího svazku „*Geschichte der Deutschen Einheit*“ nazvaného Překonání rozdělení je Wolfgang Jäger. Tento svazek čtyřdílného souboru věnovaného problematice německého sjednocení analyzuje a hodnotí jednotlivé politické kroky ze strany SRN i NDR v procesu sjednocování, jednání různých politických činitelů, a jejich dopady na společnost. Podrobně líčí situaci NDR v roce čtyřicátého výročí

⁹ Viz tamtéž, s. 322-323.

¹⁰ Viz tamtéž, s. 336.

¹¹ Viz tamtéž, s. 497.

vzniku tohoto německého státu i „německou politiku“ SRN před pádem „Berlínské zdi“. Ze zahraničně politických vlivů působily především Gorbačovovy reformní snahy v Sovětském svazu – perestrojky a glasnosti – a to na vnitropolitický vývoj v NDR, hlavně pak na zdejší opoziční hnutí. V souvislosti s charakteristikou cílů a postupů v SRN se autor zabývá pojmem kancléřská demokracie a zasazuje ho do historického vývoje. „Závažnou pozornost při zkoumání ústředních politických sil v obou německých státech si zasluhují politické strany v Západním Německu hlavně postoje opozičních stran ve Spolkovém sněmu vůči sjednocovacímu procesu, ve Východním Německu pak transformační procesy stran „Bloku“ a historie vzniku nově zakládaných stran.“¹² Autor analyzuje zásadní rozhodnutí vlád SRN a NDR s představiteli W. Stophem a H. Modrowem směřující ke sjednocení Německa. Charakterizuje nové momenty ve vnitroněmeckém vývoji na podzim 1989, před a po pádu „Berlínské zdi“. Osvětluje aktivity spolkového kancléře H. Kohla v souvislosti s „německou politikou“, jeho „Program deseti bodů“. Nezanedbatelnou roli sehrálo veřejné mínění a postoje obyvatel NDR. Přitom však nesmíme opomenout i úlohu politických momentů, které formovaly toto veřejné mínění a samozřejmě i roli masmédií. „Západoněmečtí představitelé na straně NDR rozlišovali mezi rozdílnými zájmovými skupinami a jejich cíli... mezi zpočátku dominujícími formulacemi vládních a státních špiček představitelů SED a novým činitelem – rozmanitě organizovaným občansko-právním hnutím.“¹³

Německo-německé vztahy kulminovaly za návštěvy spolkového kancléře SRN v Drážďanech (19.-20. prosinec 1989) a jeho jednání s H. Modrowem. Silně je ovlivnily první svobodné volby do Lidové sněmovny v NDR (18. března 1990), včetně postojů politických stran. V oblasti ekonomických vztahů Západního a Východního Německa působily snahy přizpůsobit se západoněmeckému systému „sociálně tržní ekonomiky“. „Zahraněční kapitálová účast neměla odstranit dominanci národního vlastnictví.“¹⁴ Zajímavé je rovněž seznámení s „německou politikou“ opozice v Německém spolkovém sněmu, se stanovisky a návrhy SPD, Zelených - týkající se jak otázek vnitropolitických a ekonomických, tak i zahraničně politických cílů včetně vztahů k východním sousedům, k Severoatlantické alianci apod. i jejich postoje k mezinárodním jednáním „2 + 4“ k německé jednotě. Ve vnitropolitické sféře zaujmou přípravy parlamentních voleb v SRN i NDR a přípravy k uzavření Státní smlouvy. Pozornost si zaslouží charakteristika nových politických stran v NDR v období transformace, v neposlední řadě přerodu dříve vládnoucí SED na PDS (Stranu demokratického socialismu). Názorně je zachycena i veškerá činnost SED na politické scéně vymezeného období, její reakce na společenské a politické

¹² Viz *Geschichte der deutschen Einheit in vier Bänden*, 1. Aufl., Stuttgart, Deutsche Verlags-Anstalt, 1998, Band 3: Wolfgang JÄGER, *Die Überwindung der Teilung*, s. 22.

¹³ Viz tamtéž, s. 59.

¹⁴ Viz tamtéž, s. 101.

podněty i okolnosti vzniku PDS a její nové cíle a postupy, i stanoviska ke sjednocení Německa včetně kritiky smlouvy o sjednocení.¹⁵ Bez povšimnutí nelze přejít charakteristiku nové orientace nekomunistických stran „Bloku“ v NDR. „Přes stále zřetelnější krizovou situaci v NDR nevyjadřovala špička východní CDU žádný odstup vůči SED. Gerald Götting se do poslední chvíle pokoušel brzdit reformní síly ve své straně a setrval na podpoře orientace „strany dělnické třídy“.¹⁶ Naproti tomu jsou podchyceny i projevy nespokojenosti členstva východní CDU v krajích a okresech. Co se týče LDPD (Liberálně demokratické strany Německa) autor poukazuje, že v této straně jak v představenstvu, tak v členské základně lze sledovat připravenost zahájit reformy. U DBD (Demokratické rolnická strana Německa) je konstatováno, že „ve srovnání s oběma strašnými stranami Bloku se DBD distancovala od SED až velmi pozdě...“¹⁷ Pozornost zasluhuje charakteristika úlohy NDPD (Národně demokratická strana Německa), jejího poněkud problematického postavení. Měla integrovat „méně zatížené“ bývalé členy NSDAP a Wehrmachtu. Autor poukazuje i na další motiv tohoto zaměření NDPD – „zajistit SED většinu proti „buržoazním silám“.¹⁸ Vzhledem k těmto okolnostem je pak vysvětlitelné, že vedení NDPD se jen obtížně vyrovnávalo s vývojem po pádu Berlínské zdi. I uvnitř členské základny lze vypožorovat rozporuplné reakce.

K dokreslení vývoje politických stran v NDR před sjednocením Německa slouží pak i osvětlení vzniku nových politických stran – hlavně SDP/SPD, DSU (Die Deutsche Soziale Union), DA (Der Demokratische Aufbruch), DFP (Die Deutsche Forumpartei, Die Freie Demokratische Partei a Grüne (Zelení) – a východoněmeckých specifických stran. Autor analyzuje též stejně neopomenutelné síly transformačního procesu v NDR, bez nichž by celkový obraz společenského dění sledovaného období byl značně neúplný. Jde o občansko-právní uskupení, církve, jejich starou i novou úlohu, skupinky intelektuálů – malé rozsahem, ale přesto se značnou působností. Často důležitou roli sehráli i jednotlivci – Günter Grass, Jürgen Habermas ad. „Přitom lze konstatovat, že intelektuálové nevystupovali jako opěvovatelé jednoty, ale jako kritikové sjednocovacího procesu...“¹⁹ Můžeme sledovat postupující pluralizaci společnosti, rozpad masových organizací, aktivizaci občanů v podobě demonstrací. Vznik nových politických stran a uskupení byl výrazným znakem politického života.

¹⁵ Viz tamtéž, s. 214.

¹⁶ Viz tamtéž, s. 216.

¹⁷ Viz tamtéž, s. 241.

¹⁸ Viz tamtéž, s. 296.

¹⁹ Viz tamtéž, s. 367.

Nedílnou součástí změn ve vnitropolitické sféře se staly i pokusy o samostatnou politiku různých samosparáv v přechodném období, zvláště pak působení obecních smaospráv na příklad v Lipsku.

Autor se soustředil na důležitý faktor pro sjednocení – na volby jako demokratické opodstatnění a legitimování sjednocovacího procesu. Analyzoval volební kampaň na území NDR před volbami do Lidové sněmovny i průběh komunálních voleb. Vývoj směřující ke sjednocení Německa dokresluje také charakteristika vlády de Maiziéra, činnosti ministerské rady a transformace státní správy. „Nové formování správy začalo na nižších úrovních, tj. ve městech, obcích a okresech. Ještě dříve než země měly tak demokraticky legitimovaná zastoupení a představovaly jedinou část institucionální kontinuity.“²⁰ Konkrétní aktivity politických stran a formování nových mocenských struktur se odrazily v silícím tlaku na změny v ústavě. Celkově si lze vytvořit představu o četnosti a rozmanitosti všech těchto událostí.

Čtvrtý a poslední díl k dějinám německého sjednocení, jehož autorem je Werner Weidenfeld, je věnován zahraničně politickým faktorům tohoto sjednocení – tedy otázkám někdy poněkud opomíjeným a přitom pro pochopení dané problematiky velmi důležitým. Opět v centru pozornosti nalézáme osobnost spolkového kancléře H. Kohla. Jeho vize sjednoceného Německa jsou konfrontovány s postoji velmocí – zvláště SSSR, Velké Británie a Francie. Např. při schůzce představitelů států a vlád 18. listopadu 1989, 9 dní po pádu Berlínské zdi, F. Mitterand zastával zdrženlivá stanoviska vůči jakýmkoli závěrečným dokumentům. H. Kohl argumentoval spojováním „německé politiky“ s „evropskou politikou“, svou vlastní koncepcí řešení „německé otázky“, s jejíž pomocí chtěl „stabilizovat německou veřejnost a předejít námitkám koaličního partnera FDP, opozice i zahraničně politických partnerů.“²¹ I v analýze dalšího dění se autor soustředil na úlohu a postup spolkového kancléře H. Kohla, na jeho „Program 10 bodů“²² a snahy propojovat evropskou integraci s německým sjednocením. Rozebírá Kohlův program bod za bodem a dochází k závěru, že neobsahuje kvalitativně nové či dokonce revoluční prvky, ani nevyužívá nové prameny, že zahrnuje spíše starší známé postoje a že program zároveň neuvádí žádný konkrétní časový plán možné realizace. Následně charakterizuje postoje velmocí – USA, Sovětského svazu, Velké Británie a Francie, reprezentované G. Bushem, M. Gorbačovem, M. Thatcherovou a F. Mitterandem. Odmítavé či kladné přístupy každé z velmocí měly vždy svá opodstatnění spjatá s jejich zahraničně politickými zájmy. Nemalou roli sehrála jednání německého ministra zahraničních věcí H.-D. Genschera s představiteli NATO a EU, jeho integrační politika.

²⁰ Viz tamtéž, s. 154.

²¹ Viz *Geschichte der deutschen Einheit in vier Bänden*, 1. Aufl., Stuttgart, Deutsche Verlags-Anstalt 1998, Band 4: Werner WEIDENFELD, *Aussenpolitik für die Deutsche Einheit*, s. 95.

²² Viz tamtéž, s. 105.

Autor se však nepouští do hlubších analýz mezinárodně politických souvislostí, nebo ve své době skrytých zahraničně politických zájmů. Při charakteristice zahraniční politiky velmocí týkající se německého sjednocení jsou sledovány jak reakce na východoněmecké iniciativy, tak jednání západoněmeckých představitelů s M. Gorbačovem.

V souvislosti s jednáními představitelů hlavních mocností Severoatlantické aliance je osvětlováno postavení Německa v rámci této organizace za dané situace, vztahy USA k Německu jako členu této organizace. „Prezident G. Bush... nechtěl se západními spojenci pouze dohodnout o německé jednotě, ale zároveň se ujistit, že sjednocené Německo zůstane členem NATO.“²³ Jasně vysvětluje, jak utváření „nového“ Německa souviselo s představami hlavních evropských mocností o „nové architektuře Evropy“. Konfrontovány byly představy těchto evropských mocností o budoucí mezinárodně bezpečnostní situaci a vlastních národních zájmech. Nebylo pochyb, že z Německa se po sjednocení stane rovněž významná evropská mocnost – rozlohou, počtem obyvatelstva i ekonomickým a obranným potenciálem.

Důležitým faktorem při jednáních byla otázka zajištění bezpečnosti pro sousedy Německa i další mezinárodně bezpečnostní otázky. Zajímavé postřehy obsahuje rozbor zahraniční politiky NDR, její postoje k řešení „německé otázky“ a vývoj těchto postojů, vztah k problematice studené války, jež se obou německých států tak úzce dotýkala, i ke spojení se Sovětským svazem jako hlavní oporou Německé demokratické republiky. K zásadním etapám německého sjednocování v oblasti zahraniční politiky a mezinárodních vztahů patří jednání „4 + 2“. Název vyjadřoval zastoupení účastníků: čtyř velmocí a Německa a Polska. Co se týče těchto jednání, jako klíčový moment je ukázáno úsilí H. Kohla o získání souhlasu u M. Gorbačova jako představitele Sovětského svazu. Významnou roli sehrály i osobnosti – představitelé zúčastněných stran, např. za Německo H. Kohl, H.-D. Genscher, méně již H. Modrow, z velmocí byl pro Německo velmi důležitý přístup Sovětského svazu, který představoval M. Gorbačov. Ve vzájemných vztazích bylo nutno mnohé dořešit a vysvětlit, ožehavým tématem zde bylo nerozšiřování NATO na východ. Hlavní starostí polského ministra zahraničí Skubiszewského se stalo zabezpečení polsko-německých hranic a vyřešení otázek územních požadavků.

Ne bez zajímavosti jsou i vnitroněmecké diskuse týkající se jednoty Německa a s ní spojenými otázkami celkového vnitropolitického vývoje v NDR. Za „Kohlovo vítězství“ byly pokládány výsledky voleb do Lidové sněmovny 18. března 1990.²⁴ Kromě politického vítězství CDU znamenaly podporu Kohlovým sjednocovacím snahám. V souvislosti s problematikou sjednocení Německa je vedle osobnosti H. Kohla v centru zájmu úloha H.-D. Genschera, např. při začleňování celého Německa do NATO a při nové orientaci „východní politiky“ SRN se zvláštním dů-

²³ Viz tamtéž, s. 175.

²⁴ Viz tamtéž, s. 299.

razem na vztahy k Sovětskému svazu. „Dosavadní vývoj německé otázky dokázal německé spolkové vládě, jak závažné pro německé sjednocení je stanovisko Sovětského svazu, jež obsahovalo řadu výhrad, ale nebylo dosud konečné, rýsovaly se zde další možnosti k jednání.“²⁵ Autor neopomněl ani pro jednání důležitou diskusi týkající se západních polských hranic. Jako základní směrnicí německého sjednocování zdůrazňuje skutečnost, že veškeré sjednocovací úsilí německých představitelů bylo charakterizováno propojováním otázek německé a evropské jednoty. Osvětluje i okolnosti velmi rychlého způsobu sjednocování. Obě německé vlády se přihlásily k evropské integraci, předseda Evropské komise Jacques Delors si uvědomoval, co vyjadřuje veřejné mínění v Německu, ale i možné obtíže, kladl důraz na konzultace a spolupráci spolkového kancléře SRN a 11 partnerů i Bruselu při dojednání německo-německé hospodářské a měnové unie. Za důležitý prvek jednání byl označen fakt, že německý spolkový kancléř H. Kohl spolu s francouzským prezidentem F. Mitterandem vystoupili s iniciativou k politické unii.

Vyzdvížena je úloha finanční pomoci a ekonomických faktorů, výsledky diplomatických jednání ministrů zahraničí SRN a Sovětského svazu – H.-D. Genschera a E. Ševarnadzeho, návrhy USA, jež měly uspokojit představy Sovětského svazu o bezpečnostní politice, v neposlední řadě pak diskuse o polských západních hranicích. „Ačkoli v prosinci 1989 především Polsko a Francie požadovaly konečné uznání polské západní hranice, SPD i FDP požadovaly od H. Kohla jasné vyjádření a dokonce i z řad CDU vycházela ochota... k prohlášení ohledně linie Odra-Nisa, spolkový kancléř... se do jednání k těmto otázkám nijak zvlášť nehrnul.“²⁶ Kromě toho jednou ze zásadních otázek zůstávalo členství sjednoceného Německa v NATO. V těchto souvislostech bylo hodně pozornosti též vyčleněno na projednávání bezpečnostního statutu Východního Německa.

Charakteristika zahraničně politického zarámování sjednocovacího procesu v Německu navazuje i na poválečnou diskusi o německé otázce, zvláště pak týkající se „západní“ či „východní“ orientace Německa a související s rozdělením Německa na dva státy – SRN a NDR. Toto rozdělení bylo součástí poválečného mezinárodně politického vývoje, studené války, soupeření západních velmocí v čele s USA a Sovětským svazem. Rozbor mezinárodně politické situace po pádu Berlínské zdi osvětluje do značné míry zahraničně politické vazby obou německých států, ale přece jen nezahrnuje zhodnocení všech mezinárodně politických souvislostí a vazeb, velmocenských cílů a zájmů. Více pozornosti věnoval autor postojům a požadavkům Sovětského svazu vůči sjednocujícímu se Německu než např. postojům a záměrům USA. Autor tento postup odůvodňuje zpočátku značně odmítavým postojem SSSR k jednotě Německa a významem jednání vedoucích k dohodě. Přesto i analýza zahraničně politické a bezpečnostní koncepce USA a jejich bezpečnostních

²⁵ Viz tamtéž, s. 337.

²⁶ Viz tamtéž, s. 481.

a zahraničně politických zájmů z tehdejší doby v souvislosti s vývojem v Německu by nebyla bez zajímavosti. Přínosná je charakteristika zahraničně politické koncepce Kohlovy vlády a zahraničně politických faktorů její „německé politiky“, jež vyústila po skončení studené války v sjednocování Německa. Tato charakteristika je založena na vyhodnocení opravdu cenných materiálů, jež byly dosud většinou nepřístupné, a dobře osvětluje průběh a způsob sjednocování Německa za daných vnitropolitických i zahraničně politických okolností.

Jde o první celkové vědecké zpracování problematiky sjednocení Německa v tak širokém rozsahu a tím, že zpracovává rozsáhlé spektrum historických a politických i ekonomických faktorů tohoto sjednocení, odhaluje i další možnosti studia v této oblasti, zvláště, když každým novým rokem se objevují nové otázky spojené s problematikou sjednoceného Německa i jejího výzkumu.

Ivona Řezanková

VII. JUBILEA

Životní jubileum Jaroslava Pánka

Historie to má ve světě dnešní vědy těžké. Nemyslím tím rozpor mezi odbornou disciplínou a postmoderní účelovou interpretací či laickou medializací závažných historických témat, ale hodnotící mechanismus, který by měl objektivně posuzovat výsledky vědeckého bádání a jejich praktický přínos.

Což o to, myšlenka je to v zásadě správná, protože každý vědecký pracovník, jehož činnost je financovaná z veřejných prostředků či jinak účelově poskytnutých zdrojů, musí vykázat, co vlastně vybádal a jaký to mělo smysl. Ale kdo je schopen vyhodnotit, zda má větší význam objev nové genové modifikace řepky olejky, v jehož důsledku se zvýší hektarový výnos této plodiny o 4,7 %, nebo obsahová analýza nově objeveného archívu Jednoty bratrské z předbělohorské doby, ukrytého bezmála čtyři staletí v klenebním zásypu mladoboleslavského zámku? Z hlediska dnešní scientometrie má mnohem větší hodnotu čtyřstránkový článek v mezinárodním vědeckém časopise, ve kterém autorský tým stručně prezentuje svůj dílčí vědecký objev, aktuálně využitelný v průmyslové aplikaci, než mnohasetstránková kniha, na jejíž přípravě strávil historik půlku života.

Různé vědní obory mají své specifické formy výstupů a v historických vědách tím hlavním stále zůstává knižní monografie. V tom je síla historické vědy. Dobrá kniha přetrvává staletí a čas spolehlivě oddělí zrna od plev. I když to asi bude znít ve světě dnešních informačních technologií jako velmi konzervativní názor, přesto si troufám říci, že bez čtení knih nemůže vyrůst dobrý historik, protože ani nejrychlejší internetový vyhledávač ho nenaučí, jak dospět k historickému poznání a jak posunout vývoj našeho oboru dál. Dobrá kniha má takovou sílu a zkušený historik dokáže do svých knih vložit nejen svou interpretaci dějin, ale i motivaci, která ve čtenáři podněcuje touhu další poznání vlastními cestami hledat.

Myslím si že každý, kdo se profesionálně zabývá dějinami, může říci, které knihy pro něj měly takový význam. Přiznám se ke třem.

První se jmenuje *Základy numismatiky* a napsala ji Emanuela Nohejlová-Prátová. Ta kniha ležela několik dní ve výkladní skříni knihkupectví, kolem kterého jsem každý den chodil od nádraží do školy. Stála tehdy (na knihu) závratných 80,- Kčs a prodavačka se upřímně divila, proč školák ze sedmé třídy utrácí takové peníze za knihu, které sama bez slovníku cizích slov pořádně nerozuměla. To bylo v roce 1975.

Druhá se jmenuje *Staroměstská exekuce* a napsal ji Josef Petráň. Dostal jsem ji doma k vánocům v roce 1977. Trávil jsem její četbou pravidelné cesty vlakem do archívu v Zámrsku, když nám v prvním ročníku gymnasia příroda nadělila třítýdenní "uhelné prázdniny". To tehdy znamenalo, že se ve školách netopilo, aby bylo dost uhlí pro průmyslovou výrobu. Ta knížka byla v sedmdesátých letech jako z ji-

ného světa a později na fakultě jsem si ověřil, že ji dobře znal každý z mých vrstevníků - studentů historie.

Třetí se jmenuje *Stavovská opozice a její zápas s Habsburky 1547-1577* a napsal ji Jaroslav Pánek. Koupil jsem si ji více méně náhodně někdy koncem roku 1982 v prodejně Academia na Václavském náměstí na počátku druhého ročníku studií na pražské FF UK. Zaujala mne na první pohled tím zvláštním názvem, předjímajícím jinou interpretaci dějin, než bylo tehdy obvyklé. Autorův analytický průhled do skrytých souvislostí období, ve kterém se zdánlivě „nic nedělo“, byl pro mne důležitou inspirací ve správnou dobu. Nejen pro to kvalitní historikovo řemeslo a široký nadhled, sahající daleko za českou kotlinu, ale také jako povzbuzení v badatelském zájmu o období a témata, která v té době stála zcela na okraji pozornosti oficiální historiografie.

Měl jsem pak to štěstí, že jsem mohl autory všech tří "svých" knih osobně poznat a snad se od nich i něčemu naučit.

Je mi proto velkou ctí, že mohu tímto způsobem připomenout na stránkách tohoto listu letošní životní jubileum prof. PhDr. Jaroslava Pánka, DrSc., dr. h. c. (narozen 23. 1. 1947 v Praze), předsedy našeho sdružení v letech 1996-2002.

Z úvodního zamyšlení je snad zřejmé, že tento příspěvek nemá mít formu standardního biogramu. Myslím, že ani nemá smysl, abych na tomto místě rekapituloval jubilantovo curriculum vitae. Jadnak tak učinil mimořádně zajímavou a v českém prostředí výjimečnou formou před časem sám jubilant,¹ jednak nemohu užít nadhled generační² či kolegiální.³ Dovolím si tedy přispět k jubilantovu výročí alespoň drobnou osobní vzpomínkou.

Studium na pražské filosofické fakultě mělo v první polovině osmdesátých let zvláštní charakter. Vedle zkušených a kvalitních akademických pracovníků, ke kterým jsme jako studenti vzhlíželi s obdivem, zde působili lidé, pro které byla kariéra vysokoškolského učitele stranickou výsluhou a žádné velké výkony se od nich nepožadovaly ani nečekaly. Tyto dvě skupiny vyučujících jsme jako studenti doká-

¹ Americko-český rozhovor o historiografii a životě historiků (*Stanley a Zdenka Wintersovi se ptají Jaroslava Pánka*), Zpravodaj Historického klubu 13, 2002, č.1, s. 25-45; Jaroslav PÁNEK, *Pět let benešovským archivářem (Vzpomínky na život v okresním archivu 1970-1975)*, in: Eva Procházková [red.], *Archiv a region (K otevření novostavby Státního okresního archivu v Benešově)*, Benešov 2000, s. 88-127; *Univ. prof. Jaroslav Pánek*, in: Čelem vzad. Historický občasník, roč. 5, 1999, č. 8, s. 42-49 (rozhovor pro studentský časopis, v současné době dostupné též na <http://www.celemvzad.cz/clanek/jaroslav-panek/?cislo=8>).

² Josef VÁLKA, *Jaroslav Pánek padesátníkem*, *Studia Comeniana et Historica* XXVII/57-58, 1997, s. 282-285; Josef VÁLKA, *Jaroslav Pánek – český historik v přelomové době*, in: Jiří Mikulec – Miloslav Polívka (edd.), *Per saecula ad tempora nostra. Sborník prací k šedesátým narozeninám prof. Jaroslava Pánka*, Praha 2007, s. 9-29.

³ Eva PROCHÁZKOVÁ, *Historik Jaroslav Pánek. Bibliografie literárního díla*, Benešov 1998.

zali rychle odlišit, takže v druhém z uvedených případů vznikala docela velký časový prostor, protože výuka i klasifikace byly v podstatě jen formalitou. Při denním studiu tehdy nebylo možné získat nějaké pravidelné zaměstnání na menší úvazek (nepočítám tu a tam nějakou manuální brigádu), takže jsme mívali v průběhu semestru docela příjemně volný studijní režim, i když byl rozvrh výuky přesně stanoven a studenti jej nemohli nijak ovlivňovat. Ani chvíli jsem proto nezaváhal, když se nás jeden z tehdejších docentů Katedry československých dějin FF UK, kterého jsem si na fakultě cenil nejvíc (a ten názor se ani po letech nezměnil), v diplomním semináři jen tak mimochodem, když už jsme při odchodu rachotili židlemi, zeptal, zda by někdo ze studentů nechtěl působit jako „pomocná vědecká síla“ v Ústavu československých a světových dějin Československé akademie věd. Měl jsem ke svému učiteli důvěru a v jeho případě jsem věděl, že by svým studentům nenabízel nic, co by jim mohlo být ke škodě. Přihlásili jsme se ale jen dva, tak nás poslal do Emauz oba. Bylo to zkraje zimního semestru ve čtvrtém ročníku, tedy někdy na podzim 1984.

V Emauzském klášteře, kde tehdejší ÚČSD ČSAV sídlil, jsem nikdy předtím nebyl a ani jsem netušil, co bude náplní mé práce „pomvěda“. Z ústavu mi jen přišel dopis, ve kterém jsem byl nějakou úřednicí vyzván, abych se v určený den a hodinu dostavil na personální oddělení, což jsem učinil.

První dojem z toho pracoviště byl mimořádným zážitkem. Přes vrátnici jsem hned prošel do monumentálních gotických ambitů a protože jsem nevěděl, kde personální oddělení sídlí a na vrátnici zrovna nikdo nebyl, dost dlouho jsem v té budově bloudil. Ano, to je ten správný „chrám historické vědy“, říkal jsem si, a naplňoval mne uspokojivý pocit, že se budu moci alespoň malým dílem na tom pomyslném monumentu naší historické vědy podílet.

Vystřízlivění přišlo rychle. Paní z osobního mne pobídla, ať ji následuji, že mne odvede na pracoviště. Šli jsme pak dlouhými chodbami do hloubi budovy (zdálo se mi, že na půdu), kde byla široká klášterní chodba zúžena tenkými překližkovými či dřevotřískovými stěnami. Dveře vedle dveří, za nimi komůrky jako dlaň, kde se snad ani nedalo lehnout na zem, od země ke stropu knihy. Myslel jsem si, že jdeme do skladu, abych snad „nafasoval“ (jak se tehdy říkalo) papír a tužky, ale byl jsem vyveden z omylu. Byla to jedna z pracoven oddělení starších československých dějin ÚČSD ČSAV, kterou tehdy sdíleli asi čtyři vědečtí pracovníci. Pomyslel jsem si, že i ti králíci u nás doma v chlívků mají větší pohodlí, než čeští historici z akademie věd. Až později mi došlo, že i v Emauzích to bylo podobné, jako na fakultě. Badatelský komfort a hmotné ocenění se v přímé úměře odvíjely od míry společenské angažovanosti. I v akademii věd byly výše uvedené dvě kategorie pracovníků a ti, kdo sdíleli pracovnu, do které jsem byl uveden, rozhodně nepatřili k té protěžované.

Odstrašující dojem z prostředí, ve kterém jsem se ocitl, do jisté míry vyvážila jména, která jsem si přečetl na dveřích a která už jsem znal z fakultních seminářů. Tak jsem se osobně seznámil s Jaroslavem Pánkem.

Práce, kterou mi jako pomocné vědecké síle svěřil, nebyla po pravdě řečeno nijak záživná. Mým úkolem bylo vypracovat jmenný rejstřík Základů starého místopisu pražského od Josefa Teigehe, a to v podobě strojově psané lístkové kartotéky.

Pokud jste někdy některý ze svazků této Teigehe knihy (bez které se nedá dělat výzkum středověkých a raně novověkých dějin Prahy) drželi v ruce, jistě si dovedete představit, kolik dlouhých večerů svého studentského života jsem touto prací strávil. A Jaroslav Pánek byl přísný šéf: Pravidelně jsem do Emauz nosil lístečky, které jsem napsal, a on si pečlivě kontroloval, jestli čísla stránek, která u jmen uvádím, skutečně odpovídají stránkám v knize, a jestli na těch stránkách, které jsem zpracoval, nejsou navíc nějaká jména, která jsem přehlédl nebo zapomněl napsat. To se nedalo nějak odbýt nebo třeba pár stránek přeskočit, to by se snadno poznalo. Stejně přísný byl ale Jaroslav Pánek i sám k sobě – to jsem velmi brzy postřehl, neboť právě v době mého „zápolení“ s pražským místopisem dokončoval Životy posledních Rožmberků.

Nevím, zda ten rejstřík je někde k užitku nebo zda vzal za své v době, kdy ústav opouštěl Emauzy. Tak či onak jsem díky němu mohl poznat českého historika Jaroslava Pánka, a to v dobách, kdy jeho badatelský zájem a řemeslná poctivost mohly z hlediska objektivní reality tehdejšího života vědecké obce leckomu připadat jako svého druhu podivínství. Co od svých vyvolených požadovala oficiální historiografie reálného socialismu, to se v knihách Jaroslava Pánka nenalézalo. Snad i právě proto už jeho knihy z osmdesátých let patří k tomu nejlepšímu, co pro dějiny raného novověku přineslo české dějepiscectví konce 20. století.

Vážený pane profesore! Vaše knihy, vydané v průběhu uplynulých třicet let, nade vší pochybnost prošly neúprosným sítem času, jsou stále čteny a inspirují další generace. Přiji Vám jménem výboru Sdružení historiků České republiky i jménem svým k Vašemu životnímu jubileu pevné zdraví, klid na tvůrčí práci a další bohatou úrodu na pomyslném poli Vaší vědecké práce.

Petr Vorel

Významné výročí Roberta Kvačka

V červenci 2007 oslavil sedmdesáté páté narozeniny historik Robert Kvaček, jehož jméno a všestranné historické dílo zná nejenom historická obec. Připomeňme, že se narodil 5. 7. 1932 ve Dvorcích u Jičína. První základy humanitního vzdělání získal na Lepařově gymnáziu v Jičíně. Tento kraj také navzdory dlouholetému působení v Praze vlastně nikdy neopustil. Absolvent filozofické fakulty Univerzity Karlovy rozvíjel od samých počátků svou vědeckou dráhu na katedře českých a československých dějin na mateřské univerzitě. Již od druhé poloviny padesátých let začal přednášet a vést studentské semináře k moderním dějinám. Pravidelnou pedagogickou činnost na této fakultě realizoval až do počátku 21. století. Jeho odborným školením tak prošlo několik generací českých historiků. Od roku 1998 vyučuje na ka-

tedře historie pedagogické fakulty v Liberci. Všichni zdejší studenti - budoucí učitelé dějepisu a v posledních letech také bakaláři odborného studia poznávají dějiny 20. století a metody jejich odborného zpracování prostřednictvím jeho přednášek a seminářů. Stovky někdejších studentů českých, ale také řada studentů slovenských, znají Roberta Kvačka jako důsledného, leč trpělivého učitele. Do tajů historického řemesla i obrazu dějin zasvěcuje nejenom s rozhledem po evropské historiografii, ale také s nadhledem a především se stále přetrvávajícím profesionálním zápalem, tak potřebným pro rozvíjení skutečného zájmu o historii. Profesor Kvaček zároveň patří k té části českých historiků, kteří dobře vědí, jaký význam má péče o základní vzdělání v oboru. Mnoho času a energie proto vždy věnoval přednáškám a nejrůznějším kurzům pro učitele dějepisu všech škol.

Kvačkovo historiografické dílo má široký záběr, nejpočetnější jsou však monografie a mnoho desítek studií věnovaných československým dějinám meziválečným.¹ Toto téma stálo na počátku jeho vědeckého zájmu a jemu také věnoval a věnuje soustavnou pozornost po celý život. Nešlo pouze o mnichovské téma či postavu Edvarda Beneše a další politiky a politické proudy první poloviny 20. století. Navzdory ideologickým tlakům a v éře komunistického režimu nezbytně prezentovaným klišé „marxistického dějepisectví“ odkrýval moderní československé dějiny bezesporu na úrovni tehdejší evropské historiografie.² Šedesátá léta umožnila publikovat práce skutečně vřazující československé dějiny do světového kontextu a pro R. Kvačka také možnost habilitace. Období následující po roce 1968 pro něho, stejně jako pro většinu historiků v českých zemích, nebyla jednoduchá. Na fakultě sice zůstal, ale zpočátku téměř s nulovými publikačními možnostmi. Tlak ideologických strážců výkladu dějin meziválečného období, jemuž se R. Kvaček věnoval, zároveň přispěl k tomu, že přenesl svou pozornost k dějinám 19. století. Historiografie a studenti tím rozhodně neztratili. Jako historik českých, slovenských a československých dějin prošel mnoho pramenů k životním osudům osobností 19. století a také k dějinám kultury. Zůstal přitom věren koncepci promýšlení českých dějin nejenom v evropských, ale i celosvětových souřadnicích. Období pozvolného „politického tání“ v osmdesátých letech umožnilo návrat k dějinám 20. století. Integrovaní Kvačkova zpracovávání meziválečných dějin je také česká kultura. Pod jeho vedením nebo z jeho iniciativy bylo zpracováno mnoho diplomových a disertačních prací, které prosvítily „bílá místa“ tohoto období. Československé dějiny vždy pro-

¹ Bibliografický přehled celého dosavadního díla R. Kvačka uvádějí dva sborníky vydané u příležitosti jeho životních jubileí (*České země a Československo v Evropě XIX. A XX. století - Sborník prací k 65. narozeninám prof. Dr. Roberta Kvačka* (edd. J. Dejmek – J. Hanzal), Praha 1997, s. 21-45 a *Svět historie – historikův svět. Sborník profesoru Robertu Kvačkovi*, Liberec 2007, s. 661-673 a také soupis zveřejněný ve sborníku *Česko-slovenská historická ročenka 2002*, Brno 2003, s. 13-15.

² O podmínkách historiografie a působení cenzury i autocenzury hovořil R. Kvaček v rozhovoru *Na prvním místě je život sám a povinnost vůči blízkému*, *Dějiny a současnost* 25, 2002 s. 51-56.

mýšlel s vynikající znalostí evropských souvislostí a v kontextu česko-slovenských vztahů.

Teprve po roce 1989 bylo možné, aby byl historik Robert Kvaček jmenován profesorem. Kromě pregraduální výuky studentů historie se na filozofické fakultě stal také hlavním garantem doktorského studia českých a slovenských dějin a ovlivnil tak kvalitu a směřování této vědecké přípravy. Mnohaleté výzkumy moderních českých dějin opřené o koncepční promýšlení světových souvislostí byly v čase svobodného rozvinutí možností české historiografie zúročeny v Kvačkově výrazné účasti na nových syntézách českých dějin (např. *Češi na cestě stoletím*, *Bohemia in History*) a moderních příruček k českým dějinám (*Sto událostí, které dramaticky změnilly naši historii - Kdy, kde, proč & jak se to stalo v českých dějinách*, *Záhady českých dějin*). Svůj pohled na moderní české dějiny vložil historik také do učebnice *České dějiny II*, určené středoškolské výuce dějepisu. Tři knihy, vydané spolu s publicistou Dušanem Tomáškem (*Causa Emil Hácha*, *Generál Alois Eliáš – Jeden český osud*, *Obžalována je vláda*) jsou výsledkem výzkumů a promýšlení dramatických dějin druhé světové války. Všechny předkládají české veřejnosti populárně historickou formou osudy nejednoduchých aktérů politiky čtyřicátých let. První světové válce a otázce formování samostatného československého státu - dalšímu významnému tématu jubilanta - je věnována řada studií a také poslední vydaná monografie *První světová válka a česká otázka*.

Robert Kvaček patří k historikům, kteří se dlouhodobě věnují otázce česko-slovenských vztahů v dějinách, ale i v současnosti. Patří k těm, kteří i po rozdělení Československa věnují soustavnou pozornost slovenské historiografii a programově pěstují spolupráci se slovenskými historiky. Je členem Česko-slovenské komise historiků a také stálým členem redakční rady *Česko-slovenské historické ročenky* a jedním z nejpilnějších přispěvatelů do tohoto sborníku. V tomto periodiku i v mnoha dalších se s rozhledem evropského historika také pravidelně vyjadřuje k produkci současné historické literatury. Recenzní činnost považuje za nezbytnou součást práce historika, proto jí věnuje více pozornosti, než bývá v našich krajích obvyklé.

Jubilant se zároveň řadí k neúnavným popularizátorům české historické vědy. Kultivovanou a přitom srozumitelnou formou dokáže přibližovat výsledky historického poznání veřejnosti. Jeho přednášky stále zaplňují sály a posluchárny ve všech koutech České republiky a jeho odborná autorita je respektována také u části české politické scény. Jistě mohou jménem mnoha českých historiků popřát Robertu Kvačkovi především mnoho zdraví, s nímž bude jeho všestranná práce českého historika pokračovat bez ohledu na životní jubilea.

Miloslava Melanová

Prof. Dr. Svatce Rakové k šedesátinám

Koncem letního semestru jsem v metru potkal naši čelnou amerikanistku, odbornici na severoamerické dějiny 16.-19. století. Nadšeně jsem se jí svěřil, že jsem po letech opět shlédl můj milovaný western z roku 1963 *Sedm statečných*, jeden z filmů, k nimž se s potěchou vracím, abych objevoval vždy nové pozoruhodné momenty. Paní profesorka se rozzářila jak slavnostní iluminace Hradčan o státním svátku, řekla mi, že to byl tento film, který ji kdysi podnítil k zájmu o Ameriku a pak z něj začala anglicky citovat nejvýznamnější monology. V nacpaném vagónu metra to byl zážitek mimořádné kvality a uznávaná badatelka v mých očích rázem vyrostla do formátu Sochy svobody.

Proč zmiňuji tuhle příhodu? Protože ono nadšení pro pozoruhodné situace, málo vnímané roviny známých příběhů, svrchovanou znalost konkrét ... to vše nacházím ve studiích, recenzích a knihách, které Svatava Raková od počátku 90. let publikuje v pozoruhodném tempu a s obdivuhodně vyrovnanou kvalitou. Když jsem uvažoval o důvodech jejích sympatií ke zmíněnému filmu, vybavil se mi její - možná už pozapomenutý, ale vynikající a objevitelský - článek v ČČH 1992 ke kolumbovskému výročí v USA: *Vznik diskursu Encounter*.¹ I v tom westernovém příběhu z mexicko-amerického pohraničí, kde se střetly osudy sociálně až na samý kraj nouze zahnaných mexických vesničanů, nuzující bandy mexických lupičů bez budoucnosti a v podstatě obdobně nuzných yankeeských střelců ze severu, přece do velké míry šlo o komplikované setkání civilizací a specifických diskursů. Vzhledem k počtu mrtvol nelze říci, že by to skončilo generálním happyendem, ale také to nemělo špatný konec. A nejspíš i proto nás oba ten film, plný bezvadných „kovbojových“ scén, tak po léta přitahuje.

S texty Svatavy Rakové je to obdobné: čtu je, ačkoliv bych profesionálně nemusel a o jejích tématech nemám příliš hluboké vědomosti. Jenže ono je to radost číst studie, jejichž autorka umí klast otázky, které nečekáte, a odpovídat pak na ně s takovou metodologickou vybaveností a faktografickou svrchovaností, že ty českému obzoru vzdálené příběhy čtete jako detektivku: nadto napjati už jen tím, jakou cestu k řešení autorka zvolí a jak bude argumentovat. Vedle požitku se člověk leccos naučí a hlavně si prakticky ověří, že řada odtažitých až exotických metodických postupů je opravdu s prospěchem aplikovatelná na konkrétní historický materiál a zřejmě i na problémy, které se vyskytují také na té naší straně oceánu. Raková je totiž historička s ohromným čtenářským apetitem, ochotou prokousávat se záplavami amerických i evropských dějepisných studií v celé řadě jazyků a hlavně žena, vyzbrojená ohromnou dávkou vědecky kultivované zvědavosti. A od zvědavě zvědavých lidí se člověk naučí nejvíc.

¹ Svatava RAKOVÁ, *Kolumbovské výročí v USA: vznik diskursu "encounter"*. Český časopis historický, 1993, vol. 91, no. 4, p. 545-566.

Rodačka z Turnova (narozena 23. 9. 1947) a absolventka oboru dějepis–čeština na FF UK se o severoamerickou problematiku zajímala již v době studií. Diplomová práce *Moravští bratři ve společnosti koloniální Britské Ameriky 18. století*, obhájená roku 1970, se však nikdy nedočkala tisku. Její autorka nastoupila do tehdejšího – neutěšeného – Ústavu československých a světových dějin ČSAV a po léta se bez velkých publikačních výstupů zabývala především politikou USA vůči střední Evropě, resp. obecněji americkou a britskou politikou druhé poloviny 19. a 20. století. Za předlistopadové dvacetiletí publikovala vedle celkem 19 odborných studií především kandidátskou disertaci *Politika Spojených států ve střední Evropě po první světové válce*, obhájenou roku 1978 a tiskem vydanou o šest let později.²

Koncem roku 1989 někdo mávl kouzelným proutkem a Raková, která jako vědecká pracovnice přešla v nově definovaném Historickém ústavu AV ČR do oddělení raného novověku, resp. středověku a konečně se také mohla vydat do země, o níž po léta snila (roku 1992 studovala v Huntington Library v kalifornském San Marino, 1993 vyjela na studijní pobyt do Scripps College v Clearmontu, 1994 pobyla na Princetonské univerzitě a v zimním semestru 1995-96 na Kalifornské univerzitě v Los Angeles), začala v obdivuhodném tempu a kvalitě publikovat edice, knihy i studie k (prodlouženým) raně novověkým dějinám USA a k otázkám soudobého amerického dějepisectví. Za sedmnáct porevolučních let vyšlo z jejího pera šest knih a sedmatřicet vědeckých studií, a to při souběžné intenzivní organizační, pedagogické a posléze manažerské práci.

Na počátku této etapy vědeckého života Svatky Rakové stál český překlad Americké ústavy z roku 1787 (1991), doprovazený sérií časopiseckých studií k tématu americké revoluce, resp. politické filosofie a kultury přelomu 18. a 19. století v USA.³ Po badatelských pobytech v USA i v evropských centrech amerikanistiky pak následovaly dvě obsáhlé knihy: *Anglické kolonie v Severní Americe v 17. století: Modely politické kultury* (1997) a *Dobrodruzi, puritáni a Indiáni: Angličané v Novém světě* (1998).⁴ Raková v nich využila badatelské výsledky svých amerických cest a uplatnila pro české poměry netradiční optiku amerického „historického revisionismu“, tedy kritického odklonu od tradovaných (státotvorně národovotvorných a legitimizačních) interpretačních klišé. Neznamená to, že je možno zavrhnout dosavadní výzkumy a interpretace, ale žádné z nich nadále nemají charakter nenapadnutelného dogmatu, nýbrž jen nepominutelné báze, s níž se badatel musí vyrovnat, než začne formulovat vlastní otázky, „česat“ prameny proti srsti a cíleně na ně uplatňovat per-

² Svatava RAKOVÁ, *Politika Spojených států ve střední Evropě po první světové válce*, Praha 1983.

³ Svatava RAKOVÁ, *Americká ústava 1787*, Praha, 1991

⁴ Svatava RAKOVÁ, *Anglické kolonie v Severní Americe v 17. století: Modely politické kultury*, Praha 1997; též, *Dobrodruzi, puritáni a Indiáni: Angličané v Novém světě*, Praha 1998.

spektivy nových diskursů a všech těch „turns“, které historiografii nadělila poslední desetiletí. Raková se prostě ptá na něco poněkud jiného, než co tematizovalo tradiční americké, resp. amerikanistické dějepisceví a místo akcentování velkolepých událostí, postav, výroků a střetů píše o podmínkách a charakteristikách utváření světa známých osobností i mimo rovinu sociálních dějin dosud netematizovaných aktérů dějin, o jejich představách, očekáváních, perspektivách pohledu i strategiích.

Neznamená to, že by naše jubilantka neuměla podat „tradiční“ výklad amerických dějin, soustředěný k vnitropolitickým i zahraničněpolitickým vojenským a mocenským událostem, proměnám a střetům. Potvrdila to spoluautorstvím Dějin USA, které v roce 2003 vydala jako partnerka mistrného vypravěče moderních amerických dějin, Josefa Opatrného.⁵ Čtenář v nich najde vše, co v takové syntéze má být, ale také – při vši nutné stručnosti – mnoho navíc: gendrem počínaje a významem technického pokroku pro proměny americké politiky a společnosti konče.

Ještě daleko zřetelnější se tato schopnost Svatavy Rakové projevila v nevelké, ale brilantní knížce *Podivná revoluce: Dlouhá cesta Američanů k nezávislosti, 1763-1783* (2005).⁶ Už dlouho jsem v dějepisné literatuře nečetl práci tak rozmařile inspirativní a napínavou. Ten starý a absolventům studia dějepisu dobře známý příběh z 18. století je tu podán s takovým nadhledem a zároveň s tak intimní znalostí lidských osudů, temperamentů, prostředí, s takovým pochopením pro ne jen zřídka se vyskytující iracionalitu politického a společenského rozhodování a jednání, pro sebestylisaci, a stejně tak logiku politického jednání jako pro jeho často vynechávající kauzalitu.

Stejně tak mne – fandu na knížky Svatavy Rakové – nadchla její drobná, ale snad ještě nápaditější práce *Víra, rasa a etnicita v koloniální Americe*, vydaná téhož roku 2005.⁷ Raková tu tematisuje "kulturní obrat v postmoderní - americké - historiografii a problematiku jinakosti "těch druhých". Ti „druzí“ nebo „jiní“ to jsou obecně zástupci heterogenní, ale de facto většinové společnosti, protože tradičně standardní prameny a dějepisná zpracování ve skutečnosti zachycují jen menšinu společnosti: dospělé muže oněch náboženských, etnických, národních či politických skupin, které samy sebe vnímají jako "většinové" ač jimi (zejména po odečtení žen a dětí) opravdu nejsou. Na příkladech novoanglických puritánů z poloviny 17. století, etnického střetávání Holanďanů z osad při řekách Hudson a Delaware s Indiány a na postavení Indiánů v prvním století britské kolonisace tu Raková zkoumá mentalitu, sociální organizaci a vnitřní řád obcí, hodnotové a právní struktury stejně jako otázky rozdílů identity, tolerance a interkulturního střetávání, resp. posléze nezdařeného soužití zmiňovaných skupin. Raková tu shromáždila tolik nápa-

⁵ Josef OPATRNÝ - Svatava RAKOVÁ, *Současná historie států: USA*, Praha 2003.

⁶Svatava RAKOVÁ, *Podivná revoluce: Dlouhá cesta Američanů k nezávislosti, 1763-1783*, Praha 2005. Srovnej moji recenzi ve Zpravodaji SH ČR.....

⁷Svatava RAKOVÁ, *Víra, rasa a etnicita v koloniální Americe*, Praha 2005.

dů, výtěžila tolik pramenného materiálu a formulovala tolik zajímavých tezí, že by to vystačilo na trilogii. Doufám, že ji napíše.

Stejně tak věřím, že Svatka Raková najde čas na to, aby do nějaké další knihy shrnula a zaokrouhlila řadu svých objevených studií o současné americké historiografii, jejích metodologických proměnách i její společenské a politické resonanci, resp. vázanosti. Její kompetence je v tomto směru nejen česky, ale středoevropsky unikátní.⁸

Hovořím-li o tom, že bych si přál, aby si prof. Raková udělala čas na napsání té či oné knihy, říkám to s vědomím extrémního vytížení této badatelky i jinými než jen výzkumnými a spisovatelskými úkoly. Svatava Raková vyučuje od roku 1991 americké dějiny na Fakultě sociálních věd UK. Nejprve působila na Institutu politologických studií, roku 1995 přešla na Institut mezinárodních studií, na americká studia, která pomohla rozvinout, habilitovala se a kde také v letech 1998-1999 po odchodu dosavadního vedoucího do politické arény na dva roky převzala vedení katedry. Byla to od ní oběť, protože již od roku 1994 působila i jako jedna ze zástupců ředitele Historického ústavu AV ČR. Kdo si uvědomí proměny a reorientační kroky, jimiž ústav prošel pod vedením Františka Šmahela a Jaroslava Pánka, pochopí, že na Rakové ležela na jejím domovském pracovišti trvale velká zodpovědnost i organizačně pracovní zátěž. K tomu na počátku nového století přibyly funkce v AV ČR. Její ohromné kompetence a kritického nadhledu si ovšem nebyli vědomi jen její nadřízení, ale také řada dalších českých historiků a dějepisných pracovišť, takže Svatava Raková se od konce 90. let stala členkou vědeckých rad na FF UK, na universitě v Hradci Králové a na Jihočeské universitě. Velký kus práce ji čekal i v Akreditační komisi MŠMT a v Radě vlády pro vědu. Roku 2000 byla Svatava

⁸ Připomeňme alespoň výčtově její studie k této tematice: *Nové trendy v raných amerických dějinách: paralely a inspirace*. Zpravodaj Historického klubu, 1999, vol. 10, no 2, p. 21-27. *Hledání hrdiny: Severoamerické otroctví jako historiografický problém*. In: Acta Universitatis Carolinae - philosophica et historica: Studia historica, red. Skřivan, Aleš a Pelikán, Jan. Praha, Karolinum 2001 (act. ed. 2002), vol. 2/1998, p. 75-89. *World History: Western Europe and America (to 1945)*. Historica: Historical Sciences in the Czech Republic, Series Nova, 2001 (act. ed. 2002), vol. 7-8, p. 165-179. *Místo raných amerických dějin v českém historickém bádání a univerzitní výuce po roce 1989: příklad, inspirace, občanská výchova nebo zbytečnost?* In: Acta Universitatis Carolinae: Studia territorialia, red. Calda, Miloš, Praha, Karolinum 2002, vol. 1, p. 15-53. *Mosty mezi univerzitou a společností: příklad Americké historické asociace a Organizace amerických historiků*. In ed. Pešek, Jiří. Konsolidace vládnutí a podnikání v České republice a Evropské unii III: Univerzity a vzdělání. Praha: Matfyzpress, 2002, p. 57-67. *Pohled do zahraničí: čím žijí sdružení historiků v USA*. Zpravodaj Historického klubu, 2002 (act. ed. 2003), vol. 13, no. 2, p. 9-18. *Reflexe aktuální politiky v soudobé americké historiografii*. In usp. Köpplová, Barbara a Vykoukal, Jiří et al. Rozvoj české společnosti v Evropské unii. Vol. 3: Média, teritoriální studia. Praha: Matfyzpress, 2004, p. 323-333. *Věda mezi levicí a pravicí: politika ve výkladu národních dějin USA po druhé světové válce*. Český časopis historický, 2006, vol. 104, no. 3., p. 527-557. *Současná americká historiografie: témata, diskursy, metody*. In red. Pešek, Jiří. Současná situace historiografií soudobých dějin v Evropě a USA. Praha: Karolinum, 2006, p. 37-55 (=Acta Universitatis Carolinae: Studia territorialia VIII - 2005).

Raková povolána do užší redakční rady Českého časopisu historického, kde se stala významnou oporou editorů zdaleka nejen v otázkách obecných dějin novověku. Ve výčtu jejích – nejen prestižních, ale především náročných - funkcí by bylo možno pokračovat až k rozplakání se.

Právě v této pracovně extrémně náročné době počátku našeho století přitom Svatava Raková spolu s Jaroslavem Pánkem a Václavou Horčákovou připravila třídílný biografický slovník zahraničních badatelů o českých dějinách, příručku informačně cennou, vědecky objektivní a prakticky významnou pro každého, kdo organizuje mezinárodní vědecká setkání.⁹ Její úspěšné praktické odborné zhodnocení proběhlo již rok po vydání v podobě speciální sekce na pardubickém sjezdu českých historiků roku 2006.

Koncem roku 2003 byla Svatava Raková na Filosofické fakultě UK, kde také jakoby „mimochodem“ přednáší, jmenována profesorkou obecných dějin. Vzhledem k jejím odborným výkonům, obdivuhodnému rozhledu po nejen americké, ale také české historiografii, úctyhodnému organizačnímu talentu, manažerské zkušenosti a především cenné schopnosti komplexního praktického vnímání vědeckého ústavu jako „firmy“, která musí fungovat na všech svých úrovních a pracovištích, byla pak roku 2005 zvolena nástupkyní Jaroslava Pánka v křesle ředitele HÚ AV ČR. Stalo se tak v náročné době reorganizace Akademie věd ve veřejnou výzkumnou instituci a Raková musela ve své funkci nejen převzít péči o velké ediční a výzkumné ústavní projekty, započaté jejími předchůdci (připomeňme alespoň rozpracovanou velkou Encyklopedii českých dějin a prvními sedmi sešity se prezentující Biografický slovník českých zemí), ale především uvést „reformu na vvi“ na půdě HÚ do života. Zdařilo se s úspěchem a tak byla Raková - souběžně se zvolením do Českého národního komitétu historiků - na jaře 2007 opět zvolena do své staronové ředitelské funkce.

Předchozí odstavce se čtou spíše jako kapitola z dějin správy a ne jako biografie sympatické vědecké pracovnice. Positivní je, že se prof. Raková, zkušená jogínka a náruživá vyznavačka extrémní cyklistiky, nenechává tou právě vyjmenovanou manažerskou, organizační a úřední zátěží převálcovat, ale dále též čile bádá, píše a učí. Mám dokonce pocit, že záběr jejího odborného zájmu je stále širší.¹⁰ Vlastně až nedávno jsem se dozvěděl, že vedle barvitě minulosti Ameriky patří k jejímu dějepisnému zájmu i historie jejího rodného Turnovska, a to od středověku dodnes. Popřejme proto naší jubilantce především pevné zdraví a dobrou náladu – a těšme se na její nové krásné texty i na trochu řeči, nsvázané tématy komisí a vědeckých či všech ostatních rad. Svatka Raková je totiž ke všemu ještě příjemnou

⁹ Jaroslav PÁNEK - Svatava RAKOVÁ - Václava HORČÁKOVÁ, *Scholars of Bohemian, Czech and Czechoslovak History Studies*. Vol. I. – III., Praha 2005.

¹⁰ Důkazem může být Svatavou Rakovou připravená mezinárodní konference k bitvě u Slavkova, jejíž úhledný publikační výtěžek představuje sborník: Svatava RAKOVÁ - Christian LEQUESNE (edd.), *Jakou Evropu ohlašovala bitva u Slavkova?*, Praha 2006.

společnicí s bohatým rejstříkem témat hovoru. Diskurs encounter umí realizovat v praxi jako málokdo.

Jiří Pešek

VIII. NEKROLOG

Zemřel historik a učitel prof. PhDr. Zdeněk Macek, CSc.

(3. 3. 1937 - 21. 7. 2006)

Ve věku nedožitých sedmdesáti let zemřel po krátké těžké nemoci 21. července 2006 člen akademické obce Univerzity Hradec Králové, učitel novodobých obecných dějin na Historickém ústavu Fakulty humanitních studií prof. PhDr. Zdeněk Macek, CSc.

V Hradci Králové zakotvil čerstvý šedesátník po návratu do rodných východních Čech v roce 1998 a začal působit jako profesor na tehdejší Ústavu historických věd Pedagogické fakulty Vysoké školy pedagogické. Brzy se stal pro své lidské kvality, pedagogické mistrovství, životní zkušenosti, rétorické umění a lidskou skromnost a neokázalost oblíbeným učitelem, spolupracovníkem a kolegou. Po vzniku nové fakulty v roce 2005 začal sice rozvažovat, že své působení na univerzitě kvůli zdravotním potížím omezí, ale souhlasil s tím, že bude nadále působit na snížený úvazek a kromě výuky bude usilovat také o dokončení některých svých starších vědeckých záměrů.

Prof. Zdeněk Macek se narodil 3. března 1937 v Bohuslavicích nad Metují. Ve východních Čechách absolvoval povinnou školní docházku i střední školu. Po absolutoriu Vysoké školy pedagogické v Praze v roce 1959 se plně oddal dráze učitele. Prošel v krátké době všemi stupni škol a již v roce 1962 zakotvil na Pedagogické fakultě v Plzni, kde působil dlouhých 36 let. Svou vysokoškolskou kariéru systematicky utvářel nejen každodenní kantorskou dřinou a odbornou prací, ale také stálým zvyšováním své kvalifikace. Po obhajobě doktorátu filozofie na Pedagogické fakultě UK v Praze v roce 1971 připojil o dva roky později titul kandidáta historických věd. V roce 1979 se habilitoval v oboru obecných dějin na tehdejší Univerzitě J. E. Purkyně v Brně a pro tentýž obor byl v roce 1988 jmenován prezidentem republiky vysokoškolským profesorem.

Za své dlouhé profesionální dráhy připravil a vydal prof. Z. Macek množství prací zaměřených jednak na tematiku vyučování dějepisu včetně mnoha učebnic, jednak na problematiku zahraničně politických vztahů Rakousko-Uherska a Francie, dějin meziválečného a poválečného období (např. z oblasti Blízkého východu i Afganistánu), problematiky tisku i dějin věd a techniky. Je také autorem několika učebnic a za působení v Plzni věnoval svou pozornost i regionálním dějinám českého jihozápadu. Po návratu do východních Čech se na ústavu zapojil do odborné historické práce a pro dokončovaný první svazek syntézy východočeských dějin zpracoval genealogii téměř dvou desítek rodů východočeské šlechty ve středověku. Jedním z jeho dlouhodobých zájmů, ba „koníčků“, byla genealogie vládců starověku. Značné množství informací, které nashromáždil, chtěl zpracovat a vydat jako svůj osobní příspěvek k dějinám starověku. Za trvalou součást kantořiny považoval i osvětu, a tak na jeho kontě přibývaly desítky a stovky úspěšných přednášek, pro-

slovených na různých místech republiky, pro různé školy a instituce i pro posluchače od studentů přes učitele až po nejširší veřejnost. Nedlouho před smrtí dosáhl nepředstavitelného počtu celého tisíce vystoupení. V poslední době je zaměřoval zejména ke dvěma svým klíčovými zájmy – druhé světové válce a vývoji na Blízkém východě po roce 1945.

Prof. Z. Macek byl neuvěřitelně všestranný člověk s širšími zájmy takřka renesanční. Hrál na klavír, zajímal se o vážnou hudbu, divadlo a literaturu, přičemž rozsah jeho znalostí o těchto kulturních fenoménech byl nesmírný. Odpovídalo tomu i zaujetí, s nímž hovořil o těchto svých vznešených láskách. Stejně tak dobře maloval, kresba uhlím, akvarel i olej se stávaly nástroji, jimiž vyjadřoval svou lásku k rodnému kraji a Hradci Králové formou poutavých, procitěných, hřejivých obrazů. Nelze nakonec nezpomenout ani jeho nadšení pro turistiku, v níž se uplatňovaly jak jeho organizační schopnosti, tak nadšení pro Francii, její kulturu a dějiny. Dva poznávací zájezdy, které uspořádal s doc. Františkem Nesejtem do Normandie a posléze do Bretaně a zámky v údolí řeky Loiry, zanechávaly v účastnících nesmazatelné vzpomínky a touhu si zájezdy s nevšedními průvodci zopakovat.

Prof. Macek se po mnohá léta účastnil všech oblastí univerzitního života. V Plzni působil po dlouhá desetiletí ve vědecké radě fakulty, po roce 1990 i ve vědecké radě Západočeské univerzity. V letech 1980-1990 byl proděkanem Pedagogické fakulty a počátkem osmdesátých let i delegátem ČSSR v odborných komisích UNESCO. Na UHK pracoval jedno volební období také v akademickém senátu a od podzimu 2005 byl členem senátu nové FHS. V rámci původního Ústavu historických věd PdF UHK vedl po několik let seminář obecných dějin a pro značný osobní podíl na přípravě kreditového studia se stal členem fakultní Rady studijního programu učitelství.

Ačkoliv již prof. PhDr. Zdeněk Macek, CSc. mezi námi není, jeho podíl na pozvedání univerzitních studií v Plzni a v Hradci Králové, jeho pedagogická a odborná práce i jeho hluboké lidství zůstanou navždy v paměti všech, kteří měli tu čest vedle něho pracovat. Brázda, kterou vyoral, zůstane ještě dlouho zřetelná.

Kolegové z univerzity vydali k jeho poctě sborník studií¹ a předali jej vdově, paní Ludmile Mackové, která zároveň obdržela od rektorky univerzity doc. RNDr. Jaroslavy Mikulecké, CSc. pamětní zlatou medaili UHK in memoriam, udělenou prof. Mackovi k nedožitým sedmdesátinám. Stalo se tak na vzpomínkovém setkání na UHK 7. března 2007, jehož se zúčastnila velká část učitelů univerzity, aby vzdala poctu památce zemřelého kolegy. Sborník připomněl celoživotní dílo historika a vysokoškolského pedagoga, který své nadšení pro zvolený obor vtělil do obětavé, poctivé a nikdy nekončící práce učitele. Do sborníku přispělo na pětadvacet histori-

¹ *Mezi Hradcem Králové a Plzní. Východočech na českých univerzitách.* Sborník in memoriam prof. PhDr. Zdeňku Mackovi, CSc. Uspoř. O. Felcman, V. Středová, P. Středa a J. Štěpán. Ústí nad Orlicí 2007, 215 s.

ků a mezi nimi také čtyři bývalí spolupracovníci prof. Macka z Pedagogické fakul-
ty Západočeské univerzity v Plzni.

Ondřej Felcman

Zpravodaj Historického klubu, roč. 18, 2007, č. 1-2. Časopis Sdružení historiků ČR (Historický klub 1872). Vedoucí redaktor Jiří Kocian. Vydalo Sdružení historiků ČR (Historický klub 1872) v Praze, 2007, 136 s. - ISSN 0862-8513.

Vychází ve spolupráci a s podporou Historického ústavu AV ČR v Praze